

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. K 82 592 D

Name of Book 505 7722 81

Name of Author deon

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_198901

UNIVERSAL
LIBRARY

ಜಯಕರ್ನಾಟಕ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆಯ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಸ್ವಪ್ನ

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

(ಒಂದು ಸಾಮಾಜಿಕ ನಾಟಕ)

ಶ್ರೀರಂಗ

ಬೆಂಗಳೂರು

೧೯೩೩

ಶ್ರೀರಂಗನ ರಂಗಭೂಮಿ

- ೧ ಉದರ ವೈರಾಗ್ಯ (ಸಾಮಾಜಿಕ)
೨ ವೈದ್ಯರಾಜ (..)
ಇನ್ನೂ ಅಚ್ಚಾಗದೆ ಇರುವವು.
೩ ಏರಾಟ ವುರುಷ (,,)
೪ ಅಧಿಕ ಮಾಸ (,,)
೫ ಸಂಸಾರಿಗ ಕಂಸ (,,)
೬ ಹರಿಜನ್ವಾರ (,,)
೭ ಪರಮೇಶ್ವರ ಪುಲಕೇಶಿ (ಐತಿಹಾಸಿಕ).
೮ ನಿರುತ್ತರ ಕುಮಾರ (ಪೌರಾಣಿಕ ಸ್ತುತನ).

ಮುನ್ನುಡಿ

ಸನ್ನದೂ ಶ್ರೀರಂಗನದೂ ಪರಿಚಯ. ಒಂದು ದಿನ ಈ 'ನಾಟಕ'ದ ಸಲುವಾಗಿ ಚರ್ಚೆ ಮಾಡುವಾಗ ಮುನ್ನುಡಿಯನ್ನು ಯಾರು ಬರೆಯಬೇಕೆಂಬ ಮಾತು ಹೊರಟಿತು. ಪುಸ್ತಕವೆಂದಮೇಲೆ ಮುನ್ನುಡಿ ಬೇಕೇಬೇಕು. ಸನ್ನಲ್ಲಿ ಅವರಿಗಿದ್ದ ಪ್ರೇಮವೋ, ಈ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಮುನ್ನುಡಿಯನ್ನು ಬರೆಯುವದಕ್ಕೆ ಸನಗಿದ್ದ ಅಧಿಕಾರವೋ-ಎನೇ ಇರಲಿ-ನಾನೇ ಇದಕ್ಕೆ ಮುನ್ನುಡಿಯನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕೆಂದು ಅವರ ಅಗ್ರಹವಾಯಿತು. ನನಗೂ ತುಂಬ ಸಂತೋಷ. ಶ್ರೀರಂಗನ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಮುನ್ನುಡಿ ಬರೆಯುವವರು ಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲ.

ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರಗಳೆಂದರೆ: ಉಚ್ಚ ಶಿಕ್ಷಣ ಹೊಂದಿ, ಆದರ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿ, ಏನಾದರೊಂದು ಸಾಹಸದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕು, ಸಮಾಜವನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಬೇಕು, ಎಂಬ ದೊಡ್ಡ ತತ್ವಗಳನ್ನು ತಲೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡು, ಅದನ್ನು ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆತ್ತಿದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ತರಬೇಕೆಂಬುದು ತಿಳಿಯದೆ ತೊಳಲಾಡುವ ತರುಣ ರಿಬ್ಬರು; ಶ್ರೀಧರ ಮತ್ತು ಲಲಿತಾ. ಇವರಿಬ್ಬರ ಸಹಾಧ್ಯಾಯಿಯಾದ, ಪರಿಚಯದವನಾದ, ತನ್ನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನರಿತು ಇಲ್ಲದ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಕೈ ಹಾಕದೆ, ಮಾಡಬೇಕಾದುದನ್ನು ಆಡಿ ತೋರಿಸದೆ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸುವ, ಹಸನ್ಮುಖಿಯಾದ ತರುಣಿಸಿಬ್ಬ; ಕೇಂಕ. ಇನ್ನುಳಿದವರೆಂದರೆ: ತಮ್ಮ ಸ್ಥಿತಿಯು ಕೆಡುವದನ್ನು ಕಂಡು ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದು ಮಾತ್ರ ತೋಚದೆ ಹೋಡುವ ಜೋಯಿಸ, ಕಾಳಪ್ಪ, ಸೆಟ್ಟಿ; ತಮ್ಮ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನರಿತು ಹಿರಿಯತನದ ದರ್ಪದಿಂದ, ಯುಕ್ತಿಪ್ರಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ತಮ್ಮದನ್ನೇ ಸಾಧಿಸುವ ತಂದೆಗಳಿಬ್ಬರು; ಇವರು ನಾಟಕದ ಮೋಷಕ ಪಾತ್ರಗಳು.

ఇన్ను నాటకద వస్తువేందరే తమ్మ వ్యవహార టుద్యమ
గళు తమ్మ కణ్ణ ముందేయి కరగి నీరగా జోగువదన్ను
కండు, అదక్క టుపాయవన్ను కాణదే 'ముందేను' ? ఎంబ
సట్టి, కాళప్ప, జోయిసర గోళు. నాలి-కాలేజు ముగిసి
ఁజ్జ శిక్షణ కేంది ఎనోనో దోడ్ దోడ్ పిఠారగన్ను
తలయల్లి తుంబకేండు మసస్సనల్లిద్దుదన్ను మాడువదక్క
ధ్యయ సాలదే, ముందేను ఎంబ శ్రీధర, లలితయరగోళు.
నావ. అవరదష్టే ఎకే ? ముందేను ఎంబ ఇందిస నమ్మ
ల్లర గోళు. పీగాగలు కారణగళేను ? ఇవన్ను కండు
పిడిదు దూర మాడిచల్లి నమ్మ అవస్థే సుధారిసబకుదే ?
ఎంబ పిఠారవన్ను ఈగ నావల్లరూ మాడబేకాగిదే.

ఇందిగే సుమారు గజం వర్షగళ హిందే జగత్తినల్లి మోస
రేధగళాగి వస్తరజనా క్రియేయల్లి క్రాంతియాయుతు.
మనుష్యబలక్క ప్రతియాగి యంత్రబలవు టుపయోగదల్లి
బందితు. ఆ సవయదల్లి నమ్మోళగే ఇన్ను హిందుస్తానవు
బందే దేరవేందూ నావల్లరూ బందే దేరదవరేందూ, హిందు
స్తానద పళ్ళయేందరే నమ్మల్లర పళ్ళయేందూ భావనయో ఇర
ల్లి. జక్కవుట్ట రొజ్యగళన్ను కట్టికేండు నమ్మ నమ్మోళగే
బడిదాడి ఎల్లరూ కూడి కడేగే రొజ్యవన్ను కళకేండుద్దా
యితు. కాలాంతరదల్లి ఆరాజకతేయు మరేయాగి ఎల్ల కడేగూ
శాంతతే నేలీసి సంసార జక్రవు సుఖవాగి నడిదు పిఠారక్క
అస్సద దోరేయలు మోస కల్పనేగళూ మోస భావనేగళూ
నమ్మల్లి ముట్ట తోడగిదవు.

ఆదరే ఈ అవధియల్లి నమ్మ సలునాగి పర్వాతాద
శిక్షణ పద్ధతియందలూ, ధోరణేయిందలూ, నమ్మ శీల స్వభా

ವಗಳು ಪರಿವರ್ತನ ಹೊಂದಿದವು. ಪರರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ತಮ್ಮ ಉದ್ಯಮಗಳನ್ನು ಹೊಸ ಹೊಸ ಶೋಧಗಳಿಂದ ಒಲಪಡಿಸಿದರು. ಯಂತ್ರ ಬಲದ ಮುಂದೆ ಮನುಷ್ಯ ಒಲವು ಕುಗ್ಗಿತು. ದಿನೇ ದಿನೇ ಸಮ್ಮ ಉದ್ಯಮಗಳು ಕುಂದಿ, ಕಡೆಗೆ ಕಂದಿ ಹೋದವು. ಸಮ್ಮ ಸಮಾಜ ಘಟನೆಯೂ ಬದಲಾಯಿತು. ಕೃಷಿ, ಕಾರಕೂನಿ ಇವೆರಡು ಮಾತ್ರ ಸಮ್ಮ ಪಾಲಿಗೊಳಿದವು. ಆ ಕೃಷಿಯು ಕೂಡ ಇಂದು ಹೀನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಬಸಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದು, ಬೇರೆ ಉದ್ಯಮಗಳು ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ್ಯೆ ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ಲಾಭವಿತ್ತು. ಆದರೆ, ಮುಂದೆ ಬೆಳೆದ ಬಸಸಂಖ್ಯೆಯ ಭಾರವು ಕೃಷಿಯ ಮೇಲೆಯೇ ಬಿದ್ದಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ಆದರಲ್ಲಿಯ ಲಾಭವು ಕೂಡ ಹಂಚಿ-ಹರಿದು ಹೋಯಿತು.

ಯಂತ್ರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯದಿಂದ ಹಳ್ಳಿಯ ಕಮ್ಮಾರ, ನೂಲುಮವ, ಬಡಿಗ ಮೊದಲಾದವರ ವ್ಯವಸಾಯಗಳು ನಿಂತು ಹೋದವು. ಅವು ನಿಂತು ಹೋದದ್ದರ ಕಾರಣವೇನು? ಆದಕ್ಕೆ ಉಪಾಯವೇನು? ಅವುಗಳ ಬದಲು ಮತ್ತೇನಾದರೂ ಮಾಡಬಹುದೋ? ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ವಿಚಾರಿಸಲು ಶಕ್ತರಿದ್ದವರಲ್ಲಿ, ಕೆಲವರು ಕಾರಕೂನಿಯಲ್ಲಿ, ಕೆಲವರು ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ, ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತದ ಹೊಟ್ಟೆಗಾಗಿ ತೊಳಲುತ್ತಿರುವರು. ಉಳಿದವರಿಗೋ? ಇದೆಲ್ಲವೂ ಅವರವರ ಮನಃಜನ್ಮದ ಕರ್ಮ. ಸಮ್ಮ ಎಳ್ಳೆಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಪೂರ್ವಕರ್ಮ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಕ್ಷೇಪಿಸಿ ಸಾರುವ ಸಮ್ಮ ಧರ್ಮಪ್ರಭಾವವು ಕಡಿಮೆಯಾಗಲಿಕ್ಕೇ ಬೇಕು. ಮನುಷ್ಯನ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಯಾವುದೂ ಮಿತಿರಲ್ಲವೆಂಬ ಹಟವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಹೊಸ ಧರ್ಮವನ್ನು ಶೋಧಿಸಬೇಕು. ಭೂತಕಾಲದ ಕರ್ಮಪಿಶಾಚಿಯ ನೀಡೆಯಲ್ಲಿ, ಭವಿಷ್ಯದ ಭೂತವನ್ನು ಮರೆತು ಬಿಟ್ಟ ಸಮ್ಮಲ್ಲಿ, ಸಾಹಸವೂ ಸಹಸಶಕ್ತಿಯೂ ಬೇಕು. ಸಮ್ಮಲ್ಲಿ ಮನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಹೇಡಿತನವೂ, ಪರಮಲಂಬನವೂ ಮಾಯವಾಗಬೇಕು.

ಇದನ್ನರಿತು ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ನಮಗೆ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸಾರಿಸ
ಗುರುಗಳೇ, ಆ ಧರ್ಮದಿಂದಾದ ಅನಾಹುತಗಳನ್ನೂ ಸ್ಮರಿಸಿ,
ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಶಕ್ತಿಯೂ, ಹೊಸ ಜೈತನ್ಯವೂ ಹುಟ್ಟುವಂತೆ
ಈ ಹೊಸ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸಾರಬೇಕು. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಧರ್ಮ-
ಗುರುಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ವಿಶ್ವಾಸವಿದೆ. ಅವರು
ಹೇಗೇ ಇರಲಿ, ಗುರುಗಳಲ್ಲವೇ ? ಅವರ ತಪ್ಪು ತೋರಿಸುವುದೆಂದರೆ
ಗುರುದ್ರೋಹವಲ್ಲವೇ ? ಎಂಬುದು ನಮ್ಮ ದೃಢಭಾವನೆ. ಕುಶಾಗ್ರ
ಬುದ್ಧಿಯ ಈ ಧರ್ಮಗುರುಗಳು ಇಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಈ ಭಾವ
ನೆಯ ದುರುಪಯೋಗ ಮಾಡಿರುವರು. ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ,
ಇವರನ್ನು ಹೊಡೆದೋಡಿಸಿ, ಸಜ್ಜನರನ್ನೇಕೆ ಧರ್ಮಗುರುಗಳನ್ನಾಗಿ
ಮಾಡಬಾರದೆಂಬುದು ಸಹಜವಾಗಿ ಧ್ವನಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇದ್ದು
ದನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡಿ, ಹೊಸತನ್ನು ಆದರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣ
ಮಾಡುವುದು ಬಹುಕಷ್ಟ. ಇದ್ದುದನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ
ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿ-ಬಲಗಳೆರಡೂ ನಷ್ಟವಾಗಿ, ಹೊಸತನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ
ಮಾಡುವ ಸೆಸವೇ ನಮ್ಮಿಂದ ಹಾರಿ ಹೋಗುವ ಭಯವಿದೆ. ಆದ
ಕಾರಣ ಇದ್ದ ಧರ್ಮಗುರುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಹೊಸ ಬುದ್ಧಿಯ ಪ್ರೇರಣೆ
ಯಾಗುವಂತೆ ನಮ್ಮ ಆಚಾರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವುದು
ಹೆಚ್ಚು ಸಮಂಜಸವಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೇ ?

ಇದನ್ನಾದರೂ ಹೇಳುವವರಾರು ? ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಒಂದು
ಸುಲಭವಾದ ಉತ್ತರವಿದೆ. ನಾನು, ನೀವು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊ
ಬ್ಬನೂ ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿಗೆ ತೋಚಿದಂತೆ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು
ಸಾಧಿಸಬೇಕು. ಈ ಸಾಧನದಲ್ಲಿ ಹಿತವಾದದ್ದಷ್ಟೇ ಸಹಜವಾಗಿ
ಬೆಳಗಿ, ಅಹಿತವಾದದ್ದು ಮುಳುಗಿ ಹೋಗುವದು.

ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಉದ್ಯಮಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಎಲ್ಲ
ವಸ್ತುಗಳ ವಿಪುಲ ಸಂಚಯವಿದೆ. ಹತ್ತಿ, ನಾರು, ಕಬ್ಬಿಣ, ಕಲ್ಲೆಣ್ಣೆ,

ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿ, ಕಟ್ಟಿಗೆ, ಎಣ್ಣೆಯ ಕಾಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗಾಗಿಯೂ, ಕೂಲಿಕಾರರಿಗಾಗಿಯೂ ನಮಗೆ ಪರಕೀಯರ ಅವಲಂಬನ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಕಲ್ಲಿದ್ದಲಿಯ ಖನಿಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಜಲಪಾತಗಳಿಂದ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಗೆ ಸಿದ್ಧುಚ್ಚಕ್ತಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ, ಬೇಕಾದಂತೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಕೂಲಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಯೋಜನೆಯಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಉದ್ಯಮಗಳಿಗೆ ಹಿಂದುಸ್ತಾನದ ೩೫ ಕೋಟಿ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಪೇಟೆಯೇ ಸಾಕಷ್ಟಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಇಂದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನ ಮುಂದಿದ್ದ 'ಮುಂದೇನು?' ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಸಹಜವಾಗಿ ದೂರಾಗುವಂತಿದೆ.

ಆದರೆ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನೂ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ವಿರೋಧವಾಗದಂತೆ ಹೊಂದಿಸಿ, ಜನಮಾನ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಸಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವದು ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರ ಕೆಲಸವಲ್ಲ. ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ತನ್ನ ತೀರ, ಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡು, ಸಾಹಸದಿಂದಲೂ, ತಾತುರ್ಯದಿಂದಲೂ-ಕೆಲಸವು ತನ್ನ ದೆಂಬ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ-ವರ್ತಿಸಿದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಗುರಿಯು ಬೇಗನೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವದು. ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಇದನ್ನೇ ಮನರಂಜನೆಯಾಗುವಂತೆ, ಮಾರ್ಮಿಕತೆಯಿಂದ ಹೇಳಿದೆ. ಓದುಗರು ಇದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಅದರಂತೆ ನಡೆದಲ್ಲಿ, ನಾಟಕಕಾರನದೂ, ಮುನ್ನುಡಿಕಾರನದೂ ಉದ್ದೇಶವು ಸಫಲವಾಗುವದು.

ಮಾಳಮುಡಿ
ಧಾರವಾಡ.
೬-೮-೧೯೩೩

}

ಧೀರೇಂದ್ರ ಕೃಷ್ಣ ಗುಂಜೀಕರ

ಪಾತ್ರಗಳು

೧. ಸೂತ್ರಧಾರ

೨. ನಟಿ

೩. ಶ್ರೀಧರ

೪. ಕೊಂಕಣಿ } ಶ್ರೀಧರನ ಸಹಪಾಠಿಗಳು
೫. ಲಲಿತಾ }

೬. ಜೋಯಿಸರು

೭. ಸೆಟ್ಟಿಗಳು

೮. ಕಮ್ಮಾರ ಕಾಳಪ್ಪ

೯. “ರಾಯರು” — ಶ್ರೀಧರನ ತಂದೆ

೧೦. “ಬಾಯಿ”ರು — ,, ತಾಯಿ

೧೧. ಲಲಿತೆಯ ತಂದೆ

ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು

ದರಿದ್ರ-ನಾರಾಯಣ

ಇ ಲ್ಲ ವೆ

ಭವಿಷ್ಯ-ಪುರಾಣ

ಮೊದಲನೆಯ ಅಂಕ

(ತರುವಾಯ-ಅಂದರೆ ತೆರೆಯು ಮೇಲೆದ್ದ ತರುವಾಯ ಸೂತ್ರಧಾರನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವನು. ಇದೇನು! ಹರಕು-ಬರುಕಾಗಿ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡಿರುವ ಇವನ ದೋತರವೇನು, ಉದ್ದವಾದ ಕರಿಯಕೋಟು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬಿಳಿಯ ಮುಂಡಾಸು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡ ಈ ತರುಣನು ಕತ್ತಲೆಮನೆಯ ತೆರೆದಿಟ್ಟ ಕಿಟಕಿಯಂತೆ ಕಾಣುವದೇನು, ಸೂತ್ರಧಾರನೆಂದು ಹೇಳುವದೇನು! ಪ್ರೇಕ್ಷಕರೆ, ನಿಮ್ಮ ಸಂಶಯವು ಸರಿಯಾದುದು. ಈ ತರುಣನು ವೇಷದಿಂದ, ಇಲ್ಲವೆ ಕಯ್ಯೊಳಗಿನ ಉಪಕರಣಗಳಿಂದ ಸೂತ್ರಧಾರನೆಂತೆ ಕಾಣುವದೇ ಇಲ್ಲ. ಅದುದರಿಂದಲೇ ಸೂ-ತ್ರ-ಧಾ-ರ ಎಂದು ಒಡೆದು ಬರೆಯಬೇಕಾಯಿತು. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಸಮಾಧಾನಬುದ್ಧಿಯಿಂದಲೂ ನೋಡಿದಲ್ಲಿ ಇವನು ಸೂತ್ರಧಾರನೆಂದು ನಿಮಗಾದರೂ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಹೊಳೆಯಬಹುದು. ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮೊತ್ತಮೊದಲಿನ ಇವನ ಪ್ರವೇಶವೇ ಇವನ ಸೂತ್ರಧಾರಪದವಿಯ ಸಬಲವಾದ ಸಾಕ್ಷ್ಯವಲ್ಲವೇ? ಇದಲ್ಲದೆ ಇನ್ನುಮುಂದೆ ಬರುವ ಪಾತ್ರವು ನಟಿಯು. ಪ್ರೇಕ್ಷಕರೆ, ವಿಚಾರಮಾಡಿರಿ; ಸೂತ್ರಧಾರನೇ ಕರೆಯದೆ ನಟಿಯು ಬರುವುದುಂಟೆ? ಪತಿಯಲ್ಲದೆ ಕರಪುರುಷನ ಮುಖವನ್ನಾದರೂ ನಮ್ಮ ಆರ್ಯಕುಲೋತ್ಪನ್ನ-ಸತಿಯರು ನೋಡಬಹುದೇ? ಇನ್ನೂ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವಿರದಿದ್ದರೆ, ಈ ತರುಣನು ನಟಿಯ ಗಂಡನೆಂದಾದರೂ ನಂಬಿಕೆಯಿರಲಿ. ಸೂತ್ರಧಾರನೇನೂ ಒಳಿತಾದ ಉತ್ಸಾಹದಲ್ಲಿರುವನೆಂಬುದು ಮಾನಶೂರನ ಮನೆ-ಬಾಗಿಲಿನಂತೆ ತೆರೆದಿಟ್ಟ ಅವನ ಮುಖದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುವದು. ಉತ್ಸಾಹದ ಭರದಿಂದಲೇ ಉಸುರ್ಗರೆದು—)

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಸೂತ್ರಧಾರ:— ಆಹಾ, ಯಾವ ದೇವನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಲಿ! ಇಂದು ನನ್ನ ಅನಂದಕ್ಕೆ ಅಳತೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಹಿಂದಿನ ಹದಿನೈದು ವರುಷಗಳಿಂದ ಒಂದೇಸವನೆ ಹಾರಿದ ನನ್ನ ಬಲಗಣ್ಣು ಮೇಲೆ ಕೈರಿ ಇಂದು ಸ್ವರ್ಗದ ಕಿಟಕಿಯಂತೆ ಕಾಣುವದು! ಯಾವ ದೇವನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಲಿ? ವಿಷ್ಣುವನ್ನು.....? ಛೇ, ಬೇಡ. ಸಂಪತ್ತಿನ ಒಡತಿಯಾದ ಹುಡುಗೆಯ ಗಂಡನೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡು ಮಾವನಾದ ಸಮುದ್ರನಾಥನಲ್ಲಿಯೇ ಉಂಡುಟ್ಟು ಕಾಲ ಕಳೆಯುವ ನಿರಭಿಮಾನಿ ತರುಣನಿವ! ಶಿವನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಲಿಯಾ....? ಛೇ, ಅದೂ ಬೇಡ. ಸಂಸಾರದ ಸತ್ಪ್ರಸಾರನಾದ ಕಾಮನನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಸಂಸಾರ ಹೂಡಿದ ಹೆಡ್ಡನಿವ! ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು....? ಹುಂ, ಅದಂತೂ ಕೊಂಚವಾದರೂ ತರವಲ್ಲ. ಅಳಿಯನಾದ ಮಾವನು ಅವನು. (ಉದ್ವೇಗದಿಂದ) ಆಯ್ಯೋ, ಏನು ಮಾಡಲಿ? ಉಸಿರಿಗೊಂದು ದೇವನನ್ನು ದಯವಾಲಿಸಿದ ನಮ್ಮ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ವೇಳೆಗೆ ಒದಗುವ ದೇವನು ಒಬ್ಬನೂ ಇಲ್ಲವೇ? (ವಿಚಾರಿಸಿ, ಸಮಾಧಾನದಿಂದ) ಆಹಾ, ಹೀಗೆ ಮಾಡುವೆ. ಆಕೆಯನ್ನೇ ಕೇಳುವೆ. ಹೆಸರಾದ ದೇವತೆಗಳಷ್ಟೆ ಗಂಡಸಿಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದರೆ ದೇವತೆಗಳ ಹೆಸರುಗಳೆಲ್ಲ ಹೆಂಗಸಿಗೆ ಗೊತ್ತು. (ಎಂದು ಮುಂದೆ ಬಂದು “ಏನೆ, ಏನೆ, ಇತ್ತಕಡೆ ಬಾ ನೋಡುವ” ಎಂದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕೂಗುವನು. ಕೂಗಿದ ಮಾತ್ರವೇ ನಟಿಯು ಬರುವದರಿಂದ ಅವಳು ಮಹಾಶಕ್ತಿವ್ರತೆಯಲ್ಲನೆ ಎಂದು ಅವಸರದಿಂದ ಅದರ ತೋರಿಸಬೇಡಿ. ‘ನೋಡಿದಿರಾ ಅವಳ ಮುಖವನ್ನು? ಅದನ್ನು ನೋಡಿದ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೆ ಕೆಂಪೇರುವ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ಚಂದ್ರನಂತೆ ಸೂತ್ರಧಾರನ ಮುಖವು ಹೇಗೆ ಕಳೆಗುಂದಿತು ನೋಡಿದಿರಾ? ಹೊಸ

తాద సీరీయిల్ల, హోళీయువ కుప్పుసవిల్ల, కణ్ణు కుక్కీసువ
కంకణహారగళిల్ల. ఇంతక స్థితియల్లి యావ హేంగసు
తానే క్షోషిసలిక్కల్ల ? మనీయల్లి మణ్ణు ముక్కీసిదరూ సరి,
మందియ కణ్ణు కుక్కీసబీకేందు హేంగసిన దట్టి; ఏను అదు
హాగిదేయిందు తిళిదుకోళ్ళువదు గండసిన చట్టివో ? ఇరలి,
నటియ క్షోపావేశవు ఆవళ మాతనిందలీ కండుబరువదు.)

నట:— (సిట్టినింద అణకిసుత్త) ఏనీ, ఏనీ, ఏనీ! “ఆ” ఎందరే
“ఓ” ఇల్ల; తమగే “దుం” ఎన్నిసిదాగ ఏనీ,
ఏనీ!

సూత్రధార:— (బేదరికేయ శాంతతేయింద) క్షోంజ-క్షోంజ-తడే. ఆనం
దద టుత్సాహదింద కూగిదే.

నట:— (మోదలిసంతయే) మనీయ పరివేయనే బిట్ట మేలేరి
కూగువ టుత్సాహ ఆగదే ఏను పూడికితు? అత్త-
త్తత్తు ఈగ తానే క్షోసు మలగితు ఎందు క్షే తేర
వాగి టుజ్ అంతిదే. నిమ్మ క్షోగాటదింద మత్తే
క్షోసు ఎబ్బిసిదిరి అందరే నడియితు సంసారద
హాడు.

సూత్రధార:— (మోలిసంతయే) అల్లీ, నన్న మాతనాదరూ క్షేళిక్షో.
ఇష్టు వర్షగళింద ఈ హోత్తిన దివస నాటిక ఆడి
తొరికిసబీకు ఎందు టూరజనరు హేళిక్షోండారే.
(సుళ్ళనగీయింద) నాటికద దేవతా నిఱను ఎందు—

నట:— (సిట్టిన షోగినింద) ఆయితు, మాతిగే మాతిల్ల.
హాలు ఇల్లదే క్షోసు అళువదు ఎందరే నాటికా

ದರಿದ್ರಸಾರಾಯಣ

ಮಾತಬೇಕು ಅಂತೆ! ಹುಡುಗನ್ನೇನು ನಿಮ್ಮ ನಾಟಕದ ಕ್ಷೀರಸಾಗರದೊಳಗೆ ಮುಳುಗಿಸುವವರೇನು?

ಸೂತ್ರಧಾರ:— (ಕೋಚ ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದಲಿ) ಇಲ್ಲ, ಇಲ್ಲ....ನಾನೂ ಅದನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಮಾಡಿದ್ದೆ. ಇದು ನೋಡು, ನಾಟಕವಾಡುವದೆಂದರೆ ನಮ್ಮ ಕುಲಧರ್ಮ. (ನಗೆಯಿಂದ) ಕುಲಧರ್ಮ ಹಾಳಾದರೆ ಸಮಾಜವೇ ಹಾಳಾಗುವದೆಂದು ಅರ್ಜುನ ಹೇಳಿಲ್ಲವೆ ರಣಾಂಗಣದ ಮೇಲೆ? ತದ್ಭೂತ, ಈ ನಾಟಕವಾಡುವುದರ ಎಲ್ಲ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಎಂದು ಊರ ಜನಾ ಹೇಳಿಯಾರೆ, ನನಗಾದರೂ ಅದೇ ಸಮ್ಮತ, ನಿನಗಾದರೂ—

ನಟ:— (ಕೋಪದಿಂದ) ಸಾಕು, ನಂಗಾದ್ರೂ ಸಂಗಾದ್ರೂ! ಸುಡಿಗೆ ಬಿಂಕಿ ಹತ್ತಿದಾಗ್ಗೆ, ಪುರಾಣ ಹೇಳುವ ಧರ್ಮ ನಿಮ್ಮದು! ಕುಲಧರ್ಮವೇ ಅಂತೆ! ಊರಜನರಿಗೆ ನಾಟಕ ಬೇಕಾದರೆ ಕೊಡಲಿ ಅದರ ವೆಚ್ಚ, ಆರಿಸಿ, ಅಂಚು—

ಸೂತ್ರಧಾರ:— (ಕನಿಕರದಿಂದ) ಎಲೆಲೆ, ಏನಿದು? ದುಡ್ಡಿಗಿಂತ ಧರ್ಮ ದೊಡ್ಡದು, ಧರ್ಮಕ್ಕಿಂತ ಕೀರ್ತಿ ದೊಡ್ಡದು, ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೆ ನಿನಗೆ? ದೇವರೇ ಹೇಳಿಯಾನೆ—

ನಟ:— (ಕಡೆಯದೆ) ಆ ಹೇಳಿದ ದೇವರಿಗೆ ಮಾಡಿರಿ ನಿಮ್ಮ ಕೀರ್ತಿಯ ಆರತಿ! ಬೂದಿ ಬಡಿದುಕೊಂಡು ಬೈರಾಗಿ ಯಾಗಿರಿ ಬೇಕಾದರೆ— (ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ) ಬೂದಿ ಕೂಡ ನಿಮ್ಮ ಮನೆಯ ಒಲೆಯೊಳಗೆ ಸಿಕ್ಕಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ.

ಸೂತ್ರಧಾರ:— (ಸಮಾಧಾನದಿಂದ) ಏನೇ, ಇದು ನೋಡು. ಸಮಾಜ ನೆರೆಯಹತ್ತಿತು ನಮ್ಮ ನಾಟಕ ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ; ಇಷ್ಟು

ಕೋಪ ಯಾಕೆ? ಸಮ್ಮ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ದುಡ್ಡು ಬೇಡ, ಬಟ್ಟೆ ಬೇಡ-ಅಂದರೆ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಬಟ್ಟೆ ಬೇಡ, ರಂಗ-ಸಿಂಗಾರ ಬೇಡ—

ನಟ:— ಬೇಡಾದರೆ ಬಿಡಿರಿ ಸೀವು. ಮೈತುಂಬ ಸೀರೆ, ಕಣ್ಣು ತುಂಬ ಆಭರಣ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಾನೇನು ಕಾಲಿಡುವಾಕೆ ಅಲ್ಲ. ನಾಲ್ಕು ಜನರ ಮುಂದೆ ಬಂದು ಹಾಡಿ ಕುಣಿ ಯುವದಕ್ಕೆ ಸಿಂಗಾರ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಮನೆಯ ಮುಸುರಿ ತಿಕ್ಕುವಾಗ ಬಂಗಾರ ಇಡಬೇಕೆ?

ಸೂತ್ರಧಾರ:— ಅಲ್ಲ, ಸಿಂಗಾರದ ನಾಟಕಾ ಯಾಕೆ ಮಾಡಬೇಕು? (ಗಂಭೀರವಾಗಿ) ಸಾಮಾನ್ಯಜನರ ಸಡತೆ, ಸಾಮಾನ್ಯಜನರ ನುಡಿ, ಸಾಮಾನ್ಯಜನರ ವ್ಯವಹಾರ; ಇದಕ್ಕೆ ಯಾಕೆ ಸಿಂಗಾರ ?

ನಟ:— ಸಾಮಾನ್ಯಜನ ಅಂದರೆ ದರಿದ್ರ-ನಾರಾಯಣ ಎಂದು ತಿಳಿದಿರೋ?

ಸೂತ್ರಧಾರ:— (ಚಪ್ಪಾಳಿಯಿಂದ) ಓಹೋ, ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ, ದರಿದ್ರ ನಾರಾಯಣ! ಇದುವರೆಗೆ ಯಾವ ನಾಟಕ ಮಾಡ ಬೇಕು, ಯಾವ ದೇವನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಪೇಚಾಟದಲ್ಲಿದ್ದೆ. (ಅಭಿಮಾನದಿಂದ) ಪ್ರಿಯೆ, ನಿನ್ನ ಸೂಚ ನೆಯು ಮಾನ್ಯವಿದೆ, ನಿನ್ನ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ದರಿದ್ರನಾರಾ ಯಣವೆಂಬ ನಾಟಕವನ್ನೇ ಆಡಿ ತೋರಿಸುವಾ.

ನಟ:— (ಮೈಮರೆತು) ಆಗಲಿ, ಯಾವ ಕಾಲವನ್ನ ಧಿಕರಿಸಿ ಹಾಡಲಿ?

ಸೂತ್ರಧಾರ:— (ಎಚ್ಚತ್ತವನಂತೆ) ಆಂ-ಎನಂದೆ? ಹಾಡು! ಕಾಲವನ್ನ ಧಿಕ ರಿಸಿ! ಪ್ರಿಯೆ, ಅಧಿಕರಿಸುವ ಕಾಲವಿದೆಯೆ? ಧಿಕ್ಕರಿ

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಸುವ ಕಾಲವಿದು. ಮಳೆಗಾಲ ಬಂದಿತೆಂದರೆ ಮಾರಿಕಾ ಹಬ್ಬುವದು ದೇಶದಲ್ಲೆಲ್ಲ; ಚಳಿಗಾಲ ಬಂದಿತೆಂದರೆ ಎದೆ ನಡುಗಿ ಸಾಯುವರಲ್ಲ ಬಟ್ಟೆಯಿಲ್ಲದ ಬಡಬಗ್ಗರು; ಬೇಸಿಗೆ ಬಂದರೆ ಬಿಸಿಲುಗುದುರೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಂದು ಹೋಗುವರಲ್ಲ ಆಶೆಗೆಟ್ಟ ಭೂಮಾತೆಯ ಮಕ್ಕಳು! ಪ್ರಿಯೆ, ಹಾಡುವದಾದರೆ ಭಾರತವರ್ಷದ ನಾಲ್ಕನೆಯದಾದ ಬರಗಾಲನ್ನು ಕುರಿತು ಹಾಡುವೆಯಂತೆ. ಬುದ್ಧಿಯ ಬರ, ಶಕ್ತಿಯ ಬರ, ಉತ್ಸಾಹದ ಬರ—

ನಟ:— ಇದೇನು ಬರಬರ ಎಂದು ಇಲ್ಲದ್ದು ಮಾತನಾಡುವದು? ಅಷ್ಟೊಂದು ಬರದ ಸುಗ್ಗಿ ಇದ್ದರೆ ಹಾಡಿರಿ ನಿಮ್ಮ ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣನ ಪಾರಾಯಣ.

ಸೂತ್ರಧಾರ:— (ಮುಂದೆ ನೋಡಿ) ಅದೊ, ನೋಡು, ನಮ್ಮ ನಾಟಕದ ನಾಯಕ, ಶ್ರೀಧರ; ಸಾಕ್ಷಾತ್ ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ ನಂತೆ ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತಿರುವ. (ವಿಷಾದದ ನಗೆಯಿಂದ) ದರಿದ್ರ ನಾರಾಯಣ ಅಂದರೆ ಅರ್ಥವಾಗುವದೆ ನಿನಗೆ? ಮನುಷ್ಯನು ದರಿದ್ರನಾದ ಕ್ಷಣ ನಾರಾಯಣ ಎನ್ನುವನು; ಅಂದರೆ ಸ್ವರ್ಗ ಕಾಣುವನು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಆಗಲಿ, ನಡೆ; ನೀನು ಎಲ್ಲ ಸಿದ್ಧತೆ ಮಾಡು, ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಬಂದು ಹಾಡಿನಿಂದ ಹೊಗಳಿ ಬರುವೆ ದೇವರನ್ನು.

ನಟ:— (ಒಮ್ಮೆಲೆ) ಅಮ್ಮಯ್ಯ, ಈಗ್ಗೆ ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಬಂದಿತು. ನೀವು ಇಲ್ಲಿ ಕೀಸರಿಟ್ಟು ಹಾಡಿವಿರಿ ಎಂದರೆ ಜನರ ಚಪ್ಪಾಳೆಯಿಂದ ಮತ್ತಿಷ್ಟು ಗಲಾಟೆಯಾಗಿ ನನ್ನ ಕೂಸು ಎಚ್ಚರಾದೀತು. (ನಗೆಯಿಂದ) ಕೂಸು ಎಚ್ಚರಾಗಿ ಅಳಹತ್ತಿ

ದರೆ ಆಯಿತು ಸಿಮ್ಮ ನಾಟಕದ ಭರತವಾಕ್ಯ. (ಹೋಗುತ್ತ)
ಹಾಡುವ ಹಟಾ ಇದ್ದರೆ ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗೆಯೆ ಗುಣು
ಗುಣು ಅನ್ನುತ್ತಾ ಒಳಕ್ಕೆ ಬನ್ನಿ (ಹೋಗುವಳು).

ಸೂತ್ರಧಾರ:- ಅದೂ ನಿಜವೆ. ನಾಟಕವೆಂದರೆ ಆಡಿತೋರಿಸುವದು,
ಹಾಡಿತೋರಿಸುವದಲ್ಲ. (ಮುಂದೆ ನೋಡಿ) ಸದ್ಯಕ್ಕೆ
ತೋರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ ಈ ಶ್ರೀಧರನ ಹಾಡು. ಇದೇ
ನಮ್ಮನಿಮ್ಮ ಹಾಡು. ಇದು ತಪ್ಪಲಿ ತೀವ್ರ ಎಂದು
ದೇವರಿಗೆ ಸನ್ನ ಹಾಡು (ಎಂದು ಕೈಮುಗಿದು ಹೋಗುವನು).

(ವೃತ್ತಪತ್ರವನ್ನು ಓದುತ್ತ ಶ್ರೀಧರನು ಬರುವನು. ಶ್ರೀಧರನು ದಿವ್ಯನಾರಾ
ಯಣನ ಅವತಾರವೆಂದು ಸೂತ್ರಧಾರನು ಹೇಳಿದರೂ ಅವನನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುವದು ಕಷ್ಟ,
ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಉದುಪು-ತೊಡಪುಗಳಂತೂ ಸಾಮಾನ್ಯವೆಂದು ಬೇರೆ ಹೇಳಬೇಕಾ
ಗಿಲ್ಲ. ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ತೊಟ್ಟದ್ದೊಂದು ಶರ್ಟಿನ ಗುಂಡಿ ಹಾಕಿಲ್ಲ; ಉಟ್ಟ
ಧೋತರವು—ತೀಡಲ್ಲವೇಕೆ? ತೀಡಿದರೂ ತಿದ್ದು ಆಗದ ಅತಿಕ್ಷಿತ ಹೆಂಡತಿಯ ಕೊಡ
ಸಂಸಾರದಂತೆ—ಅಲ್ಲೋಲಕಲ್ಲೋಲನಾಗಿ ಹಾರಾಡುತ್ತಲಿದೆ. ಓದುವನು, ಉಸುಗ
ರೆಯುವನು, ತಡೆದ ಉಸಿರು ಸಡಿಲಾಯಿತೇನೋ ಎನ್ನುವಂತೆ ಹಣೆಯ ಗಂಟು ಸಮ
ನಾಗುವದು. ಇದೀಗ ಅವನ ಉದ್ವಿಗ್ನ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡುವವರು ಅವನ ವಯಸ್ಸು
೨೫ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಒಪ್ಪಲಾರರು. ನೋಡುವ, ತಾರುಣ್ಯದ ಆವೇಶವು ವಯಸ್ಸಿ
ನಲ್ಲಿ ಯಾದರೂ ಇದೆಯೇ ಹೇಗೆ ?)

ಶ್ರೀಧರ:- (ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ, ನಿರಾಶೆಯಿಂದ) ವೃತ್ತಪತ್ರವಂತೆ!—ವರ್ತ
ಮಾನಪತ್ರವಂತೆ!—ಯಾರಿಗೆ ಬೇಕಾಗಿದೆಯೋ ವೃತ್ತ-
ಆಗಿ ಹೋದದ್ದು!—ಆದದ್ದೆಲ್ಲ ನಮ್ಮ ಸಮಾಜದೊಳಗೆ
ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ತಪ್ಪೇ ಆಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಮಾಡುವ
ದೇನು ಈಗ್ಗೆ?—ವರ್ತಮಾನವಂತೆ!—ಎನಿದೆ ವರ್ತ
ಮಾನ?—ಆಸ್ತ್ರೀಲಿಯಾದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾರದ ಕಣಿ ಹುಟ್ಟಿ

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ತಂತೆ! ರಶಿಯಾದಲ್ಲಿ ಸಂಪತ್ತು ಬೆಳೆಯಿತಂತೆ!—ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ
 ಏನಾಯಿತೊ ಹಾಳುಗೂಬೆಗಳೆ?— ಎಲ್ಲ ರೋಗಗಳ
 ಮೇಲೆ ರಾಮಬಾಣವಂತೆ! ರಾಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು
 ರೋಗದ ಬಿನ್ನು ಯಾಕೆ ಹತ್ತಿದೆಯೊ ರಾಮನೆ ಬಾಣ?—
 ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೊರಡಿಸಬೇಕು, ಕಲ್ಪನೆಯೆ ಇಲ್ಲ
 ನಮ್ಮ ಜನರಿಗೆ. ಕಯ್ಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದದ್ದೊಂದೇ ತಡ,
 ಧಾಳವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಬೇಕು ಏನಾದರೊಂದು ಲೋಕ
 ಕಲ್ಯಾಣದ ಸುದ್ದಿ. “ಬೇಕಾಗಿದೆ, ಬೇಕಾಗಿದೆ, ಶಿಕ್ಷೆ
 ಕರು ಬೇಕಾಗಿದೆ, ಸಂಬಳ, ತಿಂಗಳೊಂದಕ್ಕೆ ೨೦೦” ಇಂತ
 ಹದೇನಾದರೊಂದು.—ವಿದ್ಯೆಯಿಲ್ಲ, ಕಲೆಯಿಲ್ಲ, ವಿದ್ಯೆಯ
 ಪ್ರಸಾರವಿಲ್ಲ, ನಮ್ಮಂತಹ ವಿದ್ಯಾವಂತರ ಸದುಪ
 ಯೋಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಲೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಸಮಾ
 ಜಕ್ಕೆ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದುದು ವೃತ್ತಪತ್ರವಲ್ಲ, ವರ್ತ
 ಮಾಸಪತ್ರವಲ್ಲ, ಭವಿಷ್ಯಪತ್ರ; ನಮ್ಮಂತಹ ಸುಶಿಕ್ಷಿತ
 ನಿರುದ್ಯೋಗಿ ಉತ್ಸಾಹಭರಿತ ತರುಣರ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು
 ಬರೆಯುವ ಪತ್ರ. (“ಯಾಕೆ ಶ್ರೀಧರ” ಎಂದು ಜೋಯಿ
 ಸರು ಬರುವರು. ಜೋಯಿಸರೆಂದರೆ ಹಳೆಯಕಾಲದ ಜ್ಯೋತಿಷಿ
 ಇಲ್ಲವೆ ‘ಜೇಬಿಸಿ’—ಎಂದರೆ ಎರಡನೆಯವರ ದುಸ್ಥಿತಿ ಮ್ಮ ಜೇಬಿ
 ನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವವರು. ನೋಡಿರಿ ನಮ್ಮ ಜೋಯಿಸರ ಎಡ
 ಗೈಯಲ್ಲಿಯ ಬಂಗಾರದ ಕಡಗವನ್ನು. ಬಲಗೈಯು ಯಾವಾ
 ಗಲೂ ಎದೆಯ ಮೇಲೆ; ಹೊದ್ದುಕೊಂಡ ಶಾಲು ಸರಿದು ತಮ್ಮ ನಿಜ
 ವಾದ ಹೃದಯವು ಎರಡನೆಯವರಿಗೆ ಕಾಣುವದೆಂಬ ಭೀತಿಯೇನೊ
 ಅವರಿಗೆ. ಇರಲಿ, ಅವರು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಬಂದುದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಧರನು
 ಚಿಪ್ಪಾಗಿ ಅವರನ್ನು ದಿಟ್ಟಿಸುವನು).

ಜೋಯಿಸ:— (ನಗೆಯಿಂದ) ಇದೇನು, ಶ್ರೀಧರ, ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಭವಿಷ್ಯ?

ಶ್ರೀಧರ:— ಅಲ್ಲ. ಇದು ಭವಿಷ್ಯದ ಬೀದಿ. ಜೋಯಿಸರ, ನಮಗೆ ಹಂಚಿಕೆಯೊಂದು ಹೇಳುವೆ. ನಮ್ಮ ದೇಶದ ನೀವು ಜೋಯಿಸರೆಲ್ಲ ಕೂಡಿ ಒಂದು ಭವಿಷ್ಯಪತ್ರವನ್ನು ಹೊರಡಿಸಬಾರದೆ?

ಜೋಯಿಸ:— (ಗಾಬರಿಯಿಂದ) ಅಂದರೆ? ಮುಂದೆ ನಮ್ಮ ಭವಿಷ್ಯವೇನು? ಏನೋ, ನಾಲ್ಕು-ಜನ ಬಡಬಗ್ಗರು ಬರುವರು; ಅವರ ಮನಸ್ಸು ತುಂಬುವದು, ನಮ್ಮ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬುವದು. ಓದು-ಬರೆ ಬರುವದು ಎಷ್ಟು ಜನಕ್ಕೆ? ನಾವೆಲ್ಲ ಪತ್ರ ಹೊರಡಿಸಬಹುದು, ಆದರೆ ಜನರಿಂದ ಉತ್ತರ ಬರುವದು ಹೇಗೆ? (ಮೆಲ್ಲಗೆ) ಇದಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಗತಿ; ಓದು ಬರೆ ಬಂದರೆ ಜನರು ಭವಿಷ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ, ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ ತಮ್ಮ ತಾವೇ ಓದಬಹುದಲ್ಲವೆ? ಮುಂದೆ—ನಮ್ಮ ಹಣೆ ಬರೆಹ? ಎಸಿಲ್ಲ, ಇದ್ದದ್ದೇ ಸುಖವಾಗಿದೆ; ಅವರವರ ಅದೃಷ್ಟ ಅವರಿಗಿದೆ.

ಶ್ರೀಧರ:— ಅವರವರ ಅದೃಷ್ಟ ಅವರಿಗೆ ಕಷ್ಟ, ನಮಗೆ ಇಷ್ಟ ಅಲ್ಲವೆ?

ಜೋಯಿಸ:— ಕಷ್ಟ ಆಗುವದು ಅವರವರ ಕರ್ಮ; ಅದನ್ನು ನಷ್ಟ ಮಾಡುವದು ಜೋಯಿಸರ ಧರ್ಮ.

ಶ್ರೀಧರ:— (ಅಣಕಿನಿಂದ) ಓಹೋ.

(“ಜ್ಞಾಯಿಸ್ರ, ಜ್ಞಾಯಿಸ್ರ” ಎಂದು ಒಳಗಿನಿಂದ ಧ್ವನಿ; ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ—)

ಜೋಯಿಸ:— ಇದೋ, ಕಮ್ಮಾರ ಕಾಳಪ್ಪ ನನ್ನನ್ನೆ ಬದರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಬರುವ; ತೋರಿಸುವೆ ನಮಗೆ ಜೋಯಿಸರ ಧರ್ಮ.

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

(ಶ್ರೀಧರನು ಏನನ್ನೂ ಮಾತನಾಡಬೇಕೆನ್ನುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕಮ್ಮಾರ ಕಾಳಪ್ಪನು ಬರುವನು. ಕಮ್ಮಾರನೆಂದ ಕೂಡಲೆ ಕಬ್ಬಿಣದಂತಹ ರಟ್ಟೆ ಮೊದಲಾಗಿ ನಮ್ಮನಮ್ಮ ಕಲ್ಪನೆಯಾಗುವದು. ಪೂರ್ವಕಾಲದ ಕಮ್ಮಾರರು ಹಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಏನೇ ಇರಲಿ, ನಮ್ಮ ಕಾಳಪ್ಪನ ಮೈಬಣ್ಣ ಮಾತ್ರ ಕಬ್ಬಿಣದಂತೆ; ಕೈಕಾಲುಗಳು ಕಿಟಕಿ ಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸುವ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಳೆಗಳಂತೆ. ಅವನ ಮೈಮೇಲಿನ ಬಟ್ಟೆಯೆಂದರೆ ಉಟ್ಟ ದೋತರ ಒಂದೆ; ಅದಾದರೂ ಕಬ್ಬಿಣದಂತಹ ಅವನ ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ಕಮಟಿಗೆಯ ಸುತ್ತಲಿನ ಬೂದಿಯಂತೆ ಕಾಣುವದು. ಓಡುತ್ತಾಡುತ್ತ ಬಂದುದರಿಂದ ಮೈಮೇಲೆ ಬೆಮರು ಸುರಿಯುತ್ತಿರಬಹುದು—ಎಂದು ನಮ್ಮ ಕಲ್ಪನೆ; ಕಾಣಿಸುವ ದಂತೂ ಶಕ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಇದಲ್ಲದೆ ಬಂದವನೇ ಬೆಮರು ಬರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ—)

ಕಾಳಪ್ಪ:— (ನಿಶ್ವಾಸಬಿಡುತ್ತ) ಜ್ವಾಹಿಸ್ತ, ಜ್ವಾಹಿಸ್ತ, ಸಿಮ್ಮನ್ನ ದಣೀ ಹುಡುಕಿದೆ ನೋಡಿರಿ.

ಜೋಯಿಸ:— ಯಾಕೋ, ಏನು ವರ್ತಮಾನ?

ಕಾಳಪ್ಪ:— ಅದೇನೋ ಒಡತನದಾಗ ಭರಮಿತ್ತೆ ಅಂತ ಹೇಳತಾರಲ್ಲ ಹಾಗೆ ಬಡವರ ಸೊಂಟದ ಮ್ಯಾಗೆಯೇ ದೇವರು ಒಂಟ. ಇಂದಿಗೆ ಮೂರ್ಛನಾ ಆಯಿತು ನೋಡಿರಿ, ನಮ್ಮಾಕೆಗೆ ಅದೇನು ದೆವ್ವೋ ಪಿಸಾಚ್ಯೊ, ಕಕ್ಕಸಾ ಒಕ್ಕಸಾ ಆಗಿ, ಜಾಯಿಗೆ ಭುರಗ ಬಂದು, ಮೈಕ್ಕೆ ಸೆಬೆದು, ಅನ್ನ ಉಣ್ಣಾಕಿಲ್ಲ, ನೀರ ಕುಡಿಯಾಕಿಲ್ಲ—

ಜೋಯಿಸ:— (ಗಂಭೀರವಾಗಿ) ತಿಳಿಯಿತು, ತಿಳಿಯಿತು. ಅವಳಿಗೀಗ ಮಂಗಳನ ಬಾಧೆ.

ಕಾಳಪ್ಪ:— ಮಂಗಳಾ ಪಿಂಗಳಾ. ಮ್ಯಾಗಿನ ನಗಸತ್ರ ಎಲ್ಲ ಸತ್ತು ಮ್ಯಾಗ ಹೋದವರನ್ನ ಬಿಟ್ಟು ಇದ್ದವರ ಮ್ಯಾಗೆಯೇ ಯಾಕೋ ಕಟಾಕ್ಸ್. ಅದೂ ನಮ್ಮಂತಹಾ ಬಡವರ

ಮ್ಯಾಗಿಯೆ; ಸಿರಮಂತರೇನು ಲಂಚಾಗಿಂಚಾ ಕೊಟ್ಟಾ
ರೇನೊ ಅವಕ್ಕೆ !

ಶ್ರೀಧರ:— ಅಲ್ಲೊ ಬುದ್ಧಿವಂತಾ, ಜೋಯಿಸರಿಗೆ ಕೇಳದರೆ ಅವ
ರೇನು ಹೇಳಬೇಕೊ? ಏನಾದರೂ ರೋಗ ಇದೆಯೆ
ಹೇಗೆ ಡಾಕ್ಟರರಿಗೆ ಕೇಳು.

ಕಾಳಪ್ಪ:— (ಆಶ್ಚರ್ಯ ತೋರಿಸುತ್ತ) ರೋಗ ! ಹೊಟ್ಟೆತುಂಬ ತಿನ್ನೋ
ದಕೆ ಅನ್ನ ಇದ್ದವರಿಗೆ ರೋಗ, ಮೈತುಂಬ ಬಟ್ಟೆ ಸುತ್ತ
ವವರಿಗೆ ರೋಗ. ನಮಗೆಲ್ಲಿಯದು ಒರಬೇಕರಿ ರೋಗ;
ಒಂದೂಟ ಉಣ್ಣೋದಕ್ಕಿಲ್ಲ, ಚಿಂದಿ-ಬಟ್ಟೆ ಸುತ್ತೋದ
ಕ್ಕಿಲ್ಲ.

ಹೇಳತೀನಿ ಕೇಳಿರಣ್ಣ ! ನೋಡಿರಣ್ಣ ತೆರೆದು ಕಣ್ಣು !
ಬಡರ ಜೀವ ಶಿವಶಿವ ! ಹಣ್ಣುಣ್ಣು !

ಕೇಳಿ ಕಂಠ ಬಿಗಿದು ಉಗುಳ ನುಂಗಿರಣ್ಣ || ಪ ||

ಹೊನ್ನು ಹೆಣ್ಣು ಮಣ್ಣು ಮೂರು !

ಜಗಕ್ಕೊಟ್ಟ ದೇವ ಯಾರು ? ||

ಶಿವ ಅಲ್ಲೆ ? ಅವಗೈತಿ ಮೂರುಕಣ್ಣು !

ಕೊಡುವಾಗ ತೆಗೆದ ಒಂದೊಂದೆ ಕಣ್ಣು !

ಆಯಿತೇನು ಮೋಜು ಮುಂದೆ ಕೇಳಣ್ಣು !

ಮ್ಯಾಗಿನ ಕಣ್ಣು ತೆಗಿತಾನೆ ! ಹೊನ್ನುಯ್ಯಾಗಿದ್ದೀತಾನೆ !
ಯಾಂಗೆಬೇಕ್ಯಾರಿನ್ನೊನ್ನೆಂದ್ಯೂಗ್ತಾನೆ !

ಮ್ಯಾಗಿನ ಮಂಗ ನಸಗೆಂದು ಬಾಗ್ತಾನೆ || ೧ ||

ತೆಗೆದನಪ್ಪಾ ನಡುವಿನ ಕಣ್ಣು ! ತೆಗೆದಿಟ್ಟ ಮಾಟದ್ದೆಣ್ಣು !

ದರಿದ್ರನಾಥಾಭುಣ

ನಡ ಇಲ್ಲ ಮುದಿ ಮಂಗ ನನಗಿಂದಾ ।

ಹಿಡಿಯವ್ವಾ ಹೆಣ್ಣೆಂದು ಶಿವ ಎಂದಾ ॥ ೨ ॥

ಉಳಿದ ಕಣ್ಣ ಕೆಳಗೆ ಜಿಟ್ಟು । ಕೆಳಗಿಂದ ಮಣ್ಣ ನಿಟ್ಟು ।

ಬಡಮಂಗ ಹೌಹಾರಿ ಬಾಯ್ಜಿಟ್ಟು ।

ದುಡುದುಡು ಓಡಿಸಂತು ಕಂಗೆಟ್ಟು ।

ಉಳಿದೆನವ್ವಾ ನಾನೆಂದು ಭೋಯಿಟ್ಟು ।

ಬಂತು ಶಿವಗ ಭಾರಿ ಕೋಪ । “ ಧೂ ಹೂಗೊ ಎಲ

ಪಾಪ ।

“ ಮಣ್ಣೊಡ ಬಿಡಲಾರೆ ನೀ ”ನೆಂದಾ । ಕಣ್ಣಿ ನಾಗ

ಧೂಳ ಜಲ್ಲಿ ಹೋಗಿಂದ ॥ ೩ ॥

(ವಿಷಾದದಿಂದ) ಎನು ಮಾಡೋದು ಹೇಳಿರಿ, ದುಡಿಯು
ವವರಿಗೆ ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಹಾಕುವ ಬುದ್ಧಿ ಇಲ್ಲ ನಮ್ಮ ಜನಕ್ಕೆ.

ಶ್ರೀಧರ:— (ನಗೆಯಿಂದ) ಯಾಕೊ, ನಿನಗೇನಾಗಿದೆ? ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಣಿ,
ಕಮ್ಮಾರಾ ಕುಣಿ.

ಕಾಳಪ್ಪ:— (ತೇಷದಿಂದ) ಕುಣಿಯೋದೇ ಇನ್ನು ಹುಚ್ಚೆದ್ದು. ಏನ
ಐತಿರಿ ಕಮ್ಮಾರನ ಕೆಲಸ ಉರಾಗ? ಮನೆಗೊಂದು
ಗಾಡಿ ಇದ್ದಾಗ ಕಮ್ಮಾರ ಬೇಡಿ ಬಂದಿದ್ದ. ಹೊಗೆ
ಬಂಡಿ ಐತಿ, ಯಾರದೊ ಕಬ್ಬಿಣ, ಎಲ್ಲಿಯೋರೋ
ಕಮ್ಮಾರ್ರು, ದುಡ್ಡುಕೊಟ್ಟು ಗುದ್ದಾಡತ ನಡೆದ ನಮ್ಮ
ಗೆಣೆಯ. ಏನ ಒಕ್ಕಲತನದ ಐಸಿರಿಯೆ, ಎತ್ತುಗಾಡಿ
ನಡೆದಾವೆ? ಇದ್ದವರು ನಾಲ್ಕು-ಮಂದಿ ರೆಂಟಿ-ಕುಂಟಿ,
ನೇಗಿಲ-ಕುಳ ಎಲ್ಲ ಕಾಗದ ಬರೆದು ಎಲ್ಲಿಂದಲೊ ತರಿಸಿ
ಬಿಡ್ತಾರೆ. ಇನ್ನೂ ಹಳ್ಳಿಊರ ಹಾದಿ ಕೆಟ್ಟ ಆವೆ ಅಂತ

ಕಮ್ಮಾರನದಷ್ಟು ದೈವ, ಮ್ಯಾಗ ಮ್ಯಾಗ ಇದ್ದು ನಾಲ್ಕು ಗಾಡಿಯು ಆಚ್ಚ-ಕುಳಾ ಮುರೀತಾವ. ನಾಳೆ ರಸ್ತೆ ಮೆತ್ತಗಾಗಿ ಗಾಲಿಗೆ ಲಬ್ಬರ ಸುತ್ತಿದರು ಅಂದರೆ ಒಂತು ಕಮ್ಮಾರನ ಉರ್ಲ-ಸುತ್ತ. (ಅಣಕಿನಿಂದ) ನಾವೆಲ್ಲಿ ತರೋದರಿ ಡಾಕ್ಟರಿಗೆ ದುಡ್ಡು? ಊರ-ಜೋಯಿಸರ ಕಿರಪಾ ಐತಿ, ದುಡ್ಡೆ ರಡದುಡ್ಡಿಸ ಟಿಂಗಿನಿಂದ ಸಡೀತ್ಯೆತಿ ನಮ್ಮ ಗಾಡಿ. (ಕನಕರದಿಂದ ಜೋಯಿಸರಿಗೆ) ಚ್ಚಾಯಿಸರ, ಇದೊಂದು ಬಾರಿ ಪುಣ್ಯಾ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬಡನನ ಜೀವಾ ಉಳಿಸರಿ. ಒಂಧಿನದ ಸೀದಾ ಕಳಸ್ತೀನಿ ನಿಮ್ಮನೇ ಹಿಂದಿನ ಹಣಮಪ್ಪಗೆ.

ಜೋಯಿಸ:- (ನಗೆಯಿಂದ) ಏನೂ ಆಗುವದಿಲ್ಲ ಹೋಗೋ. ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ವಲ್ಪಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಳ ಸ್ಥಾನಭ್ರಷ್ಟನಾದಾ ಅಂದರೆ ಸುಖವಾಗುವದು ನಿನ್ನ ಹೆಂಡತಿಗೆ. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಕೊಂಚ ಪೀಡೆ; ಪೂರ್ವಕರ್ಮಾನುಸಾರಿ ದೈವಬಲದ ಕ್ರೀಡೆ.

ಕಾಳಪ್ಪ:- (ಕೈಮುಗಿದು) ತಂ ಪುಣ್ಯಾದಿಂದ ನಮ್ಮಾಕೆ ಒದುಕಿದರೆ ಹೈನದೊಂದು ಆಕಳಾ ಕಳಸ್ತೀನಿ ನಿಮ್ಮನೀಗೆ. (ಎಂದು ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ಹೋಗುವನು. ಶ್ರೀಧರನು ಅವನು ಹೋದ ಕಡೆಯನ್ನೇ ದಿಟ್ಟಿಸುವನು; ಜೋಯಿಸರು ಶ್ರೀಧರನನ್ನು ದಿಟ್ಟಿಸುವರು ಕೊನೆಗೆ ಉಸುರ್ಗರೆದು-)

ಶ್ರೀಧರ:- ಅಯ್ಯೋ, ಅನ್ಯಾಯವೆ.

ಜೋಯಿಸ:- (ಸಂಶಯದಿಂದ) ಅನ್ಯಾಯ! ಅನ್ಯಾಯವೆಲ್ಲಿಯದಪ್ಪಾ!

ಶ್ರೀಧರ:- (ಗಂಭೀರವಾಗಿ) ಜೋಯಿಸರೆ, ಇದು ಅನ್ಯಾಯವಲ್ಲವೆ? ಆಜ್ಞಾನಿಗಳ ಆಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವದು, ಆಜ್ಞಾನಿ

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಗಳಿಂದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಡುವದು ಅನ್ಯಾಯವಲ್ಲವೆ? ಬಡವರನ್ನು ಬಯಲಾಶೆಯ ಬೆನ್ನುಹಚ್ಚಿ ಬಿಡುವದು ಕ್ರೂರತನವಲ್ಲವೆ? (ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ) ಇವರಾದರೂ ಹೀಗೆಯೇ. ಡಾಕ್ಟರರೆಂದು ಪದವಿ ದೊರಕಿಸುವದು, ದೊಡ್ಡ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ದುಡ್ಡಿಲ್ಲದೆ ಜೀವ ಕೊರಗಿಸುವದು. ಹಳ್ಳಿಯ ಬಡವರಿಗೆ—

ಜೋಯಿಸ:— (ನಡುವೆ ಬಾಯಿಹಾಕಿ) ಹಳ್ಳಿಯ ಬಡವರಿಗೆ ಡಾಕ್ಟರರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವಿಲ್ಲ. ರೋಗಿಯ ವಿಶ್ವಾಸವೆಂದರೆ ರೋಗ ಅರ್ಥ ವಾಸಿ. (ಮುಂದೆ ನೋಡಿ) ಅದೋ, ಬಡವರನ್ನು ವಂಚಿಸುವೆನೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವೆಯಲ್ಲವೆ? ಊರಸೆಟ್ಟಿ ಬರುವ; ನೋಡುವಿಯಂತೆ.

ಶ್ರೀಧರ:— (ದೀರ್ಘ ನಿಶ್ವಾಸವನ್ನೆಳೆದು ಕೊಂಚ ನಿರಾಶೆಯ, ಕೊಂಚ ಅಶ್ಚರ್ಯದ, ಕೊಂಚ ತಿರಸ್ಕಾರದ ಮುದ್ರಿತಾಳಿ ನಿಲ್ಲುವನು).

(ಸೆಟ್ಟಿಯು ಬರುವನು. ಸೆಟ್ಟಿಯೆಂದರೆ ಬಡವರ ಜಟ್ಟಿ ಎಂದು ಬಲ್ಲವರಿಗೆ ಸೆಟ್ಟಿಯು ಇಂತಿಂತು ಎಂದು ಬಣ್ಣಿಸುವ ಕಾರಣವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದರೂ ನಮಗೆ ಬಣ್ಣಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇದೇನು ಹಾಳು-ಹರಟೆ ಎಂದು ನೀವು ಕೋಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಾದರೆ ನಿರುಪಾಯವಾಗಿ ನಾವು ಯಾಕೆ ಬಣ್ಣಿಸುವೆಂಬುದರ ಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳಲೇಬೇಕಾಗುವದು. ನಮ್ಮ ವ್ಯವಸಾಯ-ಬಂಧುಗಳ ಕೈಮೆ ಕೋರುವೆವು. ನಾವು ಬರೆಹಗಾರರು. ಸೆಟ್ಟಿಯ ಬಣ್ಣನೆಯನ್ನು ನಾವು ಬರೆಯದಿದ್ದರೆ ತಾನು ಬರೆದಿಟ್ಟ ಲೆಕ್ಕವನ್ನು ಸೆಟ್ಟಿಯು ತೆರೆದಿಡುವನು. ಸೆಟ್ಟಿಯು ಸಿಟ್ಟು ಎಂದರೆ ನಮ್ಮ ರೊಟ್ಟಿಗೆ ಕೆಟ್ಟು. ಹಾ, ನಗಬೇಡಿ. ಸೆಟ್ಟಿಯು ಬಂದೇಬಿಟ್ಟನು. ನೋಡಿದಿರಾ ಅವನ ಮಾಸಿದ ಬಟ್ಟೆ, ಅವನ ಆ ಡೊಳ್ಳು ಹೊಟ್ಟೆ; ಬಡವರ ಬಯಕೆಗಳು ಅವನ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ, ಬಡವರ ಜೀವವು ಅವನ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ.)

ಜೋಯಿಸ:— ಏನು ಸೆಟ್ಟರೆ, ಇಷ್ಟು ತೀವ್ರ ಒಂದುಬಿಟ್ಟರೆ ಅಂಗಡಿಯಿಂದ.

ಸೆಟ್ಟಿ:— ಜೋಯಿಸರೆ, ಅಂಗಡಿ ಎಂದರೆ ಒಡೆದ ಸಂಗಡಿ ಆಗಿ ಹೋಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಮುಳುಗಿದರೆ ಸೈ. ಕಚ್ಚಾ ಮಾತಲ್ಲ ಇದು. ಗಿರಾಕಿ ಅಂದರೆ ಬರೀ ಬಾಕಿ. ನಮ್ಮ ಖಾತೆಗೆ ಖರ್ಚು ಹಾಕಿರಿ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಜಿನ್ನಸ ಒಬ್ಬವರು ನನ್ನ ಕೈಖರ್ಚು ಮಾಡಿದರೂ ಪತ್ತಾ ಇಲ್ಲ. ಊರೊಳಗೆ ಮದುವೆ ಇಲ್ಲ, ಉಪನಯನ ಇಲ್ಲ, ಸಾಯುವದಿಲ್ಲ, ಕೆಡುವದಿಲ್ಲ. ಜೋಯಿಸರೆ ನಮ್ಮ ಕಾಲ ಮುಗಿಯಿತು; ಇನ್ನೇನು ಆ ದೊಡ್ಡಿಸ್ತನದ ಜನರು ಸಿಕ್ಕೋದಿಲ್ಲ. ಈಗಿನ ಜನರನ್ನು ನೋಡಿರಿ, ಆಶೀರ್ವಾದ ಕೊಡು ಎಂದರೆ ಒಡ್ಡಿ ಎಷ್ಟು ಕೊಡುವೆ ಅಂತಾರೆ. ಹಹಹ. ಕಚ್ಚಾ ಮಾತಲ್ಲ ಇದು. ಅದಿ ರಲಿ ಜೋಯಿಸರೆ, ನಿಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಒರಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಜೋಯಿಸ:— ಯಾಕೆ?

ಸೆಟ್ಟಿ:— ಯಾಕೇನು? ಉದ್ದರಿಯ ವಸೂಲಿ, ಧಾರಣೆ ಬೆಳೆಯು ವದು ಎಲ್ಲ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಜೋಯಿಸ:— (ವಿಷಾದ ತೋರಿಸುತ್ತ) ನನ್ನದೇ ದುರ್ದೈವ. ಏನು ಮಾಡಲಿ ಸೆಟ್ಟರೆ, ನಿಮಗೆ ಬೇಕಾದ್ದನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ಆ-ದ-ರೆ—

ಸೆಟ್ಟಿ:— (ಸಂಶಯದಿಂದ) ಆದರೇನು?

ಜೋಯಿಸ:— (ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ) ಇಂದಿನಿಂದಲೇ ಈ ಊರನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡ ಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಸೆಟ್ಟಿ:— (ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದ) ಯಾಕೆ?

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಜೋಯಿಸ್:— ಈ ದುರ್ಭಿಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಬಡಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಸಂಸಾರ ನಡೆಯುವದು ಹೇಗೆ?

ಸೆಟ್ಟಿ:— (ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ) ಹೃ, ಅದಕ್ಕೇನು ಕೊರತೆ ಈ ಊರೊಳಗೆ ನಾನು ಸೆಟ್ಟಿ ಇರುವತನಕ? ಕಚ್ಚಾ ಮಾತಲ್ಲ ಇದು. ಇರಲಿರಲಿ, ಅಂಗಡಿ ಕಡೆಗೆಯೆ ಬಂದುಬಿಡಿ ಮಧ್ಯಾಹ್ನಕ್ಕೆ. (ಕೈಮುಗಿದು ಮುಗುಳುನಗೆಯಿಂದ ಶ್ರೀಧರನನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಹೋಗುವನು).

ಜೋಯಿಸ್:— (ದರ್ಶದಿಂದ) ಯಾಕೆ, ಹೇಗಿದೆ?

ಶ್ರೀಧರ:— (ತಲೆ ಅಲ್ಲಾಡಿಸುತ್ತ) ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ.

ಜೋಯಿಸ್:— (ನಗೆಯಿಂದ) ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಲ್ಲವಪ್ಪ. (ಹತ್ತಿರ ಬಂದು ಮೆಲ್ಲಗೆ) ಹೇಳಿಕೊಡಲಿಯಾ ಗುರುಮಂತ್ರ? ಜನರ ಸ್ವಭಾವ ಗೊತ್ತಿರಬೇಕು ನೋಡು. ನಮ್ಮ ಜನರಿಗೆಲ್ಲ ನಾಳಿನ ಗತಿ ಹೇಗೆ, ಮುಂದಿನ ಗತಿ ಹೇಗೆ ಎಂಬುವದೊಂದು ಹುಚ್ಚು. ನಾಳೆ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬುವದೊ ಇಲ್ಲವೊ ಎಂದು ಕೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಇಂದು ನನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಿಸುವದು ಈ ಜನ. ಹೊತ್ತಾಯಿತು ಹೋಗಿ ಒರುವೆ. (ನಗೆಯಿಂದ) ನಾಳೆ ಏನಾದೀತು ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಒಂದು ಕೇಳಬಹುದು—ದಕ್ಷಿಣಾ ಇಟ್ಟು. (ಹೋಗುವನು).

ಶ್ರೀಧರ:— (ಲಕ್ಷ್ಯವಿಲ್ಲದೆಯೆ) ನಾಳೆ ಏನಾದೀತೂ ಅಂತೆ! ಅಯ್ಯೋ, ಹುಚ್ಚ ನಾನು. ಇಂದು ನೆಮ್ಮದಿ ತಿಂದು ನಾಳಿನ ದೇಸು ಗೋಳು ಎಂದು ಚಿಂತೆ ಅಲ್ಲವೆ ನನಗೆ? ಆದರೆ, ಇಂದಿನ ಇಂದು ತಿಂದೇನೆಂದರೆ ಸಂಜೆಗೆ ಗಂಜಿ ಇಲ್ಲ, ತೊಟ್ಟೇನೆಂದರೆ ಬೊಟ್ಟು ಬಟ್ಟಿ ಇಲ್ಲ, ಹೀಗೆ ಕಾಳಪ್ಪ

ಸಂತೆ ಸಾಯಲಾರದೆ ಬದುಕಿನ ಬೆಂಕಿಯೊಳಗೆ ಬೆಂದು
 ಹೋಗುವ ಎಷ್ಟುಜನ ಇರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ನಮ್ಮ ಸಮಾಜದೊ
 ಳಗೆ!—ಏನು ಕಲಿತೆನಪ್ಯಾ ಇತಿಹಾಸ!—ನಮ್ಮ ದೇಶ
 ಸುವರ್ಣಭೂಮಿ ಅಂತೆ! ಸುವರ್ಣಕಾರನ ಭೂಮಿ
 ಆಗಿದೆ ನಮ್ಮ ದೇಶ; ಬತ್ತತನದ ಬೂದಿಯಿಂದ ಮುಚ್ಚಿ,
 ಅಜ್ಞಾನದ ಇದ್ದಲಿಯಿಂದ ಕಪ್ಪಾಗಿಯೋಗಿದೆ ಸಮಾಜ
 ವೆಲ್ಲ. ಅಯ್ಯೋ, ಕೊನೆಗೆ ಬೆಂದು ಬೆಂದು ಒಂದಾಗಿ
 ಬಂಗಾರದಂತೆ ಮಿಂಚಿ ಹೊರಬೀಳುವ ಯೋಗ್ಯತೆ
 ಇದೆಯೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ? (ಮುಂದೆ ನಡೆಯುತ್ತ) ನನ್ನ ಗೆಳೆಯ
 ಸಿಗೆ ಹೇಳಿಬಿಡುವೆ, ಇಂದಿನಿಂದ ಮಂದಿಗಾಗಿ ಹೆಣಗಾ
 ಡುವೆ ಎಂದು.—ಸಂಸಾರ ಸಾಗರ; ಸಮಾಜ ಹಡಗು;
 ಬುಡಮೇಲಾದ ಈ ಹಡಗಿನ ಕೆಳಗೆ ಹೆಡೆ ಇಲ್ಲದ ಶೇಷನ
 ಹಾಗೆ ಸಿಕ್ಕು ಬದ್ಧಾಡುವೆವು ನಾವೆಂದು. ಎಲ್ಲರೂ
 ಮುಳುಗುವಾಗ್ಗೆ ಒಬ್ಬನೇ ಉಳಿಯುವದೆಂದರೆ ಕೊಳ
 ಯುವದೆ. (ಮುಂದೆ ನೋಡಿ) ಇದೇನು, ವಿಚಾರ
 ಮಾಡುತ್ತಾ ಬಂದೇಬಿಟ್ಟಿನಲ್ಲ ಉದ್ಘಾಟನೆ!

(ತೆರೆಯು ಮೇಲಕ್ಕೆಳೆದು ಉದ್ಘಾಟನೆ ಕಂಗೊಳಿಸುವದು. ಇದೀಗ ಪ್ರಾತಃ
 ಕಾಲದ ನಾಲ್ಕು-ನಾಲ್ಕು ವರೆತಾಸಿನ ಸಮಯವೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಮರಣೆಗೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟರೆ
 ಉದ್ಘಾಟನೆ ಕಂಗೊಳಿಸಬಹುದೆ? ಎಂದು ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಬರ
 ಬಹುದು. ಸಹಜವಿದೆ. ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಯಾಗಲಿ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಯಾಗಲಿ ಉದ್ಘಾಟನೆ
 ಶೋಭೆಯ ನಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣಬರುವದು ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲದಲ್ಲಿಯೆ. ಎದ್ದು ಎದ್ದು
 ಇದ್ದುದಕ್ಕೆ ಗುಡ್ಡುಡುವ ಹತಾಶ ಸಂಸಾರಿಗನಿಗೆ ಮುಂಜಾವಿನ ಉದ್ಘಾಟನೆಯಿಂದ
 ಬರಬೇಕು! ಉಪಜೀವನದ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ಒದವಿಸುವ ಮುಂಜಾವಿನಲ್ಲಿ, ಮಕ್ಕಳ
 ಮರುಳಾಟದಿಂದ ಮೂಲೆಮೂಲೆ ಮುರಿದುಬಿದ್ದಂತೆ ಮನೆಯು ಕಾಣುವ ಮುಂಜಾವಿ
 ನಲ್ಲಿ, ಮನಸ್ಸೊಪ್ಪದ ಕೆಲಸಿನ ಹನ್ನೆರಡುತಾಸು ಹಗಲಿನ ಘೋರಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿ

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಸಾವ ಮುಂಜಾವಿನಲ್ಲಿ,—ಮುನ್ನ ರಾತ್ರಿ ಚಿನ್ನದ ಗೊಂಬೆಯಂತೆ ಕಂಡ ಹೆಂಡತಿಯು ಅನ್ನ ಪಾತ್ರದ ಸಿಂಹಿ ಮಾತ್ರವಾಗಿ ಕೀಳನ್ನಿ ಸುವಂತೆ—ಮುಂಜಾವಿನ ಉದ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಶೋಭೆ ಎಲ್ಲಿಯದು?—ಆದರೆ ಶ್ರೀಧರನು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೆ ಅವನಿಗೆ ಉದ್ಯಾನದ ಅರಿವು ಮರೆತಂತೆ ತೋರುವದು. ನಡಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಆಸನಗಳಿದ್ದರೂ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹೂ-ಬಳ್ಳಿಗಳು ಸೂಕ್ತನ ಸಿರಿಯಂತೆ ಸಿಕ್ಕು-ಸಿಕ್ಕಲ್ಲಿ ಉದುರಿಬೀಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವನ ಲಕ್ಷ್ಯವಿಲ್ಲ ಅವುಗಳ ಕಡೆಗೆ. ಆತನ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಆವುದೋ ಒಂದು ಗಹನವಿಚಾರವಿದ್ದಂತೆ ತೋರುವದಲ್ಲವೆ ?)

ಶ್ರೀಧರ:— (ಒಮ್ಮೆಲೆ ನಿಂತು, ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ) ಭವಿಷ್ಯಪತ್ರ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು ಲ್ಲವೆ ನನಗೆ? ಹುಚ್ಚಾ, ಶ್ರೀಧರಾ, ಯುವಕ ನೀನು. ಕಯ್ಯಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿ, ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹ ಬೇಡವೆ ನಿನಗೆ? ಆಧಾರಸ್ತಂಭನಲ್ಲವೆ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ನೀನು? ನೀನೊಬ್ಬನೆ ಬಲಿತು, ಉಳಿದ ಸ್ತಂಭ ಹುಳಿತಿಂದರೆ ತತ್ತರಿಸಬಹುದಲ್ಲವೆ ನಿನ್ನ ಸಮಾಜ? ಅದೊ, ನೋಡು; ಉಳಿದ ಯುವಕ ರಸ್ತು ಕೂಡು; ಕೀಳಾಗಿಲ್ಲವೆ ನಿನ್ನ ಸಮಾಜದ ಹಾಡು; ಏಳು, ಅದನ್ನು ಸರಿಮಾಡು.

(ಪ್ರೇಕ್ಷಕರೆ, ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಶ್ರೀಧರನ ಶರೀರವನ್ನು ಸೇರಿಕೊಂಡು ಅದರಲ್ಲಿಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆ ಹೊರತಾಗಿ ನಮ್ಮಂತಹ ಅಧ್ವಿತೀಯ ಬರೆಹಗಾರರಿಗೆ ಕೂಡ ಬರಿಯ ಅದನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುವದು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಆಣೆ ಇಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಶ್ರೀಧರನ ಶರೀರವನ್ನು ಒಳಹೊಗುವಾ. ಅಮೋ, ಆಶ್ಚರ್ಯ ! ಮರಣರ ಹಿಂಡಿಗೆ ಹಿಂಡಾಗಿಯೆ ಕಂಡುಬರುವದಲ್ಲವೆ ? ಏನು ಅವರ ಸ್ಥಿತಿ ! ಮುಖಕ್ಕೆ ಕಳೆ ಇಲ್ಲ, ಮೈಗೆ ಬೆಳೆ ಇಲ್ಲ; ಕೇಳಿರಿ, ಶ್ರೀಧರನ ಹಾಡಿನಿಂದ ಹುರುಪುಗೊಂಡು ಈ ಕಂಗಾಲರು ಹಾಡುವದನ್ನು !)

ಶ್ರೀಧರ:— (ತನ್ನಲ್ಲಿಯೆ)

ನಡೆವಾ, ಜೀವ ಕೊಡುವಾ,

ದುಃಖ ಪಡುವಾ, ಅನಂದದಿ !

ಸುಡುವಾ ದೇಹ, ಬಿಡುವಾ ಮೋಹ,
ತಿಳಿಯೈ ಸಾವು ಸಲೆ ದಾರಿದ್ರ್ಯದಿ ||

ಎಲ್ಲರು:— ನಡೆವಾ, ಬೇವ ಕೊಡುವಾ,
ದುಃಖಪಡುವಾ, ಆನಂದದಿ |

ಸುಡುವಾ ದೇಹ, ಬಿಡುವಾ ಮೋಹ,
ತಿಳಿಯೈ ಸಾವು ಸಲೆ ದಾರಿದ್ರ್ಯದಿ ||

ಶ್ರೀಧರ:— ನೋಡು ನೋಡು ದಾರಿಯ ಬದಿಯ
ಬೇಡುವವರೆ ಮುತ್ತಿಹರಯ್ಯ |
ಸೀಡಲಾರೆ ದೂಡಲಾರೆ
ಕಾಡನಾಗಿ ಬಾಳುವಕಿಂತ ||

ಎಲ್ಲರು:— ನಡೆವಾ, ಬೇವ ಕೊಡುವಾ,
ದುಃಖಪಡುವಾ, ಆನಂದದಿ |

ಒಂದುಸಾಲು:— ಸುಡುವಾ ದೇಹ,

ಮತ್ತೊಂದು ಸಾಲು:— ಬಿಡುವಾ ಮೋಹ,

ಎಲ್ಲರು:— ತಿಳಿಯೈ ಸಾವು ಸಲೆ ದಾರಿದ್ರ್ಯದಿ |

ಶ್ರೀಧರ:— ನಿನ್ನದೆಂದು ಹೇಳಲು ಎಲ್ಲ
ನಿನಗಿನ್ನು ಕೇಳುವರಿಲ್ಲ |
ನಿನ್ನ ತೋಳು ದುಡಿಯುವದಲ್ಲ
ಒಂದು ಕಾಳು-ಕಡಿ ನಿನಗಿಲ್ಲ ||

ಎಲ್ಲರು:— ನಡೆವಾ (ಮುಂತಾಗಿ ಮೊದಲಿನಂತೆಯೆ).

(ಒಮ್ಮೆಲೆ ಎಲ್ಲ ತರುಣರು ಮಾಯವಾಗುವರು. ಶ್ರೀಧರನು ಎಚ್ಚಿತ್ತವನಂತೆ
“ ಎಲ, ಇದೇನು ” ಎಂದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿ ಕೊಂಡು ಒಂದು ಆಸನದಲ್ಲಿ

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಮೈಮರೆತವನಂತೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವನು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ Hello, good-morning ಎಂಬುದೊಂದು ಗಂಭೀರಸ್ವರವೂ ಅದರೊಡನೆಯೇ ಮೋಹಿಸುವ ಮುಗುಳುನಗೆಯ ಯುವಕನ ಮುಖವೊಂದೂ ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಶ್ರೀಧರನ ಹಿಂಬದಿಯಿಂದ ಕೆಂಗೊಳಿಸುವವು. ಶ್ರೀಧರನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಮುಖವನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಲಗಬಗೆಯಿಂದ ಎದ್ದು ಕಯ್ಯಲ್ಲಿ ಕೈಕೊಟ್ಟು, ಹೆದರಿದವನು ಅಕಲ್ಪಿತ ಸಹಾಯದೊರೆತ ವೇಳೆಗೆ ತೋರಿಸುವ ಕೃತಜ್ಞತಾಯುಕ್ತಸ್ವರದಲ್ಲಿ—)

ಶ್ರೀಧರ:— Good-morning, ಕೊಂಕಣ್ಣಾ.

(ಎಚ್ಚರಿಕೆ! ತಾವಾಗಿಯೇ ಎಚ್ಚರಿದ್ದ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಜಾಗೃತ; ಕೊಂಕಣ್ಣನೆಂಬುದು ಈ ಯುವಕನ ಗೆಳೆಯರಿಟ್ಟ ಹೆಸರು. ನಾವು ನಡ-ನಡುವೆ ಇಂತಹ ಹಾಳು-ಹರಟೆ ಕೊಚ್ಚಲೇಬೇಕಾಗುವದು, ಕಾರಣ ಕೈಮೆ ಇರಲಿ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ “ಕೊಂಕಣ್ಣ”ವೆಂಬ ಹೆಸರು ಕೇಳಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಮಠದ ನಮ್ಮ ಮಠಾಠಿ ಬಂಧುಗಳು ಈ ಯುವಕನು, ಅವನ ತಂದೆ-ತಾಯಿ, ಏಳು-ತಲೆಯ ಅವನ ಬಂಧು ಬಳಗ ಮತ್ತು ಅವನ ದೇಶವೆಲ್ಲ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಒಂದು ಭಾಗವೆ ಇದೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು; ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವಾಗಿ “ಕೊಂಕಣ್ಣ”ವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕನ್ನಡಿಗನಿದ್ದು ದರಿಂದ ಕೊಂಕಣವೆಲ್ಲ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುದು ಎಂದು ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡಬಂಧುಗಳು ಹಟತೊಡಬಹುದು. ನಿರರ್ಥಕ ವೈಮನಸ್ಯವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಇಂತಹ ಉನ್ನಾದವಾಗಬಾರದೆಂಬ ಸದಿಚ್ಛೆಯಿಂದಲೇ ನಾವಿದನ್ನು ಹೇಳುವದು. ಇನ್ನು ಕೊಂಕಣ್ಣನ ವಿಷಯವಾಗಿಯೇ ಹೇಳುವಂತಹ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆನಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಧರನ ಸಮಾನವಯಸ್ಕನು. ಸ್ವಚ್ಛತೆಯ ಕಲ್ಪನೆಯು ಅವನ ಬುದ್ಧಿಯ ತವರ್ಮನೆಯೊ ಏನೊ ಎನ್ನುವಂತೆ ತಲೆಗಾಲು ಶುಭ್ರವಾದ (ಖಾದಿಯೆ ಇರಬಹುದು) ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಟ್ಟಿರುವನು.)

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ನಗುತ್ತಲೆ ಮುಂದೆಬಂದು) ಇದೇನು, ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿ ಸೃಷ್ಟಿ ಶೋಭೆ ನೋಡುವ ಹೊಸ ವಿದ್ಯೆಯೋ, ಏನು nature is blind ಎನ್ನುವ ತತ್ವದ ಧ್ಯಾನವೋ?

ಶ್ರೀಧರ:— (ಹತಾಶನಂತೆ) ಕೊಂಕಣ್ಣಾ, ಮುಚ್ಚಿದ ಕಣ್ಣು ತೆರೆಯುವ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸವಿದು.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಛೇ, ಶ್ರೀಧರಾ, ಈ ನಿನ್ನ ನಿರುತ್ತಾಹದ ಸಡತೆ ಜಿಟ್ಟು ಮಿಕ್ಕದೆಲ್ಲ ಸರಿಹೋಗುವದು ನೋಡು ನನಗೆ. ಅಲ್ಲೋ, ಹಸಿದು ಊಟಮಾಡಿ, ದಣಿದು ನಿದ್ರೆಮಾಡಿ ಸುಖದಿಂದಿರುಬಾರದೆ?

ಶ್ರೀಧರ:— (ತಕ್ಷಣಾನಿಯಂತೆ) ಸುಖವೆಂಬುವ ಶಬ್ದ ಮನಸ್ಸು ಮಂಕು ಮಾಡುವ ನಾಲಗೆಯದೊಂದು ವೋಸ. ಹಸಿವೆಯಾದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಊಟ ಸಿಕ್ಕುವದೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವೆಯೇನೋ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಎಲೊ, ಮನುಷ್ಯ ಮಂಗಳಸಿಂಧ ಹುಟ್ಟಿದ ಎಂಬೋದಕ್ಕೆ ನಿನ್ನ ಮಂಗ-ಬುದ್ಧಿಯೆ ಸಾಕ್ಷಿ ನೋಡೊ. ಎಂದಿನ ಸಲುವಾಗಿಯೊ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ಇಂದಿನ ಊಟದ. ವೇಳೆಯನ್ನು ಯಾಕೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಹೇಳು ನೋಡುವ. ನಾ ಬಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಗೋಳು. ಇಷ್ಟೊಂದು ಕಲಿತು ಕೆಲಸ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ ಅಂತೆ ಒಂದು, ಕೆಲಸ ಸಿಕ್ಕದೆ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬುವದು ಹೇಗೆ ಅಂತೆ ಒಂದು, ಹೀಗೆ double degree ಗೋಳು ನಿನ್ನದು. ಅಲ್ಲೋ, ಶ್ರೀಧರಾ, ನಾನು ಹೇಳಿದ ಹಾಗೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ನಾನು ಮಾಡುವದು ಹೇಗೆ ಎಂಬುವದಾದರೂ ನೋಡಬಾರದೆ? ನಾನೂ ನೀನೂ ವ್ಯವಸಾಯಬಂಧುಗಳು-ಅಂದರೆ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ವ್ಯವಸಾಯ ಇಲ್ಲಾ ಅಂತೆ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಆದರೂ ನನಗೆ ನಾಳಿನೂಟಿನ ಕಾಳಜಿ ಇಲ್ಲ, ಇಂದಿನೂಟ ಎಂದಿಗೂ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ.

ಶ್ರೀಧರ:— (ಆಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತ) ಅದೆಂತಹದವ್ವಾ ನಿನ್ನ ಸಾಧನೆ?

ಗರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಕೊಂಕಣ:— (ನಗೆಯಿಂದ) ಅದೇ ನಾ ಸಿನಗೀಗ ಮಾಡುವ ಬೋಧನೆ ಇದು ನೋಡು, ಈಗೊಂದು ನಿಮಿಷ ನಾನೂ ನೀನೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಲಿತವರಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿ. Decency, liberty order, progress ಈ ವಿಚಾರ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿ; ಯೆ ಯಥಾ ಮಾಂ ಪ್ರಪಂಚಂತೆ ಎಂಬುವದು ಸಾಕಷ್ಟಾದ್ಯವಂತನ ವಾಕ್ಯ ಎಂದು ಇದೂ ಒಂದು ತಿಳಿ; ಇನ್ನು ಕೇಳು. ನಾನು ಏನು ಮಾಡುವೆ ಗೊತ್ತಿದೆಯೇ? ಅಧ್ಯಯನ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಕೆಲಸ ಹಿಡಿಯಬೇಕು ಎಂಬುವದು ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ; ಅಧ್ಯಯನ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಮುಂದಿನ ಹೆಜ್ಜೆ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮ ಎನ್ನುವದು ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ. ಯೆ ಯಥಾ ಮಾಂ ಪ್ರಪಂಚಂತೆ ಎಂದು ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮದ ಹಂಚಿಕೆ ನಡೆಯಿಸಿರುತ್ತೆ. ದಿನಾಲು ಎರಡು, ಏನಿ ಲ್ಲಿಂದರೂ ಒಂದು ಕನ್ಯಾ ನೋಡ ಹೋಗುವದು. ಎರಡಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಾತ್ರ ನೋಡಕೂಡದು. ಉದ್ದಿಶ್ಯ ವೇನು? ಮುಂದಿಟ್ಟ ಚಹಾ ಫರಾಳ ಸಮೀಚೀನ ನೆಗಹು ವದು. ನೋಡು; ಎರಡು ಕನ್ಯಾ ನಿರೀಕ್ಷಣ, ಎರಡು ಚನ್ನಾದ ಭಕ್ಷಣ. ಚರಿತಾರ್ಥ ಸಾಗಿಸಬೇಕೆಂಬುವ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮ ಸೇರಬೇಕೆ ನ್ನುವ ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಎರಡೂ ಕೂಡಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಕನ್ಯಾಸಂಗ್ರಹೇವಾಪಿ ಸಂಪನ್ಮುಖೋಕ್ತಮಹಿಸಿ ಎಂದು ಹಾಡು ವದು.

ಶ್ರೀಧರ:— (ತಲೆ ಅಲ್ಲಾಡಿಸುತ್ತ) ಕೊಂಕ, ಇದು ನಿನ್ನ ವಿನೋದ, ಅಲ್ಲದೆ ಇಂತಹ ಅನ್ಯಾಯದ ಕೆಲಸ ನೀ ಮಾಡೀ ಎಂದು—

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಅನ್ಯಾಯ! ಶ್ರೀಧರ, ಹುಚ್ಚು ನೀನು. ಮನಸ್ಸು ಬಂದರೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳತೇವೆ. ಮುಖ್ಯ, ಮನಸ್ಸು ಬರಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಸತ್ತವರಿಗಾಗಿಯೆ ಯದ್ರೋಚಿತೆ ತದ್ ಗ್ರಾಹ್ಯ ಯದ್ರೋಚಿತೆ ತದ್ ತ್ಯಾಜ್ಯ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು, ಇದ್ದವರಿಗೆ— ಇರಬೇಕೆನ್ನುವವರಿಗೆ ಹೇಳಬಾರದೆಂದರೆ ಅದೇ ಅನ್ಯಾಯವಲ್ಲವೆ?

ಶ್ರೀಧರ:— ಏನೋ, ನಿನ್ನ ಮಾತು ಸರಿಬೀಳುವದಿಲ್ಲ ನೋಡು ನನಗೆ. ನಿನ್ನಂತಹಾ ತರುಣ ಎರಡನೆಯವರ ಅನ್ನಲುಂಡು ಮೆರೆ ಯುವದು ಮಾಸಕ್ಕೆ ಸಾಲುವದೆ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಅದಕ್ಕೇ ನಾನು ಹೇಳುವದು ನಿನಗೆ ವ್ಯವಹಾರಬುದ್ಧಿ ಇಲ್ಲಾ ಅಂತೆ; business point of viewದಿಂದ ನೋಡಬಾರದೆ? ಈ ತಿಂದದ್ದೆಲ್ಲ ಋಣ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡರೂ ನಾಳೆ ಎಲ್ಲಿಂದಲೋ ಬಂದು ಹುಡುಗೆಯನ್ನು ತಂದು ಸಾಯುವವರೆಗೆ ಅವಳನ್ನು ಉಣ್ಣಿಸಿ ಬೆಳೆಸಿದರೆ ತೀರದೋ ಆ ಋಣ? ಅದೇಕೆ, ಅವಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸಿದರೆ ಬಡ್ತಿ ಸಹಿತ ಸಾಲು ತೀರುವದೆಂದು ನನ್ನ ದೃಢವಾದ ಕಲ್ಪನೆ. ಆದಿರಲಿ, ನಿನಗಾಗಿ ಹೇಳುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಕೇಳಿಕೊ. ನೀನೇನು practical ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲ, ನನ್ನಂತೆ ಮಾಡುವದು ನಿನಗೆ ಸಾಧ್ಯವೆ ಅಲ್ಲ. ಕಾರಣ, ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಸೆಮ್ಮದಿಯಾಗಿ ವರದಕ್ಷಿಣೆ ಎಬ್ಬಿಸು. ಒಮ್ಮೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಸಂಸಾರ ಹೂಡಿದೆಯೆಂದರೆ ನಿನ್ನ ಸಮಾಜಸೇವಾ, ದೇಶಸೇವಾ ಎಲ್ಲ ಸುಲಭ ನೋಡು. Within the hollow of your

palm. ಮುಂಗೈ ಮುಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. (ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವನು).

ಶ್ರೀಧರ:- (ವಿಚಾರಿಸುತ್ತ) ನೀನು ಹೇಳುವದೇನೋ ತರ್ಕಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗತದೆ. ದುಡ್ಡಿಲ್ಲದೆ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬುವದಿಲ್ಲ, ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬದೆ ಉತ್ಸಾಹ ತುಳುಕುವದಿಲ್ಲ, ಉತ್ಸಾಹತುಳುಕದೆ ಸತ್ಸಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿಯಿಲ್ಲ. ಆ-ದ-ರೂ-

ಕೊಂಕಣ:- ಆದರೂ—ಎನೋ? ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ದುಡ್ಡು ಅವಶ್ಯ ಎಂಬುವ ಮಾತು ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಇಷ್ಟ. ಆದರೂ ನೀನು practical ಅಲ್ಲ ಅಂತೆ ನಿನಗೆ ಹೇಳುವೆ. ಈಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಣ ದೊರಕಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಎರಡೇ ಉಪಾಯಗಳು. ಒಂದು ದಕ್ಷಿಣೆ ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿ ಮನೆಯ ವರನಾಗುವದು; ಇಲ್ಲವೆ, ಸನ್ಯಾಸ ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿ ಮಠದ ಸ್ವಾಮಿಯಾಗುವದು. ಅಳಿಯನಾಗಿ ಮಾನಸ ದುಡ್ಡಿನಿಂದ ಆವನ ಮಗಳನ್ನೂ ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಉಣ್ಣಿಸುವದು; ಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿ ಸಮಾಜದ ದುಡ್ಡಿನಿಂದ ಸಮಾಜದ ಬಳಗವನ್ನು ಉಣ್ಣಿಸುವದು. ಎರಡೂ ನಿಸ್ವಾರ್ಥ ಕೆಲಸ. ಸ್ವಾಮಿಯಾಗುವದಿದ್ದರೆ ಹೇಳು. ಉಡುಪಿಗೆ ಕರೆದು ಕೊಂಡು ಹೋಗುವೆ, ಅಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮಿಗಳದೊಂದು ಕಾರ್ಖಾನೆಯಿದೆ. ಅದೂ ಸಾಹಸದ ಕೆಲಸ, ಸತ್ಸಾರ್ಯ. ನೋಡಿವಿಯಲ್ಲ, ಉಡುಪಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಪುಕ್ಕಟೆ ಊಟ ಕೊಡುವದರಿಂದ ಅವರ competition ತಾಳದೆ ಈ ಉಡುಪಿಯ ಜನ ಹೊರಗೆ ಹೋಗಿ ಹೊಟೆಲ್ ತೆಗೆಯುವದು. (ಎದ್ದುನಿಂತು, ಗಂಭೀರವಾಗಿ) ಹೇಳು; ದೈವತಮತದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದ ತರುವಾಯ

ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮ ಸೇರಿ ವರದಕ್ಷಿಣೆ ಪಡೆಯುವ ಕರ್ಮ ಮಾರ್ಗ ಸೇರುವೆಯೋ, ಇಲ್ಲವೆ ಆದ್ವೈತನುತದಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಿಂದ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಸನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಪುಟಿದು ಮಠದ ಸ್ವಾಮಿಯಾಗುವ ಸಾಂಖ್ಯಮಾರ್ಗ ವನ್ನು ಸೇರುವೆಯೋ? ಎರಡುಗಳ ಫಲ ಒಂದೆ. ಇತ್ಯ ಸಾಂಖ್ಯೈರ್ಮಯತೇ ಸ್ಥಾನಂ ತತ್ ಶೌಗೈರಪಿ ಪ್ರಾಪ್ಯತೇ. (ಎಂದು ಭಗವಂತನ ಗಾಂಭೀರ್ಯತಾಳಿ ನಿಲ್ಲುವನು).

ಶ್ರೀಧರ:-- (ಅವನನ್ನು ದಿವ್ಯನಿ, ಕಡೆಯದೆ, ಮುಗುಳುನಗೆಯಿಂದ) ಭಲೆ, ಕಲಿಯುಗದ ಕೃಷ್ಣಾ, ನಿನ್ನ ಮಾತು ಕೇಳಿ ನನ್ನ ಮೋಹ ತಪ್ಪಿತು, ಸ್ಮೃತಿಯು ಬಂದಿತು.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಆಗಲಿ ಹಾಗಾದರೆ. ಒಂದ ಕೆಲಸ ಇನ್ನು ಹೇಳುವೆ. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿದೆಯೆಂದರೆ ಮೋಹ ಬರುವದ್ದು, ಸ್ಮೃತಿ ತಪ್ಪುವದು. ಲಲಿತಾ ಇಲ್ಲಿಯೆ ಬಂದಾಳೆ. (ಶ್ರೀಧರನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಆಂ ಎಂದು ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲುವನು. ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿದು) ಸ್ಮೃತಿ ತಪ್ಪುವದರೊಳಗಾಗಿ ಹೇಳುವೆ, ಈ ಉದ್ಯಾನಕ್ಕೆಯೆ ಬರುವದಕ್ಕಿದ್ದಾಳೆ. (ಮುಂದೆ ನೋಡಿ) ಅದೋ, ಮೋಹ ಬರುವದರೊಳಗಾಗಿ ಹೇಳುವೆ, ಇಲ್ಲಿಯೆ ಬಂದುಬಿಟ್ಟಳು.

(ಶ್ರೀಧರನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ತಿರುಗಿ ನಿಲ್ಲುವನು. ಲಲಿತೆಯ ಬರುವಳು. ಬಂದಿತು ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಗಂಧಾಂತರ-ಎರಡು ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ. ಒಂದು ಅನ್ಯೋ ಗಂಧಃ ಯನ್ಯಾಃ ಸಾ- ಅಂದರೆ ಅವಳು ಎರಡನೆಯವರ ಹೆಂಪತಿ-ಇರಬಹುದು. ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಬದಿಗಿಟ್ಟು ಪೂರ್ವದ ಕವಿಗಳಂತೆಯೆ ಲಲಿತೆಯ ಮುಖವು ಕಮಲದಂತೆ ಕೈಗಳು ಲತೆಯಂತೆ ಮುಂತಾಗಿ ಬರೆಯಬೇಕೆಂದರೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ವನಸ್ಪತಿಶಾಸ್ತ್ರದ ಪರಿಚಯವಿಲ್ಲ ನಮಗೆ. ಆದೂ ಹೋಗಲಿ, ಲಲಿತೆಯ ಸರ್ವಾಂಗಸುಂದರಿ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕೆ, ಸರ್ವಧಾ ಸುಳ್ಳು ಎಂದು ಕೂಗುವಿರಿ ಈ ಸರ್ವಾಂಗಸುಂದರಿಯರು

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಸಂಸಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿಯೆ ಯಾಕೆ ಇರುವರು, ಅವರ ಮತ್ತು ಗ್ರಂಥಕಾರ—ಇರಲಿ, ಇತ್ಯಾದಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಅನಾಹುತ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಬಹುದು. ಇದಲ್ಲದೆ ಗಂಡಸರು ಬರೆಯುವ ಹೆಂಗಸರ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ನೂರಕ್ಕೆ ನೂರು ಸಕ್ಷಪಾತವೇ ಒದಗುವ ಸಂಭವವಿರಬಹುದು. ಕಾರಣ, ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು “ಅಮ್ಮಯ್ಯ, ಆ ಲಲಿತೆ ಎಷ್ಟು ಮುದ್ದಾಗಿ ಕಾಣುವಳು ನೋಡೆ!” ಎಂದು ಲಲಿತೆಯ ಸಮಾನ ವಯಸ್ಕ ಹುಡುಗೆಯರು ಒಮ್ಮೆ ಅಸೂಯೆಯಿಂದ ಆಡಿಕೊಳ್ಳುವದು ನಮಗೆ ಕೇಳಬಂದುದರಿಂದ ಅದನ್ನೆ ಕಾಣಿಸಿಬಿಡುವೆವು. ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಸಾಧು, ಶೀಲವಂತ ಎನ್ನುವದು ಎಷ್ಟು ಅಸಂಭವನೀಯವೋ ಅದರ ನೂರ್ಮಡಿ ಒಬ್ಬ ಹುಡುಗೆಯು ಮತ್ತೊಬ್ಬಳನ್ನು “ಮುದ್ದು” ಎಂದು ಹೇಳುವದು ಅಸಂಭವನೀಯ; ಇದನ್ನು ಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರೆಂದರೆ ಸಾಕು, ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸುವ ಗೊಡವೆಗೆ ನಾವು ಹೋಗುವದೇ ಇಲ್ಲ. ಇದುವರೆಗೆ ಖಿನ್ನಮನಸ್ಕನಾದ ಶ್ರೀಧರನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಉಲ್ಲಾಸದಿಂದ ಬಾಯ್ಬಿಟ್ಟು ಅವಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರಲು ಲಲಿತೆಯ ರೂಪು ಮೋಹಕವೆಂದು ವೇದಾಭ್ಯಾಸಪಡೆದರಾದ ನಾವು ಬೇರೆಯಾಗಿ ಬರೆಯಬೇಕೆ? ಇದೋ, ಲಲಿತೆಯು ಮುಂದೆ ಮುಂದೆ ಬಂದಂತೆ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರೆಲ್ಲ ನಮ್ಮ ಹಾಳು-ಹರಟೆಗೆ ಕಿವಿ ಗೊಡದೆ ಒಮ್ಮೆ ಲಲಿತೆಯನ್ನೂ ಒಮ್ಮೆ ಬೆಪ್ಪನಂತೆ ನಿಂತ ಶ್ರೀಧರನನ್ನೂ ನೋಡಿ ಆನಂದಪರವಶರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕಾರಣ, ನಮಗೆ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿ ಮಂತ್ರ)

ಶ್ರೀಧರ:— (ಏನು ಮಾತನಾಡುವನೆಂಬುದು ತಿಳಿಯದೆ) ಓ—ಆನಂದ—
ಅತಿ....ಶಯ.... pleased—I am really pleased to see you.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ನಗೆಯಿಂದ) ನಾನು introduce ಮಾಡುವೆ. ಇವರು ಶ್ರೀಧರನ ಪರಿಚಯದವರಾದ ಲಲಿತಾ; ಇವರು ಲಲಿತೆಯ ಪರಿಚಯದವರಾದ—ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಲಲಿತೆಯ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮರೆತಂತೆ ತೋರುವ—ಶ್ರೀಧರ.

ಶ್ರೀಧರ:— (ಸಂಪೂರ್ಣ ಧೈರ್ಯದಿಂದ) ಇದೇನೋ, ಪರಿಚಯ ಮರೆತಿರುವೆನೆ? ಲಲಿತಾ, ಒಮ್ಮೆಲೆ ನೀನು ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಬಂದು ದರಿಂದ ಅಶ್ಚರ್ಯಸ್ತಂಭಿತನಾದೆ ನೋಡು.

ಲಲಿತಾ:— (ನಗೆಯಿಂದ) ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಒಂದರೂ ಸಿಡಿಲು ಬಡೆದವ
ವರಂತೆ ಮಾಡಿದಿರಲ್ಲ !

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಮಿಂಚು ಹೊಳೆಯಿತು, ಸಿಡಿಲು ಬಡಿಯಿತು; ಸುರು
ವಾಗಲಿನ್ನು ಮಾತಿನ ಸುರಿಮಳೆಗೆ. ಶ್ರೀಧರಾ,
ಲಲಿತಾ ಯಾಕೆ ಬಂದಾಳೆ ಗೊತ್ತಿದೆಯೇ ?

ಲಲಿತಾ:— (ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ) ಎಂದಿಗಾದರೂ ಕೊಂಕ ನೀನು; ಬಾಯಿ
ಮುಚ್ಚಿದರೆ ಹಲ್ಲು ಕಿರಿಯುವೆ.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಅಹುದು, ಹೇಳಿಕೇಳಿ ಕೊಂಕನಲ್ಲವೆ ನಾನು? ನನ್ನ
ನಡತೆಯಲ್ಲಿ ಹಸನಾದುದು ಅಂದರೆ ಹಲ್ಲು ಆಷ್ಟೆ;
ಅದನ್ನು ತೋರಿಸಬಾರದೆಂದರೆ—

ಲಲಿತಾ:— ಸಾಕು, ನಿನ್ನ ಸರಳತನ. (ಶ್ರೀಧರನಿಗೆ) ನಾವು ಕೊಂಕ
ನಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದುಕೊಂಡೇವೆ. ಬರುವಿರಲ್ಲವೆ ಮಧಾ
ಹ್ನಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ಶ್ರೀಧರನಿಗೆ) “ನಾವು” ಅಂದರೆ ಬಹುಮಾನದ ಬಹು
ವಚನವಲ್ಲ ಮತ್ತೆ. ಲಲಿತಾನ ಕೂಡ ಅವಳ ತಂದೆಯೂ
ಬಂದಿರುವರು.

ಲಲಿತಾ:— (ಅಣಕಿಸಿ) “ತಂದೆಯೂ ಬಂದಿರುವರೆಂದು” ಹೆದರಿಕೆ
ಹಾಕುವೆ ಏನು ಅವರಿಗೆ ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ಆಶ್ಚರ್ಯ ತೋರಿಸಿ) ಹೆದರಿಕೆ ! ನಿಮ್ಮ ತಂದೆಗೆ ನೀನೇ
ಹೆದರುವದಿಲ್ಲ, ಎರಡನೆಯವರು ಹೆದರುವರೆ ? ಒಳ್ಳೇ
ನ್ಯಾಯ ! ಆದರೂ ಹಿರಿಯರಿಗೆ ಹೆದರುವದು ಶ್ರೀಧರನ
ಚಟುವಡ್ಡಾದಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಹಿರಿಯರಿಗೂ ಹೆದರಿಯಾನು
ಎಂದು ನನ್ನ ಹೆದರಿಕೆ. •

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಶ್ರೀಧರ:— (ದೀನವಾಣಿಯಿಂದ ಲಲಿತಗೈನೋಡಿದೆಯಾ ಲಲಿತಾ, ಯ್ಯಾವಾ ಗಲೂ ನನ್ನನ್ನು ಹಂಗಿಸುವ. ನಾನಾದರೂ ಏನು ಮಾಡಲಿ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— • ಏನು ಮಾಡಲಿ ಎಂದರೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಮಾತನಾಡ ಬೇಡ ಆ ಸೇವಾ ಮಾಡುವೆ, ಈ ಸೇವಾ ಮಾಡುವೆ, ಸವಾಜ ಸುಧಾರಿಸುವೆ, ಸಂಒಂಧ ಸುಧಾರಿಸುವೆ ಎಂದು ಬಡಬಡಿಸಬೇಡ. (ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ) ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ ನಿಮ್ಮಂತಹರ ಗೋತ್ರ. ದೊಡ್ಡವನಾಗುವವರೆಗೆ ಇಂತ ಹರ ಮಗ, ದೊಡ್ಡವನಾದ ಮೇಲೆ ಇಂತಹಳ ಗಂಡ ಎಂದು ಸ್ವತಃದ ಹೆಸರಿಲ್ಲದೆ ಹೆಸರಾಗಿ ಹೋಗುವವರು ನೀವು.

ಲಲಿತಾ:— ನೀನೇನು ಲೋಕೋದ್ಧಾರ ಮಾಡುವೆಯೋ—

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ನಾನೇನೂ ಮಾಡುವದಿಲ್ಲ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ, ಅಡಿದಷ್ಟು ಮಾಡಿ ತೋರಿಸುವವ—

ಶ್ರೀಧರ:— (ಅಹಕಿನಿಂದ) ಓಹೂ, ಗೊತ್ತಿದೆ ನನಗೆ. ಇಂದಿಗೆ ಆರು ತಿಂಗಳಾಯಿತು, ನಾನು ಹೇಳಿಯೇ ಹೇಳಿದೆ, ನೋಡಿಯೆ ನೋಡಿದೆ; ಒಂದು ಕೆಲಸವಿಲ್ಲ ಇವನಿಂದ! ಲಲಿತಾ, ನಮ್ಮೂರ ಸ್ಥಿತಿ ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ಒಂದುವೇಳೆ. ಸಾವಿರಾರು ಜನರಿಗೆ ಜೊಬ್ಬೆಗೆ ಅನ್ನವಿಲ್ಲ, ಸಾವಿರಾರು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬೆಳೆಯುವ ವಿದ್ಯೆ ಇಲ್ಲ; ರೂಢಿ-ಆಚಾರದ ಕೆಳಗೆ ಸಿಕ್ಕು ಹಾಳಾಗಿ ಹೋಗುವರು. ಆದರೆ—

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ಗಂಭೀರವಾಗಿ) ಅದಕ್ಕೆ ನೀನೇನು ಮಾಡಬೇಕೆನ್ನುವೆ?

ಶ್ರೀಧರ:— (ಗಂಭೀರವಾಗಿಯೆ) ಏನಾದರೂ ಮಾಡುವ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವಾ ಎಂದೂ ಸಾವಿರ ಸಲ ಹೇಳಿದೆ ನಿನಗೆ! ಬೇರೆ

ಬೇರೆ ಸಂಘತೆಗೆಯುವ, ನಾನಾತರದ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವ, ರೂಢಿಯ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆಯುವಾ— (ಕೊಂಕಣ್ಣನು ಬೊಳ್ಳೆಂದು ನಗುವನು).

ಲಲಿತಾ:— (ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ) ನಗುವೆಯೇನೋ? ನನಗಂತೂ ಅವರ ಮಾತಿ ನಿಂದ ಅಭಿಮಾನ ವುಟಿದು, ಉತ್ಸಾಹ ತುಳುಕುವದು.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ನಗೆತಡೆದು) ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನ, ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹ ಇದು ಹೆಂಗಸರ ರೂಢಿಯೇ ಇದೆ. ನನಗಂತೂ ಸಂಘ ಬೇಡ, ಸಹಾಯ ಬೇಡ. ನಾನೂ ಎಲ್ಲರಂತೆ ಸಾಸಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲವೆ? ದೊಡ್ಡ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಒಂದ ಮೇಲೆ ಎರಡನೆಯವರಲ್ಲಿಯೂ ಅದೇ ಯೋಗ್ಯತೆ ಬರಬಹುದೆಂಬ ವಿಚಾರ.

ಲಲಿತಾ:— (ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ) ನಿನ್ನಂತಹಾ ಹೇಡಿ ಜನ ಇರುವದೆಂದೇ ನಮ್ಮ ಸಮಾಜ ಹಿಂದೆ ಬಿದ್ದಿದೆ.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ದುಃಖದ ಸೋಗಿನಿಂದ) ಎನು ಮಾಡುವದು? ನಮ್ಮ ಸಮಾಜದ ಸ್ಥಿತಿಯೆ ಹಾಗಿದೆ. ಹುಟ್ಟಿ ಹದಿನಾರು ವರ್ಷ ಹಿರಿಯರ ಪೆದರಿಕೆ, ಮುಂದೆ ಸಾಯುವವರೆಗೆ ಹೆಂಡತಿಯ ಸಹವಾಸ; ಹೀಗಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಸಾಯುವವರೆಗೆ ನಮ್ಮ ಸಮಾಜದ ಗಂಡಸರು ಹೆಂಗಸರ ಸಂಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ದರಿಂದ ಹೆಂಗಸರ ಸ್ವಭಾವ-ಗುಣವಾದ ಹೇಡಿತನವು ಗಂಡಸಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿದೆ.—ಸಿಟ್ಟು ಬೇಡ, ಲಲಿತಾ. ಹೇಡಿತನವೊಂದು ಸಾಂಸರ್ಗಿಕ ರೋಗವಿದೆ. ನಮ್ಮ ಸಮಾಜದೊಳಗಿನ ರೂಢಿಯಿಂದಂತೂ epidemic (ಪಿಡುಗು) ಆಗಿಹೋಗಿದೆ.

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಲಲಿತಾ:— (ಅಸಹ್ಯದಿಂದ) ಆಗಿಹೋಗಿದೆಯೇನೆ? ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬೇಕು, ಹೆಂಗಸರು ಗಂಡಸರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೂಡಬೇಕು ಎಂದು resolution ಪಾಸು ಮಾಡುವ ಗಂಡಸು ನೀನಲ್ಲವೆ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬೇಕೆಂದು ಗಂಡಸರು ಬಡಿದಾಡಬೇಕೆ? ಇದೆಲ್ಲಿಯ ನ್ಯಾಯ! ಹೆಂಗಸರು ಗಂಡಸರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೂಡಬೇಕು ಎಂದರೆ—ಹಾ, ನನಗೆ ಯಾಕೆ ಇದೆಲ್ಲ? ನಮ್ಮ ಹರಟೆ ಕೇಳಿ ಸಭೆ ಎಂದು ಜನರು ನೆರೆಯೊಳುಹುದು; ಸಭೆಗೆ ಹೋಗುವದೊಂದು ರೂಢಿಯೆ ಆಗಿದೆ.

ಶ್ರೀಧರ:— (ಕನಿಕರದಿಂದ) ನೋಡಿದಿಯಿಲ್ಲೋ, ಲಲಿತಾ!—ಆದರೂ ಇನ್ನೊಂದು ವರ್ಷದೊಳಗೆ ನಿಸ್ವಾರ್ಥಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಸಮಾಜಸೇವೆ ಮಾಡುವ ತರುಣರ ಸಂಘ ಕೂಡಿಸಿದಿದ್ದರೆ ಶ್ರೀಧರನಲ್ಲ ನಾನು.

ಲಲಿತಾ:— ನಿಮ್ಮ ಸಂಘದವರು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಶಿಕ್ಷಣ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಬಡಿದಾಡಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ಹಟವಿದೆ.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಇಬ್ಬರಿಗೂ ನನ್ನ ಆಶೀರ್ವಾದವಿದೆ; ಆದರೆ ಈಗಾಗಲೇ ಬಡಿದಾಟಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದೀತು; ಕಾರಣ ಸಭೆ ಮುಗಿಸಿರಿ. (ಗಂಭೀರವಾಗಿ) ಸಮಾಜವನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಈ ನಮ್ಮ ಗೊತ್ತುವಳಿಯು ಎಂದಿನಂತೆ ಸರ್ವಾನುಮತದಿಂದ ಸಮ್ಮತವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಿ ಈ ಸಭೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸುವೆ. (ಚಪ್ಪಾಳೆಯಿಕ್ಕಿ ನಗುವನು ಶ್ರೀಧರ-ಲಲಿತೆಯರು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ನೋಡುವರು)

(ತೆರೆ.)

(ನೊದಲನೆಯ ಅಂಕ ಮುಗಿದುದು)

ಎರಡನೆಯ ಅಂಕ

ದೃಶ್ಯ ೧

(ಅಜ್ಜೆ ದಿವಸ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ೪-೫ ಗಂಟೆಯ ನಡುವಿನಲ್ಲಿ ಜೋಯಿಸರು ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದಿಲ್ಲವೆ? ಆದರೆ ಇದೇನು! ಅವರ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಬಾಡಿದ ಕಳೆ! ಕಯ್ಯಲ್ಲಿ ೩-೪ ವಾಲಿಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಹೆಜ್ಜೆಯಿಂದ ಹೆಜ್ಜೆ ಎಣಿಸುತ್ತ ನಡೆಯುವಾಗ್ಗೆ ಹಿಂದಿನಿಂದ “ಶತ್, ಶತ್, ಜೋಯಿಸರೆ, ಜೋಇಸ್ರೆ” ಎಂದು ಕಳ್ಳದನಿಯಲ್ಲಿ ಉಸುರುತ್ತ ಕೊಂಕಣ್ಣನು ಬರುವನು. ಕನಸಿನಿಂದ ಎಚ್ಚತ್ತವರಂತೆ ಜೋಯಿಸರು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಮುಖವನ್ನೆತ್ತಿ ತಡೆದು ಹಿಂತಿರುಗಿ ನಿಲ್ಲುವರು.)

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ಕಳ್ಳದನಿಯಲ್ಲಿಯೆ) ಎಲ್ಲಿ ಹೊರಟಿರಿ, ಜೋಯಿಸರೆ?

ಜೋಯಿಸ:— (ಜೋಲುಮೋರೆಯಿಂದ) ಹೋಗುವೆನಪ್ಪಾ, ಸಮುದ್ರ-ಮಂಥನಕೆ.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ) ಸಮುದ್ರ-ಮಂಥನಕೆ! ನಿಮ್ಮ ಮುಖ ನೋಡಿದರೆ ಆ ಮಂಥನದೊಳಗೆ ಗಿಮಿಗಿಮಿ ತಿರುಗಿದ ಕಡಗೋಲು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು ಯಾರಾದರೂ. ಏನು ಕಡಗೋಲಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದ ಶೀಷೋ?

ಜೋಯಿಸ:— (ಉಸುಗರೆದು) ಈ ಹೊತ್ತಿನ ಮಂಥನ ಸಃಶೇಷ. ಈ ಹೊತ್ತು ನಮ್ಮ ರಜೆಯ ದಿನ.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ಆಶ್ಚರ್ಯತೋರಿಸಿ) ರಜೆಯ ದಿನ ಎಂದು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿರೋ?

ಜೋಯಿಸ:— (ಬೇಜಾರವಾಗಿ) ಅಲ್ಲಾ; ರಜೆಯ ದಿನಾ ಅಂದರೆ ಪುಕ್ಕಟೆ ದುಡಿಯುವ ದಿನ.

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ನಗೆಯಿಂದ) ನೀವು ಪುಕ್ಕಟೆ ದುಡಿಯುವದೆ? ತಿರುಪತಿ ವೆಂಕಟರಮಣ ಕೊಟ್ಟ ಸಾಲ ತಿರುಗಿ ಕೇಳಲಿಲ್ಲವೆಂದರೆ—

ಜೋಯಿಸ:— (ನಡುವೆ ಬಾಯಿಹಾಕಿ) ನಮ್ಮ ಸಂಕಟಕ್ಕೆ ನಿಮ್ಮ ವೆಂಕಟ-
ರಮಣ.—ಯಾರೇನು ಮಾಡುವದು? ನಮ್ಮ ತಪ್ಪಿಗೆ
ನಾವು ಭೋಗಿಸತೇವೆ.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಓಹೊ, ಈಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯಿತು, ರಜೆಯ ದಿನ ಎಂಬುದರ
ಅರ್ಥ ಮಂದಿಯ ತಪ್ಪಿಗಾಗಿ ಉಪಭೋಗಿಸುವವರು
ತಮ್ಮ ತಪ್ಪಿಗೆ ಭೋಗಿಸಿದರೆ ಅದು ರಜೆಯ ದಿನ,
ಅಲ್ಲವೆ?

ಜೋಯಿಸ:— ಹಾಗಲ್ಲ. ಹತ್ತು ದಿನಸ ದಿನಾಲು ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳುವವ
ರಿಗೆ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ದಿವಸ ಪುಕ್ಕಟೆ ಎಂದು ಜಾಹೀರು
ಮಾಡಿದ್ದೆ. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ರಾಯರು ಸಾನಾನ್ಯರೆ?
ಹತ್ತುದಿವಸ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡದೆ ಕೇಳಿದರು! ಈ ಹೊತ್ತು
ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ದಿವಸ, ಮಾಡುವದೇನು? ಹೇಳಿ
ದಂತೆ ಮಾಡಲೇಬೇಕಲ್ಲವೆ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಅದಿರಲಿ ಜೋಯಿಸರೆ, ಈ ಹೊತ್ತೂ ನಿಮಗೆ ಹಣ
ಸಿಕ್ಕುವಂತೆ ಮಾಡಿದರೆ—

ಜೋಯಿಸ:— (ಒಮ್ಮೆಲೆ ಮುಂದೆ ಬಂದು) ಮಹಾರಾಯಾ, ನಿನಗೆ ನೂರು
ವರ್ಷ ಆಯುಷ್ಯ ಎಂದು ಪುಕ್ಕಟೆ ಹೇಳುವೆ.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ನಗೆಯಿಂದ) ಪುಕ್ಕಟೆ ಹೇಳಿದರೆ ಹೇಳಿದ್ದೇ ಪುಕ್ಕಟೆಯಾ
ಗುವದು. (ಮೆಲ್ಲಗೆ) ನಾನು ಹೇಳುವದು ಗೋಪ್ಯ
ಸಂಗತಿ; ಅದು ಹೊರಗೆ ಬಿದ್ದರೆ ಸಂಸ್ಮೃತ್ಯುರ ಆಯುಷ್ಯ
ತುಂಬಿತು ಎಂದು ಪುಕ್ಕಟೆ ಹೇಳುವೆ ನಾನೂ.

ಜೋಯಿಸ್:— ಅಯ್ಯೋ, ಆ ಹೆದರಿಕೆಯೇ? ಹೇಳಬೇಕಾದುದನ್ನೆ ಹೇಳು
ವವನಲ್ಲ ನಾನು ದುಡ್ಡು ಕೊಟ್ಟರೂ.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಈಗ್ಗೆ ರಾಯರ ಮನೆಗೆಯೆ ಹೊರಟಿರಲ್ಲವೆ ಇಲ್ಲಿಂದ?
(ಹತ್ತಿರ ಬಂದು) ರಾಯರಿಗೆ ಒಂದು ಭವಿಷ್ಯದ ಮಾತು
ಹೇಳಬೇಕು.

ಜೋಯಿಸ್:— (ಸಂಶಯದಿಂದ) ಆಗುವದೋ ಆಗಲಾರದೋ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಆಗುವದನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ ನಿಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಯಾಕೆ
ಬರುತ್ತಿದ್ದೆ? ಆಗಲಾರದ್ದು ಆಗಲೇಬೇಕಾಗಿದೆ. ನೀವು
ಹೇಳಿಕೇಳಿ ಜೋಯಿಸರು. ಆಗಲಾರದ್ದನ್ನು ಹೇಳು
ವದು ನಿಮಗೆ ಹೊಸತೂ ಅಲ್ಲ, ಕಷ್ಟವಿಲ್ಲ. (ಮೆಲ್ಲಗೆ)
ಇಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಸದ್ಗೃಹಸ್ಥ ಒಂದಾನೆ; ಅವನಿಗೊಂದು
ಮಗಳು. ಇದು ಇದ್ದದ್ದು, ಮತ್ತೆ ಮರೆತು ಭವಿಷ್ಯ
ಎಂದು ಹೇಳಿರಿ. ರಾಯರಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕು, ಶ್ರೀಧರನ
ಮದುವೆ ಮಾಡಲೇಬೇಕು, ಇದೇ ಹುಡುಗೆಯ ಕೂಡ
ಮಾಡಬೇಕು, ಅಂದರೆ ಶುಭ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ—

ಜೋಯಿಸ್:— (ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ) ಸಾಕ್ಷಾತ್ಸಾಕ್ಷು. ಮುಂದೆಲ್ಲ ತಿಳಿಯಿತು
ಸನಗೆ. ಈ ಮದುವೆಯೆ ನಿಮ್ಮ ದೈವಬಲ, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಿಮ್ಮ
ಹಂಬಲ ಇತ್ಯಾದಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಹೇಳಿ, ಅಂತೂ ತಾತ್ಪರ್ಯ
ವೇನು, ಈ ಮದುವೆ ಆಗಲೇಬೇಕು, ಇಷ್ಟೆ ಅಹುದಲ್ಲೋ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ನಮ್ರತನದ ಸೋಗಿನಿಂದ) ಬಲ್ಲವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಒರೆಯಲು
ನಾನು ಸಮರ್ಥನಲ್ಲ. ಆದರೂ ಜೋಯಿಸರೆ, ಇದನ್ನು
ಹೇಳಿದವ ನಾನು ಎಂದು—

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಜೋಯಿಸ್:— (ಮೇಲಿನಂತೆಯೆ) ಅಯ್ಯೋ, ನೀನೇನು ಹೇಳುವೆ ಇಂತಹಾ ದ್ದನ್ನು! ಜ್ಯೋತಿಷಿಯ ಹೇಳಬೇಕು, ರಾಯರಂತಹರು ಕೇಳಬೇಕು, ಅಂದರೆ ನಾಲ್ಕು-ಜನರ ವಿಶ್ವಾಸ. (ಸುಳ್ಳು ನಗೆಯಿಂದ) ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರ ಮೇಲೆ ವಿಶ್ವಾಸವಿಡದಿದ್ದರೆ ನಡೆಯುವದು ಹೇಗೆ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ಉಸುರ್ಗರೆದು) ವಿಶ್ವಾಸ ಇಡುವದು, ನಿಶ್ವಾಸ ಬಿಡುವದು; ನಮನಿಮಗಲ್ಲ, ಮಂದಿಯ ಮಾತು ಹೇಳಿದೆ. ನೀವು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ವಿಶ್ವಾಸವಿಡಿ, ಚಕ್ರಬಡ್ಡಿಯಿಂದ ತಿರುಗಿ ಕೊಡುವೆ.

ಜೋಯಿಸ್:— (ಸಂಶಯದಿಂದ) ಚಕ್ರಬಡ್ಡಿ ಅಂದರೆ? ಒಡ್ಡಿಗೆ ಚಕ್ರವೇ— ಎನು ಚಕ್ರದ ಹಾಗೆ ತಿರುಗಿ ಮತ್ತೆ ಬೊಡ್ಡಿಗೆ ಒಂದು ನಿಲ್ಲುವದೋ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಓಹೋ, ನಿಲ್ಲುವದೆಂದರೆ ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಒಂದಿತು—ಎಷ್ಟೊತ್ತು ನಿಲ್ಲುವದು ಇಲ್ಲಿಯೆ.

ಜೋಯಿಸ್:— ಹಾ, ಕೊಂಚ ತಡೆ. ಕೊಂಕಣ್ಣಾ, ನೀವೆಲ್ಲ ನಾಲ್ಕು-ಜನ ಕೂಡಿ ಇಂಗ್ಲಿಶ ಕಲಿಯಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಸಮ್ಮನ್ನು ನಗುವಿರಿ. (ಅಭಿಮಾನದಿಂದ) ನಾನೊಂದು ಹೊಸತಾಗಿ ಬರೆದಿರುವೆ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥ. ಅದನ್ನೊಮ್ಮೆ ನೋಡು—

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಅಚ್ಚುಹಾಕಿಸಿದರೆ ಕಳಿಸಿಕೊಡಿ ಒಂದು ಕಾಣಿಕೆಯ ಪ್ರತಿ.

ಜೋಯಿಸ್:— (ಅಧೈರ್ಯದಿಂದ) ಎನೋ, ಧರ್ಮಗ್ರಂಥ ಅಚ್ಚುಹಾಕುವದು, ಮನೆಯ ಹೆಂಗಸು ನೋಡ್ತೆ ಹಾಕುವದು, ಯಾಕೋ

ಇನ್ನೂ ಸರಿಬರುವದಿಲ್ಲ ನಮಗೆ. ಮೊದಲು ನಿನಗೆ
ಅದರ ರೂಪರೇಷಾ ಕೊಡುವೆ, ನೋಡು, ಆ ಮೇಲೆ—

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ಆಶ್ಚರ್ಯತೋರಿಸಿ) ರೂಪರೇಷಾ! ರೂಪರೇಷಾ ಎನ್ನು
ವವಳು ಔರಂಗಜೇಬನ ಮಗಳಲ್ಲವೆ?

ಜೋಯಿಸ:— (ನೊಂದುಕೊಂಡು) ಇರಲೆನ್ನಾ, ಕೇಳಬಾರದೆ ಒಂದು
ನಿಮಿಷ? (ಕೊಂಕಣ್ಣನು ತಲೆತೂಗುವನು. ಜೋಯಿಸರು ಹೆದರಿ,
ಕೆಮ್ಮಿ, ಭವಿಷ್ಯದ ಎಂದರೆ ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಸುರಿಯಬೇಕಾದ ಚಿಮರು
ಬರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ) ನಾನು ಸುರುವು ಮಾಡಿದ್ದು ಹೀಗೆ.
ಧರ್ಮ, ಧರ್ಮ, ಅಂದರೇನು?— ಮೂರು ತರದ
ಧರ್ಮ. ಮೊದಲನೆಯದು ಯಮಧರ್ಮ; ಎರಡನೆ
ಯದು ಕುಂತಿಯ ಮಗ ಧರ್ಮ.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ತಲೆತೂಗುತ್ತ) ಹುಂ.

ಜೋಯಿಸ:— (ಲಕ್ಷ್ಯವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಧೈರ್ಯತಾಳಿ) ಹೀಗೆ ಈ ಎರಡು ಧರ್ಮ
ಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವದೇನು? ಯುಗಯುಗಕ್ಕೆ ಬದ
ಲಾಗುವದು ಧರ್ಮ, ಅಲ್ಲವೆ? ಅಂದಮೇಲೆ, ಯುಗ
ಯುಗಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗುವದೇ ಧರ್ಮ ಎಂದು ನನ್ನ
ವ್ಯಾಖ್ಯೆ. ಈಗ್ಗೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ ಬದಲಾಗಿದೆ, ಅಂದ
ಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ಯುಗವು ಕೂಡ ಬದಲಾಗಲೇಬೇಕು,
ಅಲ್ಲವೆ? ಹೀಗೆ ಯುಗ ಬದಲಾದ ಮೇಲೆ, ಅದರ ಕೂಡ
ಧರ್ಮವೂ ಬದಲಾಗಬೇಕು. ಆ ಬದಲಾದದ್ದೆ ನಮ್ಮ
ಧರ್ಮ ಎಂದು ನನ್ನ ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಇನ್ನು ಈ ನಿಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಬದಲಾಗುವದರೊಳಗಾಗಿ
ಹೇಳಿಬಿಡಿ ನಿಮ್ಮ ಧರ್ಮ.

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಜೋಯಿಸ್:— (ಲಕ್ಷ್ಮಿವಿಲ್ಲದೆಯೆ) ಇದು ನಮ್ಮ ಧರ್ಮಾ ಆಂದವೇಲೆ, ನಮ್ಮ ಜಾತಿಯೂ ಬೇರೆ ಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಗುಣದಿಂದ ಜಾತಿ. ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಕಳಿಸುವವರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ಸಂರಕ್ಷಣ ಮಾಡುವವರು ಕ್ಷತ್ರಿಯರು, ವ್ಯವಸಾಯದವರು ವೈಶ್ಯರು, ದುಡಿಯುವವರು ಶೂದ್ರ. ಸರಿ. ನಮ್ಮ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಕಳಿಸುವಂತಹ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಯಾರು? ವಕೀಲರು, ವೈದ್ಯರು. ಸಂರಕ್ಷಣ ಮಾಡುವ ಕ್ಷತ್ರಿಯರು ಯಾರು? ನಿಮ್ಮ ಆ ಇನ್ಸೂರನ್ಸ್ ಕಂಪನಿಯವರು. ವ್ಯವಸಾಯದ ವೈಶ್ಯರು ಯಾರು? ಸಂಘದ ಹೆಸರಿನಿಂದ ದುಡ್ಡು ಗಳಿಸುವವರು. ಅದರಂತೆ, ದುಡಿಯುವ ಶೂದ್ರರೆಂದರೆ, ಬುದ್ಧಿಯಿದ್ದ ಬಟುಗಳು.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ಬೆರಗಾದವನಂತೆ) ಜೋಯಿಸರೆ—

ಜೋಯಿಸ್:— (ನಗೆಯಿಂದ) ಇದಲ್ಲದೆ, ಇಂಗ್ಲಿಶ್ ಕಲಿತವರಿಗೆ ಸುಲಭ ಆಗಬೇಕೆಂದು ಸೂತ್ರವನ್ನೊಂದು ಮಾಡಿರುವೆ. (ಗಂಭೀರವಾಗಿ) ಲಾಯರ್—ಟಾಯರ್—ರಾಯರ್—ವಾಯರ್.—ತು.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ಗಾಬರಿಯಿಂದ) ಇದೇನು ಪಾಠಮಾಡುವ ಸೂತ್ರವೋ, ಕಂಠ ಸುತ್ತುವ ಹಗ್ಗವೋ?

ಜೋಯಿಸ್:— (ಹೆಮ್ಮೆಯ ನಗೆಯಿಂದ) ಭಾಷ್ಯ ಹೇಳುವೆ ಕೇಳು.

ಲಾಯರ್ (lawyer), ವಕೀಲ, ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಕಳಿಸುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ.

ಟಾಯರ್ (tyre), ರಬ್ಬರ್, ದಿಗ್ವಿಜಯ ಮಾಡುವ ಕ್ಷತ್ರಿಯ.

ರಾಯರ್, ರಾಯರು, ಇಲ್ಲದ ವ್ಯವಸಾಯದ ವೈಶ್ಯ.
ವಾಯರ್, wire, ವಿದ್ಯುತ್, ದುಡಿಯುವ ಶೂದ್ರ.
ಆ ಕಡೆಯ “ ತು ” ಅಂದರೆ “ ಮುಗಿಯಿತು ” ಇದರ
ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತರೂಪ.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ಉಸುರ್ಗರೆದು) ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ವಿಕಿಪ್ತರೂಪ. ಈ
ನಿಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ತಪ್ಪಿದ ಸ್ಮೃತಿ ಎಂದು ಹೆಸರು ಇಟ್ಟು
ಬಿಡಿ.

ಜೋಯಿಸ:— (ಸಂಶಯದಿಂದ) ಯಾಕೆ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಓದಿದವರ ಸ್ಮೃತಿ ತಪ್ಪಿದರೆ ನಾವು ಜವಾಬ್ದಾರಲ್ಲ
ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಹಾಗಾಯ್ತು.

ಜೋಯಿಸ:— (ದೈನ್ಯದಿಂದ) ಯಾಕೆ, ಸರಿಹೋಗಬಹುದೆ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಹೋಗಬೇಕೇನೋ ಸರಿ. (ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದವನಂತೆ) ಆದರೆ,
ಜೋಯಿಸರೆ, ನಿಮ್ಮ ಧರ್ಮ ದ್ವೈತವೋ ಅದ್ವೈತವೋ
ಹೇಳಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ.

ಜೋಯಿಸ:— (ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ) ಇದಿನ್ನೂ ಸಾರಾಂಶ ಹೇಳಿದೆ.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ವಿಚಾರಮಾಡುತ್ತಲೆ) ನನಗೆ ತೋರತದೆ, ದ್ವೈತ ಸಮ್ಮು
ಲ್ಲಿದೆ, ಅದ್ವೈತ ಸಮ್ಮುಲ್ಲಿದೆ. ಶ್ರೀಮಂತರು ಸಾಮಾನ್ಯ
ವಾಗಿ ದ್ವೈತರು, ಅವರಿಗೆ ಎರಡು ಕೆಂಡಂದಿರು, ಎರಡು
ನಾಲಗೆ; ಇತ್ಯಾದಿ ಇತ್ಯಾದಿ. ಬಡವರೆಲ್ಲ ಅದ್ವೈತಿ,
ಅವರಿಗೆ ಜೀವ ಎಂಬುದು ಮಾಯಾ, ಮರಣ ಎಂಬುದು
ಸತ್ಯ.—ಜೋಯಿಸರೆ, ಇದಿಷ್ಟು ನಿಮ್ಮ ಸ್ಮೃತಿಯೊಳ
ಗಿರಲಿ. ಅದೇನೆ ಇರಲಿ. ಮೊದಲು ನಾನು ಹೇಳಿದ್ದು

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಸ್ಮೃತಿಯೊಳಗಿರಲಿ. (ಹೊರಡುತ್ತ) ಹೇಳಿದವ ನಾನು
ಎಂಬುದು ಮಾತ್ರ ಸ್ಮೃತಿ ತಪ್ಪಲಿ.

ಜೋಯಿಸ:- (ಅಧ್ಯಯದಿಂದ) ಆದರೆ ನಾನು ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ನನಗೆ
ಹೇಳಿದುದರ ಸ್ಮೃತಿ ತಪ್ಪೀತು ಮತ್ತೆ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:- (ನಗುತ್ತ) ತಪ್ಪಿದ ಸ್ಮೃತಿ ನನ್ನದಲ್ಲ. ಸರ್ವಾಧಿಕಾರ
ಗಳು ಕಾದಿಡಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ ಎಂದು ಅಚ್ಚುಹಾಕಿಸಿ ಬಿಡಿ.
All rights reserved. (ಹೋಗುವನು.)

ಜೋಯಿಸ:- (ಆನಂದದ ಆವೇಶದಲ್ಲಿ) ಆಲ್ ರಾಯಿಟ್ ಅಂದನಲ್ಲವೆ?
ಇನ್ನೇನು ಹೆದರಿಕೆ? ಅಕಲ್ಪಿತ ಧನಸಂಪಾದನೆ.
(ಹೋಗುತ್ತ, ಉಸುರ್ಗರೆದು) ಆಗಲಿ, ಭವಿಷ್ಯ ಬಲ್ಲವರು
ಯಾರು?

(ಹೋಗುವನು)

ದೃಶ್ಯ ೨

(ಕೊಂಕಣ್ಣನ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಕೋಣೆಯಾದರೇನು ? ಪ್ರೇಕ್ಷಕರೇ, ಕೊಂಕಣ್ಣನು ಬಡವನೆಂಬ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ನಾವು ಒಡೆದು ಹೇಳಬಿಡ್ವರೂ ಅವನ ಮಾತಿನಿಂದ ನಾವಾಗಿಯೇ ಕಂಡುಹಿಡಿದಿರಬಹುದು. ಕೊಂಕಣ್ಣನು ತೀರ ಬಡವ; ಅಂದಮೇಲೆ ಅವನ ಮನೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಲ್ಲವೇ? ಮೊದಲನೆಯ ಮಾತು: ವರ್ಣಿಸುವಂತಹದೇನೂ ಇಲ್ಲ ಅವನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ. ಎರಡನೆಯದೆಂದರೆ ಬಡವನ ಮನೆ ಎಂದರೆ ಹೀಗೆ ಎಂದು ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನಕವಿಗಳಾದರೂ ವರ್ಣಿಸಿಲ್ಲ; ಇಲ್ಲವಾದರೆ ವಾಡಿಕೆಯಂತೆ ಅವರ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಕದಿಯಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಮೂರನೆಯ ಮಾತು: ನಮಗೆ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ವರ್ಣಿಸಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಇಲ್ಲವಾದರೆ ನೀವು ಕೋಪಿಸುವಿರಿ. ಹಾಗೆ ವರ್ಣಿಸಿದವಾದರೆ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಸಮಾಜವೇ ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಕೋಪಿಸಬಹುದು. ಬಡವನ ಮನೆ ಎಂದರೆ ಹೀಗೆ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಒಟ್ಟಾರೆ ನಮಗೆ ಧೈರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮುಂಜಾವಿನಿಂದ ಸಂಜೆಯವರೆಗೆ, ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಸಾಯುವವರೆಗೆ, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಉಸಿರಿಗೆ ಪರಾವಲಂಬಿಯಾಗುವ ಜನರಿದ್ದುದರಿಂದ ಬಡವರ ಮನೆಯು ಅವ್ಯಕ್ತಭಾರತಮಾತೆಯ ವ್ಯಕ್ತಸ್ವರೂಪವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕೇ? ಇಲ್ಲವೆ ಕೇವಲ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹ, ಮಾತಿನಿಂದ ಸುಖಪಡೆಯುವ ಜನರಿದ್ದುದರಿಂದ ಬಡವರ ಮನೆಯು ಭಾರತೀಯರದೊಂದು (pocket edition) ಸಣ್ಣ ಪ್ರತಿಯೆಂದು ಹೇಳಬೇಕೇ? ಇಲ್ಲವೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಒಬ್ಬ ರೊಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡು ಕಡಿದಾಡಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡದ ಜನರಿದ್ದುದರಿಂದ ಬಡವರ ಮನೆಯು council ಕೌನ್ಸಿಲ್ ಇಲ್ಲವೆ local board ಲೋಕಲ್ ಬೋರ್ಡ್ ಸಭೆಯೆಂದು ಹೇಳಬೇಕೇ? ಇಲ್ಲವೆ ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಕಸ-ಕಡ್ಡಿ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಬಡವರ ಮನೆಯು municipality ಮ್ಯುನಿಸಿಪಾಲಿಟಿ ಇದ್ದ ಊರು ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕೇ? ಇಲ್ಲವೆ ಶರೀರದ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ, ಅನುಕೂಲತೆಗಳ ಪರಿವೆ ಇಲ್ಲದೆ ಬಿದ್ದು ಕೊಂಡಿರುವ ಬಂಧು-ಬಳಗದ ಗಲಾಟೆಯಿಂದ ಬಡವರ ಮನೆ ಎಂದರೆ ರೇಲ್ವೆಯ ಥರ್ಡ್ ಕ್ಲಾಸ್ ಕಂಪಾರ್ಟ್‌ಮೆಂಟ್ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕೇ? ಯಾವದನ್ನು ಹೇಳಿದರೂ ಮುಂದಾಳುಗಳನ್ನು ವವರು ಪೂರ್ವಜನ್ಮದ ಕರ್ಮದಂತೆ ನಮ್ಮ ಹಿಂದೆ ಬೆನ್ನುಹತ್ತುವರು. ಬೇಡ. ಬೀಳಾದ ನಾಲ್ಕು ಗೋಡೆಗಳೊಳಗೆ ಕತ್ತಲೆ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿದ್ದುದರಿಂದ ಬಡವರ ಮನೆಯು ನಾಲ್ಕು ವರ್ಣಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿ ಕುರುಡಾದ ಹಿಂದು ಸಮಾಜ

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ವೆಂದೂ, ಅಧಿ-ವ್ಯಾಧಿ ಹಸಿವೆ-ನೀರಡಿಕೆಗಳಿಂದ ಕೆಂಗಾಲಾದ ಜನರಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಕೊಡುವದರಿಂದ ಬಡವರ ಮನೆಯು ಕ್ಷೇತ್ರಸ್ಥಲದಂತೆ ಎಂದೂ, ಇದರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆಯುವವರ ರಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಟ್ಟು ಸಾಹಸಗಳಿಲ್ಲದುದರಿಂದ ಈ ಬಡವರ ಮನೆಯು ಬಾಲವಿವಾಹದಂತೆ ಎಂದೂ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ ಎಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಧರ್ಮಲಂಡ, ಸಮಾಜದ ಬಂಡ, ವಿಚಾರ ಪುಂಡ ಎನ್ನುವರೆಂಬ ಹೆದರಿಕೆ. ಇವೆರಡೂ ಸರಣಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹಿಂದೆ ಎಂದಾದರೂ ಅಂದವಾಗಿರಬಹುದಲ್ಲವೆಂಬ ಆಶೆಯ ಅಭಿಮಾನಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯ ಕೊಡುವದರಿಂದ ಬಡವರ ಮನೆಯು ಕರ್ನಾಟಕದಂತೆ; ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದ ವೇಳೆಗಷ್ಟೆ ಹೊರಗಿನ ಬೆಳಕು ಮಿಕ್ಕ ವೇಳೆಗೆ ಕತ್ತಲೆ ಮುಸುಕುವದರಿಂದ ಬಡವರ ಮನೆಯು ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಕಲಿತ ಈಗಿನ ವಿಸ್ಮಯಂತೆ; ಇದರ ಒಳಗಿದ್ದುಕೊಳ್ಳುವವರಿಗೆ ಹೊರಗಿನ ಜಗತ್ತಿನ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ಆಗುವದಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಬಡವರ ಮನೆಯು ಈಗಿನ ಕನ್ನಡಸುಹಿಡ್ಡದಂತೆ; ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರೆ “ನೀವು ಎಂದಾದರೂ ತ್ವತೀಯಃ ಪಂಥದ ವರೆ” ಎಂದು ಹಿರಿಯರು, ಅರಸಿಕರೆಂದು ಕವಿಗಳು, ಹತಾಶರೆಂದು ತರುಣರು ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಸಿಟ್ಟಾಗಬಹುದು. ಕಾರಣ, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಬಡವರ ಮನೆ ಎಂದರೆ ನಮ್ಮಂತೆ, ನಮ್ಮ ನಾಟಕದಂತೆ, ಸತ್ಯದಂತೆ-ಹೊರಸುಖಕ್ಕೆ ಮೈಮರೆತ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಬೇಡಾದರೆ-ಪರಿವಕ್ತವಾದ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಬೇಕೆನ್ನಿಸುವಂತಹದು, ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದೆವು. ಪ್ರೇಕ್ಷಕರೆ, ನಗಬೇಡಿರಿ. ಲಲಿತೆಯು ಕುಳಿತದ್ದೇನೋ ಈಗ ನಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ ಅವಳನ್ನು ನೋಡಿಯೆ ಬಡವರ ಮನೆಯು “ನಮ್ಮಂತೆ” ಮುಂತಾಗಿ ನಾವು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಸಾಪ! ಲಲಿತೆಯು ಕುಳಿತದ್ದು ಒಂದು ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯ ಮೇಲೆ. ಬಡವರೆಂದರೆ ದೇವರ ಸ್ಥಾನಿಕರೆಂದೂ, ದೇವರು ಯಾವಾಗ ಆಜ್ಞೆಕೊಟ್ಟನು ಸ್ಥಿತವಲ್ಲವೆಂದೂ, ತಾನು ಮಾತ್ರ ಯಾವಾಗಲೂ ಸಿದ್ಧನಿರಬೇಕೆಂದೂ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವನೇನೋ ಎನ್ನುವಂತೆ ಕೊಂಕಣ್ಣನು ತನ್ನ ಯಾವತ್ತನ್ನೂ ಇಡೊಂದು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಭದ್ರವಾಗಿ ಬೀಗ ಹಾಕಿ ಇಟ್ಟಿರುವ. ಹೊರಗಿಳಿದ ವಸ್ತುವೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಎರಡು-ಪದರಾಗಿ ಹಾಸಿದ ಕಂಬಳಿ. ಎರಡು-ಪದರು ಯಾಕೆಂದೋ ತನ್ನ ಭಿತ್ತಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವ ಸುಳ್ಳುಗಾರನ ಎರಡು ನಾಲಗೆಗಳಂತೆ ಆ ಕಂಬಳಿಯ ಎರಡು-ಪದರುಗಳು. ಇರಲಿ. ಆ ಕಂಬಳಿಯಂತೆಯೇ ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ ಬಾಗಿಡ ಮುದುಕನೊಬ್ಬನು ಅದರ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿರುವ. ಅವನು ಲಲಿತೆಯ ತಂದೆಯೆಂಬುದು ಅವಳ ಮಾತಿನಿಂದಲೇ ಕಂಡುಬರುವದು.)

ಲಲಿತಾ:— (ಕನಿಕರದಿಂದ) ಅಪ್ಪಾ, ನೀವೆಷ್ಟು ಹೇಳಿದರೂ ನನಗೆ ಸರಿ ಸಾಲದು. ನಾನೆಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದೆನಮ್ಮಾ ಇಲ್ಲಿಗೆ, ಮೊದಲೇ ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದರೆ!

ತಂದೆ:— (ಪ್ರೇಮದ ಏಳಿನಗೆಯಿಂದ) ಹುಚ್ಚೇ, ನಿನಗೆ ಮೋಸ ಮಾಡ ಬೇಕೆಂದು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆತಂದೆನೆ? ನೀನೇ ಹೇಳು, ಎಲ್ಲರ ಮಾತು ಮೀರಿ ಇಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಎದ್ಯಾ ಕೊಡಿಸಿದೆ ನಿನಗೆ.

ಲಲಿತಾ:— (ನಡುವೆ ಬಾಯಿಹಾಕಿ, ಅಣಕಿನಿಂದ) ಕೊಡಿಸಿದಿರಲ್ಲ ಕತೆಯೊಳ ಗಿನ ಬಿಕ್ಕು ಹುಲಿಗೆ ಎದ್ಯಾ ಕೊಟ್ಟ ಹಾಗೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ನನ್ನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರುವ ಎದ್ಯೆ ಮಾತ್ರ—

ತಂದೆ:— (ತಡೆಯದೆ) ಹಾಕಾಗಲಿ ಅದೆಲ್ಲ. ಮನಸಿಗೆ ಬಂದ ಹಾಗೆ ಮಾತನಾಡುವ ನಿನಗೆ ಎದ್ಯೆ ಕಲಿಸಿ ನನಗೆಯೆ ಎದ್ಯಾ ಬುದ್ಧಿ ಇದ್ದಿಲ್ಲ ಅನ್ನುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಿದೆ. (ಸಮಾಧಾನ ದಿಂದ) ನನ್ನ ಮಾತು ಕೇಳಿಕೊ, ಲಲಿತಾ; ನಿನ್ನ ಮಾತು ಕೇಳಿ ಕಲಿಯುವದಾಯಿತು, ಕಲಿತ ಮೇಲೆ ನನ್ನ ಮಾತು ಕೇಳಿಕೊಬಾರದೆ?

ಲಲಿತಾ:— (ಅಬ್ಬಟೆಯಿಂದ) ನೀವು ಮದುವೆಯ ಮಾತನ್ನೇ ಆಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಬೇಡ ನನಗೆ.

ತಂದೆ:— (ನಗೆಯಿಂದ) ಆಗಲಿ, ಮದುವೆಯ ಮಾತು ಬೇಡ. ಅದೇನೂ ನೀನು geometry ಅಂತೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೆಯಲ್ಲ, ಇದ್ದುದು ಇಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಸಿದ್ಧವಾಡಿ ತೋರಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ?

ಲಲಿತಾ:— (ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದಲಿ) Reductio ad absurdum.

ತಂದೆ:— ಆಹಾ! ಅದೇ; ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ನಾನೂ ನೀನೂ ಆ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ

ಗರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಇದ್ದೇವೆ ಎಂದು ತಿಳಿ, ನಿನ್ನ ಮದುವೆ ಬೇಡ ಎಂದು ತಿಳಿ,
ಮುಂದೆ ಮಾಡುವದೇನು ?

ಲಲಿತಾ:— (ಹೆನ್ನೆಯಿಂದ) ಮಾಡುವದೇನು ? ಬೇಕಾದ್ದು ಮಾಡುವೆ,
ಕೆಲಸ ಮಾಡುವೆ—

ಶಂದೆ:— ಆಹಾ ! ಇಲ್ಲಿ ಬಂದಿತು ನೋಡು ನೀ ಹೇಳಿದ ಸ್ಥಿತಿ.
ಕೆಲಸ ಮಾಡುವದು ಹೇಗೆ ? ನಿಮ್ಮಕಿಂತ ಮೊದಲು
ಕಲಿತು, ನಿಮ್ಮಕಿಂತ ಮೊದಲೇ ಕೆಲಸ ಇಲ್ಲ ಎಂದು
ಕೂಗಲಿಕ್ಕೆ ತಲೆಬಾಗಲದೊಳಗೆ ನಿಂತಾರೆ ಎಷ್ಟೋ
ಗಂಡ-ಹುಡುಗರು.—ಆದರೆ ಹೆಣ್ಣು-ಮಕ್ಕಳ ಸ್ಥಿತಿ
ಎಷ್ಟೋ ಬೇಕು ಎಂದು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಕಲಿತ
ಗಂಡ-ಹುಡುಗನಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಕೆಲಸ ಸಿಕ್ಕದಿದ್ದರೂ,
ಕಲಿತ ಹೆಣ್ಣು-ಹುಡುಗಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ವರ ಬೇಕಾ
ದಾಗ್ಗೆ ಸಿಕ್ಕುವ.—ಅದಕ್ಕೆ, ನನ್ನ ಮಾತು ಕೇಳಿಕೊ.

ಲಲಿತಾ:— (ಹಟದಿಂದ) ನನಗೇನು ಬೇಡ. (ಕಣ್ಣೀರುತಂದು) ಇಷ್ಟು
ಕಲಿತರೂ ಮತ್ತೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮನೆಯನ್ನೆ
ಹಿಡಿಯಬೇಕೇನು ಹೆಂಗಸು ?

ಶಂದೆ:— ಹುಚ್ಚಿ, ಹುಚ್ಚಿ; ಮನೆ ಹಿಡಿಯುವದು ಗಂಡನಿಗೆ ಸರಿ
ಯಲ್ಲ. ಹೊಟ್ಟೆಗಾಗಿ ದುಡಿಯದಿದ್ದರೆ ಹೊಟ್ಟೆಗೆ
ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗನನ್ನು ಕೂಡ ಹೊರಗೆ ಹಾಕಬಹುದು
ತಂದೆ; ಹಾಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಹೊರಗೆ
ಹಾಕುವದನ್ನು ನೋಡಿರುವೆಯಾ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ?

ಲಲಿತಾ:— ನೀವೇನು ಹೇಳಿದರೂ ಅಷ್ಟೆ; ನನಗೆ ಮದುವೆಯೇ ಬೇಡ.

ಶಂದೆ:— (ಆಶ್ಚರ್ಯ ತೋರಿಸಿ) ಮದುವೆಯೇ ಬೇಡ ! ಲಲಿತಾ, ಲಲಿತಾ,

ನೀನೂ ಹೀಗೆ ಮಾತನಾಡಬೇಕೆ? ತಿಳಿದ ಹುಡುಗಿ
ನೀನೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದೆಲ್ಲವೆ? (ಕನಕರವಿಂದ) ನೀನೇ ಬೇಡ
ಎಂದರೆ ಮಾಡುವ ಹಟ ಇದೆಯೆ ನನಗೆ? ನಿನಗೆ ಬೇಡಾ
ದುಡು ನನಗೆ ಬೇಕಾಗುವದೆ? ನಿನ್ನ ಹಿತ, ನನ್ನ ಹಿತ;
ನಾನಿರುವದು ನೀನಿರುವದಕ್ಕಾಗಿ. (ಕಣ್ಣೀರು ತಂದು)
ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮಹಾಸಾಧ್ವಿ-ಅಕೆ-ನಿನ್ನ ತಾಯಿ-ನನ್ನ
ಕೈ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವಾಗೆ—

ಲಲಿತಾ:— (ಕಣ್ಣೀರು ತಂದು) ಆಪ್ತಾ, ಯಾಕೆ ಆಗಿಹೋದದ್ದನ್ನು
ಸ್ವರಣೆಗೆ ತಂದು ತಾಸ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಿರಿ? ನಾವು
ನೀವು ಸುಖದಿಂದಿದ್ದರೆ ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ನಮ್ಮ ಸುಖ
ನೋಡುತ್ತಾ ಸುಖದಿಂದಿರುವಳು ನನ್ನ ತಾಯಿ. ನಿಮ್ಮ
ಸುಖ ಆಕೆಯ ಸುಖ ಅಲ್ಲವೆ?

ತಂದೆ:— (ಉದ್ವೇಗದಿಂದ) ನನ್ನ ಸುಖ! ನನಗೆಲ್ಲಿ ಬೇಕಾಗಿದೆ ಸುಖ?
ನೀನೇ ನನ್ನ ಸುಖ, ಲಲಿತಾ.

ಲಲಿತಾ:— (ಮೇಲಿನಂತೆ) ಹಾಗಾದರೆ ಯಾಕೆ ಇಲ್ಲದುದರ ವಿಚಾರ
ಮಾಡಿ ಕಷ್ಟಪಡುವಿರಿ? ನಿಮ್ಮ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿಯೆ ನಿಮ್ಮ
ನ್ನಿಂದಿಗೂ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗುವದಿಲ್ಲ ಈ ಲಲಿತಾ.

ತಂದೆ:— (ನಗುವ ಯತ್ನದಿಂದ) ನನ್ನ ಲಲಿತಾ ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿ ಎಂದು
ನೋಡಿ (ಮೇಲೆ ನೋಡುತ್ತ) ಅಕೆ ಈಗ್ಗೆ ಆನಂದಬಡುತ್ತಾ
ಇರಬಹುದಲ್ಲವೆ? ಲಲಿತಾ, ನಿನ್ನ ತಾಯಿಗೆ ಇರುವಾಗ್ಗೆ
ಲಭಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಾಯುವಾಗ್ಗೆ “ನನಗಿನ್ನು
ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಏನಿದೆ? ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ದೇಶಸಂಚಾರ
ಮಾಡುವೆ” ಎಂದು ನಾನು ಹೇಳಿದರೆ ಕಣ್ಣೀರುತುಂಬಿ,

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಮುಂಜಾವಿನ ಕಮಲದ ಹಾಗೆ ಅರಳುವ ಮುದ್ದು ಮುಖದಿಂದ “ನನ್ನ ಲಲಿತೆಯದೊಂದು ಮದುವೆ ಮಾಡಿದರೆ ನನ್ನ ಆತ್ಮಾ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕಾಲಕಳೆಯುವದು” ಎಂದು ಹೇಳಿ— (ಮಾತು ಮುಗಿಸದೆ ಮುಖ ಮುಚ್ಚುವನು.)

ಲಲಿತಾ:— (ಗದ್ದದಳಾಗಿ) ಅವ್ವಾ, ಅವ್ವಾ, ನಿಮ್ಮ ಕಷ್ಟ ಎಷ್ಟು ಎನ್ನುವದು ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೆ ನನಗೆ? (ಮೇಲೆ ನೋಡಿ ಕೈಮುಗಿದು) ಅವ್ವಾ, ನಿನ್ನ ಮಗಳು ಕೆಟ್ಟಾಕೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಡವ್ವಾ; ನೀನು ಹೇಳಿದಹಾಗೆ ಮಾಡಲು ಸೆರಗುಸುತ್ತಿ ಸಿದ್ಧಳಿರುವಳವ್ವಾ.

ತಂದೆ:— (ಆನಂದಾತರೇಕದಿಂದ) ಲಲಿತಾ, ನನ್ನ ಮುದ್ದು ಮಗೂ, ನೀನು ಸಣ್ಣ ಮನಸಿನಾಕೆ ಎಂದಿಗೂ ಅಲ್ಲ ಎಂಬೋದು ನನಗೆ ಎಂದಿಸಿಂದಲೂ ಅಭಿಮಾನ.

ಲಲಿತಾ:— (ಡೈನ್ಯದಿಂದ) ಒಂದುಸಲ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ನಿಮಗೆ ಇಷ್ಟವಲ್ಲವೆ?—ಹೆಂಗಸರೇನು ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಲ್ಲವೆ?— (ಹೆಮ್ಮೆಯ ಹಟದಿಂದ) ನಾನು ಸಣ್ಣಾಕೆಯೂ ಅಲ್ಲ.

ತಂದೆ:— ನೀನು ಸಣ್ಣಾಕೆ ಅಲ್ಲ ಎಂಬುವದೇ ನಿನಗೆ ತಿಳುಹಿಸಿಕೊಡಬೇಕಾಗಿದೆ.—ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಾಗ್ಗೆ! ಆದರೆ ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಾಗ್ಗೆ ನೀನು ಎರಡನೆಯವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರುವೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ಯಾರಿಗೆ ಗೊತ್ತು?

ಲಲಿತಾ:— (ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ) ಎಂದಿಗೂ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಆಗಿಯೇ ಇಲ್ಲ ಇಂತಹಾ ಮದುವೆ! ಕಾಳಿದಾಸನ ನಾಟಕದೊಳಗಿನ

ಶಕುಂತಲಾ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಾಗ್ಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಳು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದವನನ್ನು.

ತಂದೆ:— ಅದೆಲ್ಲ ಸರಿ ನಾಟಕದೊಳಗೆ. ನಾಳೆ ದುಷ್ಯಂತನಂತೆ ಗಂಡಂದಿರು ತಂತಮ್ಮ ಹೆಂಡಂದಿರನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟರೆ— ನಡೆಯುವದು ಹೇಗೆ?—ನನ್ನ ಮಾತು ಕೇಳಿಕೊ.—ಈ ಗ್ರಂಥದೊಳಗಿನ ಎದ್ಯಾವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗ ಎಲ್ಲ. ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಬೇಕು ಅನುಭವ. ಈಗ್ಗೆ ನೋಡು, ನೀವೆಲ್ಲ ನಾಲ್ಕು ಹುಡುಗ-ಬುದ್ಧಿಯವರು ಕೂಡಿ ಹಳೆಯ ಪದ್ಧತಿ ಕೆಟ್ಟು ಎಂದು ಕೂಗುವಿರಿ. ನನ್ನ ಮದುವೆ ಆದದ್ದು ಹಳೆಯ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದಲೆ. ಆದರೂ— (ಕನಿಕರ ತೋರಿಸಿ) ಆದರೂ ನೋಡು, ನಿನ್ನಂತಹಾ ಮುದ್ದುಮಗಳು, ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿ ಮಗಳು, ಹುಟ್ಟಿ ಲಿಲ್ಲವೆ ನನಗೆ? (ಸುಳ್ಳುನಗೆಯಿಂದ) ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿ ಅಂದರೆ ಶಾಲೆಯ ಬುದ್ಧಿಯವರಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಹೇಳುವೆ, ಹಳೆಯದು ಯಾವದೂ ಕೆಟ್ಟದು ಇರಬಹುದು, ಎಲ್ಲವೂ ಕೆಡಕು ಇರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅನುಭವ ಯಾವಾಗಲೂ ಹಳೆಯದೆಂದು ಅದೆಲ್ಲ ಕೆಟ್ಟದು ಎಂದರೆ ನಡೆಯುವದೆ?

ಲಲಿತಾ:— (ಅವನ ಹತ್ತಿರ ಬಂದು ಕುಳಿತು) ಅಪ್ಪಾ, ಅಪ್ಪಾ, ಇದೇನು? ಅನುಭವ ಕೆಟ್ಟದು ಎಂದೆನೆ ನಾ?—ಅವರವರ ಅನುಭವ ಅವರಿಗೆ.

ತಂದೆ:— (ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ಅವಳ ಮೈಮೇಲೆ ಕೈಯನ್ನಾಡಿಸುತ್ತ) ಅಲ್ಲ, ಹಿರಿಯರ ಅನುಭವ ಹುಡುಗರಿಗೆ. ಹಿರಿಯರು ದುಡಿಯುವದು ಹುಡುಗರು ನಡೆಯುವದಕ್ಕೆ. ನೋಡು. ಇಂದಿನ

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ವರೆಗೆ ನಿನಗೆ ಯಾವದನ್ನೂ ಹೇಳಬಾರದೆಂದು ಮಾಡಿದ್ದೆ.
—ನಾವು ಬಡವರು. ಆದರೂ ಮಗಳಿಗೆ ಕಲಿಯುವ
ಉತ್ಸಾಹ-ಯೋಗ್ಯತಾ ಇದೆಯೆಂದು ಕಷ್ಟಬಟ್ಟು
ಕಾಸು ಕೂಡಿಸಿದೆ.

ಲಲಿತಾ:— (ಕಳಕಳಿಯಿಂದ ಅವನನ್ನು ದಿಟ್ಟಿಸುತ್ತ) ಇದೇನು ನನಗೆ
ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೆ, ಅಪ್ಪಾ? ಅದಕಾಗಿಯೆ ದುಡಿದು ದುಡ್ಡು
ತುಂಬಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಹೊತ್ತಿಲ್ಲದ ಹೊತ್ತಿ
ನಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಮದುವೆಯಾದೊಂದು ಯಾಕೆ ವೆಚ್ಚ?

ತಂದೆ:— (ಸಮಾಧಾನದಿಂದ) ಮದುವೆ ವೆಚ್ಚ ಅಂದರೆ ವ್ಯವಹಾರ ನಡೆ
ಯುವದು ಹೇಗೆ, ನನ್ನ ಮಗೂ? ಕಾಸಿನಿಂದ ಕಾಸು
ಕೂಡಿಸುವದು ಬುದ್ಧಿಯ ಕೆಲಸ; ವೆಚ್ಚಮಾಡಿ ದುಡ್ಡು
ಹೆಚ್ಚಿಸುವದು ಅಸುಭವದ ಕೆಲಸ. ನೋಡು—ನನ್ನ
ಮಾತು ಕೇಳಿಕೊ. ನನಗೇನಿನ್ನು ದುಡಿಯುವ
ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇಲ್ಲ, ಕೂಡಿಸಿಟ್ಟ ಹಣ ಇಲ್ಲ. ಏನೆ ಆಗಲಿ
ಎಂದು, ನಿನ್ನದೊಂದು ಮದುವೆ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟರೆ ನೀನು
ನಿನ್ನ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವೆ, ನಾನು ಆರು ತಿಂಗಳು ಮಗ
ಳನ್ನೂ ಆರು ತಿಂಗಳು ಅಳಿಯನನ್ನೂ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳತಾ
ಕಾಲಕಳೆಯುವೆ.

ಲಲಿತಾ:— (ಸಿಟ್ಟಿನ ಸೋಗಿನಿಂದ) ನೀವು ಮತ್ತೆ ಅದೇ ಮಾತನ್ನೇ ಬೆಳೆಸಿ
ದರೆ ನನಗಂತೂ ಬೇಡ. (ಎದ್ದು ಮತ್ತೆ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯ ಮೇಲೆ
ಕುಳಿತುಕೊಂಡು) ಎಲ್ಲಿಗಾದರೂ ಹೋಗಿಬಿಡುವೆನಮ್ಮಾ,
ಇದು ಯಾರಿಗೆ ಬೇಕು?

ತಂದೆ:— (ಕನಿಕರ ತೋರಿಸಿ) ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಹೋಗುವದಕ್ಕಿಂತ

ಇಂತಹಾದ್ದೊಂದು ಜಾಗೆ ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಂಡು
ಹೋಗುವದು ಒಳಿತಲ್ಲವೆ?

ಲಲಿತಾ:— (ಕಾಲು ಅಪ್ಪಳಿಸುತ್ತ) ಎಲ್ಲೆಯಾದರೂ ಹೋಗುವೆ ಜೀವ
ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವೆ.

ತಂದೆ:— (ಒಮ್ಮೆಲೆ ಅವಳನ್ನು ನೋಡಿ) ಏನಂದಿ?

ಲಲಿತಾ:— (ಮೊದಲಿನಂತೆ, ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ) ಎ—ಲ್ಲಿ—ಯಾ—ದ—ರೂ
ಹೋ—ಗು—ವೆ ಜೀ—ವ ಬಿ—ಟ್ಟು—ಬಿ—ಡು—ವೆ.

ತಂದೆ:— (ಮಗಳನ್ನು ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದಲೂ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದಲೂ ದಿಟ್ಟಿಸಿ ಕೊನೆಗೆ
ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ) ಜೀವ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವೆಯಾ? ಜೀವ ಕೊಟ್ಟ
ವನ ಮುಂದೆ ಜೀವ ಬಿಡುವ ಹೆದರಿಕೆ ಹಾಕುವೆಯಾ?
ಯೋಗ್ಯ. ಎದ್ದೆ ಕಲಿತು ನನ್ನ ಮಗಳು ಕೊನೆಗೆ ತನ್ನ
ಜೀವ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಲಿಕ್ಕೇಯೆ ಯೋಗ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿದಳ
ಲ್ಲವೆ? ಈ ನಿನ್ನ ಯೋಗ್ಯತೆ ತಿಳಿದಿದ್ದರೆ ನಾನೆಲ್ಲಿ ಕಲಿಸಿ
ದುಡ್ಡು ಹಾಳುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೆ? ಜೀವ ಬಿಟ್ಟುಕೊ
ಡುವ ಪ್ರಶ್ನೆಯೆ ಇದ್ದರೆ ನಿನ್ನ ಗಿಂತ ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟಿ
ದವನು, ನಿನ್ನ ಸಲುವಾಗಿ ಆಯುಷ್ಯ ಸುಟ್ಟವನು
ನಾನೇ ಮೊದಲು ಜೀವ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವೆ. (ಎದ್ದುನಿಂತು)
ಇಂತಹ ಮಗಳ ತಂದೆಯೆಂದು ಜೀವದಿಂದಿರುವದು
ಯಾರಿಗೆ ಇಷ್ಟ?

ಲಲಿತಾ:— (ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿ) ಅವ್ವಾ, ಅವ್ವಾ, ಸಿಟ್ಟಿಗೇಳಬೇಡಿ. ನಿಮ್ಮ
ಮನಸ್ಸಿನಂತೆ ಆಗಲಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ನಿಮಗೆ ಇಷ್ಟು ಕೆಡಕು
ಅನಿಸುವದಲ್ಲವೆ? ನನಗಾದರೂ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲವೆ? ನನ್ನ

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಮನಸಿನಂತೆ ಮಾಡುವದೆಂದರೆ ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನ ವಿರುದ್ಧವಾಯಿತೆ? ಅಪ್ಪಾ, ಅಪ್ಪಾ, (ಬಿಕ್ಕುವಳು).

ತಂದೆ:— (ಅವಳ ಮುಖವನ್ನೆತ್ತಿ) ಛೀ, ಹುಚ್ಚೀ, ವ್ಯವಹಾರ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲಾ ಎನ್ನುವದು ಇದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ನೀನೇ ಅಳುವೆ. ನಾನೇನು ನಿನ್ನ ಬಲಿ ಮಾಡುವೆನೆ, ಬಲುಮೆ ಮಾಡುವೆನೆ? ಕೆಟ್ಟಗಾಲ ಬರದಿದ್ದರೆ ನಾನೆಲ್ಲಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಸಂಕಟಕ್ಕೆ ಈಡು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ?

ಲಲಿತಾ:— (ಸೈನ್ಯದಿಂದ) ಅಪ್ಪಾ, ಏನಾದರೂ ಮಾಡಿರಿ, ನೀವು ಹೇಳಿದಂತೆ ಮಾಡುವೆ, ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವೆ; ಆದರೆ—

ತಂದೆ:— (ಸಂಶಯದಿಂದ) ಆದರೆ—ಆದರೇನು? ಲಲಿತಾ, ಇದು ಆಗಲೇಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಲಲಿತಾ:— (ವೈಷ್ಯದಿಂದ) ಅಗುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದೆನೆ, ಅಪ್ಪಾ? ಅಮ್ಮನಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಪ್ರೇಮ; ಆದರೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನಿಮ್ಮ ವಿಶ್ವಾಸವಿಲ್ಲವೆ?

ತಂದೆ:— (ನಕ್ಕು) ಹುಚ್ಚೀ, ವಿಶ್ವಾಸವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆವಾತೋಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆನೆ ನಿನ್ನ ಕೂಡ?

ಲಲಿತಾ:— ಆ ಪ್ರೇಮದ ಆಣೆ ಇಡಿರಿ ನನಗೆ, ಆ ವಿಶ್ವಾಸದ ಆಣೆ ಇಡಿರಿ ನನಗೆ, ಆ ಪ್ರೇಮದ ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಈ ಮದುವೆಯ ಮಾತು ಮುಂದೆ ಹಾಕಿರಿ.

ತಂದೆ:— (ಬೀಜಾರದಿಂದ) ಛೀ, ಹುಡುಗರ ಕೂಡ ಹಂಚಿಕೆ ಹಾಕುವದೇ ಶುದ್ಧ ಮೂರ್ಖತನ. ಲಲಿತಾ, ಮುಂದೆ ಹಾಕುವದೇನು ನಮ್ಮ ದುರ್ದೈವ. ಈಗ್ಗೆ ನಿನ್ನ ಮದುವೆ

ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸಾಲ ತೆಗೆದಿರುವೆ. ಮದಿವೆ ಮುಂದೆ ಸೂಕಿ ಸುಮ್ಮಸುಮ್ಮನೆ ಬಡ್ಡಿ ತೆತ್ತಬೇಕೆ? ಅದೂ ಆಗಲಿ ಎಂದರೆ, ಸಾಲದ ಹಣ ನೆಚ್ಚ ಆಗಿ ಮತ್ತೆ ಮದಿವೆಗೆ ಸಾಲ ತೆಗೆಯಲೇಬೇಕು. ಇನ್ನೆಷ್ಟುಸಲ ಹೇಳಬೇಕು ಸಾಹುಕಾರರಿಗೆ ನನ್ನ ಮಗಳ ಮದಿವೆ ಎಂದು? ಇದ್ದುದೊಂದು ಮಗಳು, ಅದರದೊಂದು ಮದಿವೆ. ಎರಡನೆಯ ಸಲ ಕೇಳಹೋದರೆ ಬಾಯಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಆಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆ ?

ಲಲಿತಾ: —

(ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ದಿಟ್ಟಿಸಿ, ಕೋಪದಿಂದಲೂ ಕೊಂಚ ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದಲೂ) ಅಪ್ಪಾ, ನಿಮ್ಮ ಮುದ್ದು ಮಗಳಲ್ಲವೆ ನಾನು? ಎಲ್ಲಿಯೂ ಬಂದು ಸಾಲ ತೆಗೆದಿರಿ ಎಂದು ಇಲ್ಲಿಯೆ ನನ್ನ ಮದಿವೆಯಾಗಬೇಕೆ? ತಂದೆಗೆ ಸಾಲ ಎಂದರೆ, ಮಗಳಿಗೆ ಶೂಲವೆ? ಅಪ್ಪಾ, ಅಪ್ಪಾ, ಇದೇ ನಿಮ್ಮ ಮಗಳ ಮೇಲಿನ ಪ್ರೇಮವಿದ್ದರೆ ಜೀವ ಹೋದರೂ ನಾನು ಮದಿವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದಿಲ್ಲ.

ತಂದೆ: —

ನೀನು ಮದಿವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಹೋಗುವದು ನನ್ನ ಜೀವ. (ಒಮ್ಮೆಲೆ ತಡೆದು ವ ತ್ತೆ ತಡೆಯದ ಸಿಟ್ಟಿನ ಆವೇಶದಿಂದ) ಲಲಿತಾ, ಎದ್ದೆಕೊಟ್ಟು ಬುದ್ಧಿ ಕಲಿಸುವದು ತಂದೆಯ ಧರ್ಮ; ಜೀವದಿಂದಿರುವವರೆಗೆ ಎದ್ದೆ ಕೊಡಿಸಿರುವೆ, ಇನ್ನು ಜೀವ ಕೊಟ್ಟು ಬುದ್ಧಿ ಕಲಿಸುವೆ. ಇದೊ, ವಿಚಾರ ಮಾಡು (ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ) ವಿಚಾರ ಮಾಡುವದು ನಿನಗೆ ಯಾಕೆ? ನಾನೇ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿರುವೆ, ನಿನ್ನ ಮದಿವೆಯ ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಿರುವೆ. ನೀನು ಮಾಡುವದು ಮದಿವೆಯ ನಿನ್ನ ಸಿದ್ಧತೆ, ಇಲ್ಲವೆ ಮುಂದಿನ ನನ್ನ

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಸಿದ್ಧತೆ. (ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಹೋಗುವನು. ಲಲಿತೆಯು ಏನೂ ತಿಳಿಯದವಳಂತೆ ಎದ್ದು ಅವನನ್ನು ನೋಡುವಳು. ಬಾಗಿಲು-ಸಪ್ಪಳವಾದ ಕೂಡಲೆ ಎಚ್ಚತ್ತವಳಂತೆ ಉಸುರ್ಗರೆದು, ಎರಡೂ ಕಪೋಲಗಳನ್ನು ಕೈಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವಳು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕೊಂಕಣ್ಣನೂ ಶ್ರೀಧರನೂ ಬರುವರು. ಲಲಿತೆಯು ಲಕ್ಷ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ ಅವರ ಕಡೆಗೆ.)

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ನೋಡಿದಂತೆ ಮಾಡಿ) ಎಲ! ಇಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ! ಲಲಿತಾ, ಶ್ರೀಧರನಿಗೆ ಸಿನ್ನ ತಂದೆಯ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕೆಂದರೆ ಕೂಡಿಯೆ ಬರವಲ್ಲದಲ್ಲ ಯೋಗ.

ಶ್ರೀಧರ:— (ಲಲಿತೆಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತ) ಹಾಳಾಗಲಿ ಸಿನ್ನ ಯೋಗ. ನೋಡಿದೆಯೋ ಈ ಧ್ಯಾನ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ನೋಡಿ) ಇದೇನು ಧ್ಯಾನವೋ, ಅನುಸಂಧಾನವೋ? (ಎನೋ ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಬಂದವನಂತೆ ಒಮ್ಮೆಲೆ) ಓಹೋ, ಶ್ರೀಧರಾ, ಹೇಳಲು ಮರೆತೇ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದೆ. ಲಲಿತಾ ಯಾಕೆ ಬಂದಾಳೆ ಗೊತ್ತಿದೆಯೆ?

ಲಲಿತಾ:— (ಕುಳಿತಲ್ಲಿಯೆ, ಆಸಹ್ಯದಿಂದ) ಕೊಂಕುಬುದ್ಧಿ ಸರಿಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ನಕ್ಕು) ಅದಕಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಕೊಂಕ-ಬುದ್ಧಿಯವರಾದರೆ ಸರಿ.

ಶ್ರೀಧರ:— (ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ನೋಡಿ, ಕೊಂಕಣ್ಣನಿಗೆ) ಲಲಿತಾ ಯಾಕೆ ಬಂದಾಳೆ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಯೋಗ ಎಂದು ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೆ ಪತಂಜಲಿ ಎಂಬುವ ಮಹಾಶಯ? ಅಭ್ಯಾಸವಾದ ಮೇಲೆ ಯೋಗ. ಯಾವ ಯೋಗ? ಅಭ್ಯಾಸದ ಉಪಯೋಗ.

ಶ್ರೀಧರ:— (ಬೇಜಾರದಿಂದ) ಒಂದಿಷ್ಟು ನಿನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯ ಉಪಯೋಗ ಮಾಡಿ ಹೇಳಬಾರದೆ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ನಾನು ಹೇಳುವಾಗ್ಗೆ ನಿನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯ ಉಪಯೋಗ ಮಾಡಬಾರದೆ? (ನಗೆಯಿಂಡ) ಲಲಿತಾ ಒಂದದ್ದು ಲಲಿತ-ಕಲಾಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ. Exhibition, ತಿಳಿಯಿತೆ?

ಶ್ರೀಧರ:— (ಸಂಶಯದಿಂದ) ಅಂದರೆ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— Excursion.

ಶ್ರೀಧರ:— ಅಂದರೆ

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಅಂದರೇನು ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೆ? ಶಾಲೆ-ಕಾಲೇಜಿನೊಳಗಿದ್ದಾಗ್ಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆವು ನೋಡು, ಪ್ರವಾಸದ ಮೇಲೆ? ದೇಶ ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ? ಆ excursion ಬೇರೆ. ಆದರೆ ಹೆಣ್ಣು-ಹುಡುಗಿಯರ excursion ನಮ್ಮ ಹಾಗೆ ಕಲಿಯುವಾಗ್ಗೆ ಅಲ್ಲ, ಕಲಿತ ಮೇಲೆ. ಲಲಿತಾ ಈಗ್ಗೆ excursion ಎಂದು ಬಂದಾಳೆ; ನಮ್ಮ ಹಾಗೆ, ಕಟ್ಟಿದ ಮನೆ ನೋಡುವದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲ ಮನೆ ಎಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುವದು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ.

ಶ್ರೀಧರ:— (ಲಲಿತೆಗೆ) ಲಲಿತಾ, ಕೊಂಕ ಹೇಳುವದು ನಿಜವೆ? (ಲಲಿತೆಯು ಕೆಳಗೆ ಮುಖ ಮಾಡುವಳು) ಲಲಿತಾ, ಸುಳ್ಳೆಂದು ಹೇಳು, ಕೊಂಕನ ವಿನೋದ ಎಂದು ಹೇಳು.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ಸಿಟ್ಟಿನ ಸೋಗಿನಿಂದ) ಸುಳ್ಳು ಎಂದು ಕೊಂಕನ ವಿನೋದ ಎಂದು ಅಮರಕೋಶದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆಯೇನೊ? ಸುಳ್ಳಲ್ಲ, ಲಲಿತೆಯ ತಂದೆ ನನಗೆ ಹೇಳಿದರು, ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ವರ ನನ್ನ ನೋಡಿ ಮದುವೆ ಹೂಡಬೇಕೆಂದು. ಅಲ್ಲೊ, ಶ್ರೀಧರಾ, ಅವಳ ಮದುವೆ ಆದರೆ ನಿನಗೆ ಯಾಕೆ ಇಷ್ಟು ಹಳಹಳೆ.

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಶ್ರೀಧರ:— ಹಳಹಳಿಯಲ್ಲ, ಆದು ನಮ್ಮ ತತ್ವ ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗು ವದು ಎಂದು ಕಳಕಳಿ.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಮಂದಿಯ ಮದುವೆಗೆ ನಿನ್ನದೊಂದು ತತ್ವ.

ಶ್ರೀಧರ:— (ಕಳಕಳಿಯಿಂದ) ಲಲಿತಾ, ಹೇಳು, ತತ್ವಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ವಾಗದೆ ನಿನ್ನ ಮದುವೆ ಆಗುವದೆಂದು ಹೇಳಿಬಿಡು.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ನಿನ್ನ ಮದುವೆಯ ತತ್ವ ಯಾವದು ಎಂದು ಹೇಳು ನೋಡುವ.

ಶ್ರೀಧರ:— (ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ) ಕೊಂಕಾ, ಸಾಕುವಾಡು ನಿನ್ನ ವಿನೋದ ಮದುವೆಯ ತತ್ವ ಯಾವದು ಅಂತೆ! ನನಗೇನು ಮಾಡ ವದಿದೆ ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ? ಉತ್ಸಾಹವಿದ್ದವರ ಕೆಲಸ ಅದು ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇದ್ದವರ ಕೆಲಸ ಅದು, ಬುದ್ಧಿ ಇದ್ದವರ ಕೆಲಸ ಅದು.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ತಲೆತೂಗಿ) ನನಗೆಲ್ಲ ಗೊತ್ತಿದೆ, ಅದಕಾಗಿಯೆ ಕೇಳಿದೆ ತತ್ವಕ್ಕೂ ನಿನಗೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧ ಅಂತೆ.—ಎನು ಮದುವೆ ಎಂದರೆ ಶರೀರಸಂಬಂಧ ಎಂದು ಹೇಳುವೆಯೊ

ಶ್ರೀಧರ:— (ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ) ಮದುವೆ ಎಂದರೆ ಶರೀರಸಂಬಂಧ ಅಂತೆ! ಹಾಗೆ ಹೇಳುವವರು ಪಶುಗಳು, ಕೇವಲ ಶರೀರದ ಪಶುಗಳು, ಬುದ್ಧಿ ಇಲ್ಲದ ಪಶುಗಳು. ಆ ಹಳೆಯ ಸಂಬಂಧವನ್ನೆಲ್ಲ ಹೊಳೆ ಕಾಣಿಸಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಇದೆ ಎಂದು ತೋರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಅಯ್ಯೋ! ಇಷ್ಟಾದರೂ ಬುದ್ಧಿ ಇದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧ ಮಾಡುವ ಸಡಗರವೆ ಆಹುದಲ್ಲೋ ನಿಮ್ಮದು?

ಶ್ರೀಧರ:— (ತಡೆಯದೆ) ನಿಮ್ಮಂತಹರಿಗೂ ಬುದ್ಧಿ ಇದೆ ಎಂದು ತೋರಿಸುವ ಹಟ ನಮ್ಮದು. ಮದುವೆ ಎಂದರೆ ಆ ಬುದ್ಧಿಯ ವಿಕಾಸ ಎಂದು ತೋರಿಸುವ ಹಟ ನಮ್ಮದು.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಒಂದು ನಿಮಿಷ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡೆನೆಂದು ತಿಳಿ. ಮುಂದೆ, ಪ್ರಸ್ತುತವಿಷಯಸಂಬಂಧವೇನು ಎಂದು ನನ್ನ ಪ್ರಶ್ನೆ.

ಶ್ರೀಧರ:— (ಮೇಲಿನಂತೆ) ಕೊಂಕಣ್ಣ ನೀನು, ಮಂಕನಿರುವೆ. ಸಮಾಜ ಉಳಿದು ಬಿಳಿಯುವದಕ್ಕೆ ಮದುವೆ ಒಂದುತ್ತಮ ಸಾಧನ, ಅಲ್ಲವೆ? ರೂಢಿಯೊಳಗಿನ ಮದುವೆ ಎಂದರೆ ಮಕ್ಕಳ ಸಧವೆ! ಇದ್ದುದನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಳಿದುಹಾಕಿ, ಇಲ್ಲದುದರ ಧೂಳ ಎಬ್ಬಿಸುವ ಹಿರಿಯರ ಹುಚ್ಚುತನದ ಬೇಸಗೆಯ ಮುಹೂರ್ತದೊಳಗೆ ಒತ್ತಿಹೋಗುವದಿಲ್ಲವೆ ಮಕ್ಕಳ ಸುಖ? ಅನುಕೂಲವಲ್ಲದ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಬೆದರಿ, ಪ್ರತಿಕೂಲ ಮಾಡಿ, ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಗದ್ದರಿಸುವ ಹಿರಿಯರ ಹುಚ್ಚುತನದ ಚಳಿಗಾಲದ ಮುಹೂರ್ತದೊಳಗೆ ಗದಗದ ನಡುಗಿ ಸಾಯುವದಿಲ್ಲವೆ ಮಕ್ಕಳ ಸುಖ? ಪ್ರೇಮ ಬಿತ್ತಿ ಸುಖ ಬಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ತಿಳುವಳಿಕೆಯ ಮಳೆಗಾಲದ ಮುಹೂರ್ತದೊಳಗೆ ಮದುವೆ ಬೇಡವೆ ಸಮಾಜ ಬೇಕೆನಿಸಿದರೆ?—ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮದುವೆಗೆ ಹಿರಿಯರ ಹೆದರಿಕೆಗಿಂತ ಮಕ್ಕಳ ಪ್ರೇಮವೆ ಬೇಕೆಂಬುದು ನಮ್ಮ ಹಟ. (ಲಲಿತಗೆ) ಲಲಿತಾ, ಹೇಳು, ತತ್ವಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವೆನಿಸದ ಮದುವೆ ಇದ್ದರೆ ಸಾಕು.

ಲಲಿತಾ:— (ಗದ್ದದಳಾಗಿ) ಶ್ರೀಧರ, ಮಾತನಾಡಿಸಬೇಡಿರಿ ನನ್ನನ್ನಿನ್ನ.

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಮಾತಿಸಂತೆ ಮಾಡಲಾರದ ನನ್ನಂತಹ ಹೇಡಿ ಹುಡುಗಿ-
(ಮುಖ ಮುಚ್ಚುವಳು)

ಶ್ರೀಧರ:— (ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ) ಲಲಿತಾ, ಏನಿದು! ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದೆ ಮದಿ
ನೆಯೆ!

ಲಲಿತಾ:— (ಮುಖವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ) ತಂದೆಗೆ ಹೆದರಿ—

ಶ್ರೀಧರ:— ತಂದೆಗೆ ಹೆದರಿ? (ಎದು ಗದ್ದರಿಸುವನು)

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಇದೆಲ್ಲಿಯ ನ್ಯಾಯವೋ, ಶ್ರೀಧರಾ? ತಮ್ಮ ತಂದೆಯ
ಮಾತು ತಾವು ಕೇಳಿದರೆ ಮಂದಿಯ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಯಾಕೆ
ಇಷ್ಟು ಸಿಟ್ಟು?

ಶ್ರೀಧರ:— (ಉಸುರ್ಗರೆದು) ನಮ್ಮದೇ ದುರ್ದೈವ. ತಂದೆಯ ಮಾತು
ಕೇಳಿ, ಮಂದಿಯ ಮಾತು ಕೇಳಿ ಹಿಂದು ಬಿದ್ದೆವಾದರೂ
ಮುಂದೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಗತಿ ಇಲ್ಲ.

ಲಲಿತಾ:— (ಎದ್ದು ಡೈನೈದಿಂದ) ಶ್ರೀಧರ, ಏನು ಮಾಡಬೇಕು ಹೇಳ
ಬಾರದೆ? ಈ ಹಾಳು ಮದಿನೆಯ ಗಾಳಿ ಕೂಡ ಬೇಡ
ನನಗೆ.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ಗಂಭೀರವಾಗಿ) ಹಿಂದುಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಇಂತಹ
ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಕೇಳುವೆಯಾ?
महाजनो येन गतः स पन्थाः ಹಿಂದಿನವರು ಹಿಡಿದ ಹಾದಿ
ಇಂದಿನವರದು.

ಲಲಿತಾ:— (ಸಂಕಯದಿಂದ) ಯಾವ ಹಾದಿ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ಮೊದಲಿನಂತೆಯೇ) ಭಾವಿಯ ಹಾದಿ. (ಶ್ರೀಧರನು ತಿರಸ್ಕಾರ
ದಿಂದ ನೋಡುವನು.) ಶ್ರೀಧರಾ, ಇದು ಹಳೆಯ ಜನರ

ನಡತೆಯೆಂದರೆ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡು. ಆದರೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಲಿತ
ವರು ಕೂಡ ಇಂತಹ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಭಾವಿಯಲ್ಲಿಯೇ
ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟರೆ-? ಶೇಕ್ಸ್‌ಪೀಯರ್‌ನ
Hamlet ಓದಿಲ್ಲವೆ ನೀನು? ಆ ನಾಟಕದ ನಾಯಕಿ
ಯಾದ Ophelia ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಸಾಯುವದಿಲ್ಲವೆ?

ಲಲಿತಾ:— (ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ) ಆ ನಾಟಕ ಬರೆದವ ನಿನ್ನಂತಹಾ ಗಂಡಸು;
ಹೆಂಗಸು ಬರೆದಿದ್ದರೆ ತಿಳಿಯುತ್ತಿತ್ತು ಯಾರು ಭಾಸ
ಬಿದ್ದು ಸಾಯುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದು!

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ನಗೆಯಿಂದ) ಗಂಡಸು ಬರೆದ ನಾಟಕದೊಳಗೆ ಹೆಂಗಸು,
ಹೆಂಗಸು ಬರೆದ ನಾಟಕದೊಳಗೆ ಗಂಡಸು ಸಾಯಬೇ
ಕೆಂದು ನಿಯಮವೇನು? ಹಾಗಾದರೆ, Romeo-Juliet
ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಾಯಕ-ನಾಯಕಿ ಇಬ್ಬರೂ ಸಾಯು
ವರು, ಅದನ್ನು ಬರೆದವ ಅರ್ಥನಾರೀನಟೀಶ್ವರನೋ?

ಶ್ರೀಧರ:— (ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ) ಅರ್ಥನಾರೀನಟೀಶ್ವರರು ನಮ್ಮ ದೇಶ
ದಲ್ಲಿಯೆ? ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ಹೆಂಗಸುತನ ಇಲ್ಲ, ಗಂಡಸಿಗೆ-—

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ಸಿಟ್ಟಿನ ಸೋಗಿನಿಂದ) ಓಹೋ, ಇದೇ ನಿನ್ನ ತತ್ವವೆ? ಎರ
ಡನೆಯವರಿಗೆಂದು ಬೇಕಾದ್ದು ಹೇಳುವೆ. ನಿನಗೆಯೆ
ಇಂತಹ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದರೆ ತಂದೆಯ ಮಾತು ಮೀರು
ವೆಯಾ?

ಶ್ರೀಧರ:— (ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ) ಮಾತು ಮೀರುವ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇ ಇಲ್ಲ; ನನ್ನ
ಮದುವೆಯಲ್ಲಿ ತಂದೆಗೆ ಮಾತನಾಡುವ ಅಧಿಕಾರವೆ?
ನಿಮ್ಮಂತಹ ಹೇಡಿ ಜನರಿಗೆ ಕಲ್ಪನೆ ಕೂಡ ಬರುವಂತಿಲ್ಲ.
ನನ್ನ ತಂದೆಯದೇ ಯಾಕೆ, ಎಲ್ಲರ ತಂದೆಯಾದ ದೇವರ

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಮಾತು ಕೂಡ ಧಿಕ್ಕರಿಸುವೆ ನನ್ನ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಿಸಿ
ದರೆ. (ಅನೇಕದಿಂದ ಹೋಗುವನು).

ಲಲಿತಾ:— (ಕೊಂಕಣ್ಣನಿಗೆ, ದೈನ್ಯದಿಂದ) ನಾನಾದರೂ ಏನು ಮಾಡಲಿ?
ಮದುವೆ ಮಾಡಿದರೆ ಜೀವ ಬಿಡುವೆ ಎಂದರೆ ನಿನ್ನ ಕಿಂತ
ಮೊದಲು ಜೀವ ಬಿಡುವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು ನನ್ನ ತಂದೆ
ಯವರು! ಕೊಂಕ, ಶ್ರೀಧರ-ಅವರಿಗೆ ನೀನೇ ಹೇಳ
ಬಾರದೆ? ಮದುವೆ ಆದರೇನಾಯಿತು, ಸುಧಾರಣಾಸಂಘ
ದಿಂದ ನಾನು ಕೆಲಸ ಮಾಡುವೆ ಎಂದು?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಕೆಲಸ ಮಾಡುವದೇ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸುಧಾರಣೆ ಎಂದು
ನನ್ನ ಮತ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನೀನು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರೆ ನಾನು
ಸುಧಾರಿಸಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವೆ. ಆಯಿತೆ? (ಹೊರಡು
ವನು).

ಲಲಿತಾ:— ಆಗದಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ನೀನು ಹೇಳಿದ ಭಾವಿಯ ಹಾದಿ
ಯನ್ನೇ ಹಿಡಿಯುವವಳು ಈ ಲಲಿತಾ--ಹೀಗೆ ಹಂಗಿಸಿ
ಕೊಂಡು ಇರುವದಕ್ಕಿಂತ.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಹಂಗಿಸಿಕೊಂಡು ಇರುವದಕ್ಕಿಂತ ಇದ್ದು ಹಂಗಿಸು
ವದೇ ಹೆಂಗಸಿಗೆ ಇಷ್ಟ ಎಂಬುದು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೆ?
(ನಗುತ್ತ ಹೋಗುವನು. ಲಲಿತೆಯು ಉದ್ವಿಗ್ನ ಮುಖದಿಂದ ಅವ
ನನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ನಿಲ್ಲುವಳು.)

(ತೆರೆ)

(ಎರಡನೆಯ ಅಂಕ ಮುಗಿದುದು)

ಮೂರನೆಯ ಅಂಕ

ದೃಶ್ಯ ೧

(ಮುಂಜಾವಿನ ಸಮಯ. ಜೋಯಿಸರ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಕೋಣೆ. ಕಮ್ಮಾರ ಕಾಳಪ್ಪನೂ ಸೆಟ್ಟಿಗಳೂ ಮಾತನಾಡುತ್ತ ಬರುವರು.)

ಸೆಟ್ಟಿ:— (ಅತ್ತಿತ್ತ ನೋಡಿ) ಜೋಯಿಸರು ಇರುವರೋ ಇಲ್ಲವೋ ಮನೆಯೊಳಗೆ?

ಕಾಳಪ್ಪ:— (ಮೆಲುದನಿಯಲ್ಲಿ) ಸೆಟ್ಟರೆ, ನೀವು ಬೇಕಾದ್ದೇಳ್ವಿ, ಚ್ಚಾಯಿಸ್ರ ಲೆಕ್ಕದ ಮೇಲ ನನ್ನ ಯಿಶ್ವಾಸ.

ಸೆಟ್ಟಿ:— (ಉದಾಸೀನನಂತೆ) ಅಲ್ಲೋ, ಹುಚ್ಚಾ, ಲೆಕ್ಕದಿಂದ ಈ ತೊಡಕು ಬಿಡಿಸೋ ಹಾಗಿದ್ದ್ರೆ ನಾನೇ ಎಂದಿಗೊ ಬಿಡ ಸ್ತಿದ್ದೆ. (ಹೆಮ್ಮೆಯ ಮುಗುಳ್ಳಗೆಯಿಂದ) ಸೆಟ್ಟಿ ಅಂದರೆ ಏನೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವಿ? ಕೇಳಿಲ್ಲವೆ ಪುರಂದರವಾಸರು ಕೂಡ ಹಾಡಿ ಹೊಗಳಿದ್ದು ಸೆಟ್ಟಿಯನ್ನ?

ಯಾತರ ಕಬಪಟೆ? ಜಗದೊಳು. ಮೆರೆಯುವ ದೊರೆ
ಸೆಟ್ಟಿ || ಪ ||

ಬುದ್ಧಿ ಇಲ್ಲದೆ ಹುಟ್ಟಿ. ಬಲು ಬಲು ದೊಡ್ಡತನ
ಗಳಿಸಿಟ್ಟಿ.

ದೇವಗೆ ಸದ್ಗುಣ ಬಾಕಿ ಬಿಟ್ಟಿ. ಅವನೆ ಉದ್ಧರಿ
ಕೊಟ್ಟ ಸೆಟ್ಟಿ || ೧ ||

ಕಾಲದಿ ಮನೆ ಕಟ್ಟಿ. ಅದರೊಳು ಸಂಸಾರ
ಮನಮುಟ್ಟಿ ||

దరిద్రనారామణ

మాడలు సాలవ నీడువ పురందర- ।

విఠ్ఠలరాయనే జట్టి ॥ ౨ ॥

కాళప్ప:— (కొంకు నగియింద) పురందరదాసరూ జీసిసాల సేట్టి గళ. సేట్టరే, నీవు బేకాద్దేళ్ళి, నిమ్మ లేక్కద మేల నన్న యిత్వాస ఇల్ల. నిమ్మ లేక్కా అంద్రే మందిగే దుక్క నిమగే రొక్క.

సేట్టి:— (నక్క) లేక్క సుళ్ళేనో ఎనాదరూ? హహహా.

జోయిస:— (ఒమ్మేలి బందు) యారవరు? (ముందే నోడి) ఒహో, ఎను సేట్టిగళ, హొత్తిల్లద హొత్తిసల్లి ఈ బడవన్న అనుగ్రహ మాడువ బుద్ధి బందితేకే?

సేట్టి:— (విషాదదింద) అనుగ్రహ ఎల్లియదు జోయిసరే? నమ్మెల్లర గ్రహగళే వక్ర అగివే ఎందు నిమ్మ కడేగే బందద్దు.

జోయిస:— యాకే, కాళప్పా, నిన్న మనీయవళిగే హేగిదే?

కాళప్ప:— ఆకేగే తంపరసాద్దింద గుణా ఐతిరి; ఆద్రే, జోయిసరే, ఇదేన దేశాదాగే భూత హొక్క తాగే ఇదే, ఇదర గతి ఎనూ అంత కేళోదదు.

జోయిస:— (తత్తజ్ఞానియంతే) గతి ఎను? కాలచక్రదల్లి సీలుకిద మేలే తిరుగలే బేకల్లవే?

కాళప్ప:— ఇమ్మోందు తిరుగోనిమ్మ కాలచక్రక్కే ఒందు కబ్బిణద కుళ బేకాగిల్వే?

ಸೆಟ್ಟಿ:— ಅದೇನು ಕಾಲಚಕ್ರವೋ? ನಮ್ಮ ಕಾಲಿನೊಳಗೆಯೆ
ಒಂದು ಚಕ್ರ ಇದ್ದರೆ ಸರಿ; ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ತಿರಗುತಾ
ಹೋಗಿತ್ತಿದ್ದೆವು.

ಜೋಯಿಸ:— (ನಗುತ್ತ) ಅದೊ ಸರಿ; ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿರಿ ಸೆಟ್ಟಿಗಳೆ, ಕುಳಿ
ತುಕೊ ಕಾಳವ್ವಾ. (ಕೋಣೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೆಟ್ಟಿಯು ಆಯಾ
ಸದಿಂದ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವನು. ಕೊಂಚ ದೂರದಲ್ಲಿ ಕಾಳಪ್ಪನೂ
“ ಕೂತು ಏಳಬೇಕಾದ್ರೆ ತಲೆಗೆ ಕೂದ ಚಕ್ರ ಬರತ್ಯತಿ” ಎಂದು
ಗುಣುಗುಟ್ಟುತ್ತ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವನು. ಜೋಯಿಸರು ತಾವು ಬಂದ
ಬಾಗಿಲಿನ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿಯೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು) ಮಾಡುವದೇನು ?
ಮುಂದೆ ಆಗುವದನ್ನು ಹೇಳಬಲ್ಲೆವು ಇಷ್ಟೆ; ಅದನ್ನು
ಸರಿಮಾಡುವವರು ಯಾರು ?

ಕಾಳಪ್ಪ:— ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಇಲ್ಲವಾದ್ರೂ ನಿಂ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದಾ
ನನ್ನೊಂದು ಹಂಚಿಕೆ ಹೇಳ್ತೀರಿ ಅಂತ ಆಶಾ ಕಟ್ಟಿ
ಕೊಂಡು ಬಂದೀನಿ ನಾನು. (ವಿಷಾದದಿಂದ) ಜ್ವಾಪಿಸ್ತು,
ಹೀಗಾದ್ರೆ ನಡೆಯೋದು ಹೇಗೆ ಅಂತ ನನ್ನ ಯಿಚಾರ.
ಏನು ಒಂದು ಕಬ್ಬಿಣ ಸರಪಣಿ ಮಾಡಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು
ಬೀಳಬೇಕೆ? ಏನು ಕಮಟಗಿ-ಬಳಗಿನ ಬೂದಿ ಬಡೆ
ದೊೊಡು ಬೈರಾಗಿ ಆಗಬೇಕೆ?

ಸೆಟ್ಟಿ:— ಏನು ಅಂಗಡಿಯೊಳಗಿನ ತೆಂಗು ನಮ್ಮ ತಲೆಗೆ ಗಟ್ಟಿಸಿ
ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆ?

ಜೋಯಿಸ:— (ವಿಷಾದದಿಂದ) ಸೆಟ್ಟಿಗಳೆ, ಜನರ ಬುದ್ಧಿಯೆ ಬೂದಿಯಾಗಿ
ಅವರ ತಲೆ ಎಂದರೆ ತೆಂಗಿನ ಬುರುಡೆಯಾದರೆ ಮಾಡುವ
ದೇನು? ತಮ್ಮ ಕೆಲಸ ಯಾವದು ತಮಗೆ ತಿಳಿಯಲಾರದ
ಜನ ನಮ್ಮದು.

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಕಾಳಪ್ಪ:— ಮುಕ್ತಿನಂಥಾ ಮಾತು ನೋಡ್ತೀ, ಜ್ವಾಬಿಸ್ತ.

ಜೋಯಿಸ:— ಈಗ್ಗೆ ನೋಡಬಾರದೆ? ನನ್ನದೆ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಕೆಲಸ; ಇವರ ಇಂಗ್ಲಿಶ ಹಾಳಾಗಲಿ, ಈಗಿನ ಜನ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಕೆಲಸಗಳನ್ನಾದರೂ ಮಾಡಬಾರದೆ? ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಕೆಲಸ. ಎಂತಹ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನೂ ಧರಿಸಲೋರೇಕೆ, ಆ ಬಟ್ಟೆಯ ಕೆಳಗೆ ಹೃದಯವನ್ನಾದರೂ ಮಡಿಯೊಳಗೆ ಇಡುವಂತಹ ಒಂದು ಯಜ್ಞೋಪವೀತ, ಅದನ್ನು ಕೂಡ ಧರಿಸಬಾರದೆ? ನಮ್ಮಂತಹರು ಇವರಿಗಾಗಿ ನಮ್ಮ ಕಯ್ಯಿಂದ ನೂತ ಯಜ್ಞೋಪವೀತವನ್ನು ಧರಿಸಿದರೆ ಎಂತಹ ದೊಡ್ಡ ಕೆಲಸ! ಹತ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆದವನಿಗೆ ಲಾಭ, ಅದನ್ನು ಹಿಂಜುವವನ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬುವದು, ಅದನ್ನು ನೂಲುವ ನಮ್ಮಂತಹ ಬಡ ಜೋಯಿಸರ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬುವದು.

ಕಾಳಪ್ಪ:— (ಸೆಟ್ಟಿಗೆ) ಸೆಟ್ಟರೆ, ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಜ್ವಾಬಿಸ್ತ ಲೆಕ್ಕ ಎಂದಿಗಾದ್ರೂ ಚುರುಕೂ ಅಂತೆ?

ಜೋಯಿಸ:— ಅದರಂತೆಯೆ ದಿನಾಲು, ಕೊನೆಗೆ ಶನಿವಾರಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಾದರೂ, ದೇವರಿಗೆ ತೆಂಗು ಒಡೆಯಿಸುವದು. ದೇವರೇನು ಇವರ ತೆಂಗು ತಿನ್ನುವಹಾಗೆಯೆ ಮಾಡ್ತಾರೆ; ಕೊನೆಗೆ ಒಡೆದ ತೆಂಗು ತಮ್ಮದೆಯೆ, ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಿಗೆಗೆ ಉಪಯುಕ್ತ, ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಸೆಟ್ಟಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತ. (ಉಸುಗರೆದು) ಆದರೆ ತಿಳಿಯುವದೆಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಜಸಕ್ಕೆ?

ಕಾಳಪ್ಪ:— ಜ್ವಾಬಿಸ್ತ, ಇದೆಲ್ಲಾ ಇದ್ದ ಮಾತು, ಆದ್ರೆ ಮುಂದೆ ಮಾಡೋದೇನೂ ಅಂತ ಯಿಚಾರ ಹಾಕಬಾರದೆ?

ಸೆಟ್ಟಿ:— ಜೋಯಿಸರೆ, ನಾನೂ ಒಂದು ಯಿಚಾರ ಮಾಡಿರುವೆ.

ಜೋಯಿಸ:— ಏನದು?

ಸೆಟ್ಟಿ:— ನಿಮಗೆ ಈ ಇದು ಗೊತ್ತಿರಬಹುದಲ್ಲ—ಆ—ಅದು—
ಅದು ಯಾನದು?—ಆ—ಸಂಘ—ಆ ಸಾಲ ಕೊಡುವ
ಸಂಘ?

ಕಾಳಪ್ಪ:— ಅದೇ—ಆ ಕೆಂಪರೆಂಟೆ ಸಂಘ.

ಜೋಯಿಸ:— (ನಕ್ಕು) ಓಹೂ, ಕೋಪರೇಟಿವ್ ಸಂಘವೆ? ಸಹಕಾರಿ
ಸಂಘ ಅನ್ನುವರಲ್ಲವೆ ಅದಕ್ಕೆ?

ಕಾಳಪ್ಪ:— (ಸಂಶಯದಿಂದ) ಅಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಸಾಲ ತೆಗೆಯೋ ಯಿಚಾರ
ರೇನು ನಿಮ್ಮದು?

ಸೆಟ್ಟಿ:— ಕೊಂಚ ಸಮಾಧಾನದಿಂದ ಕೇಳಿಕೊ, ಒಮ್ಮೆಲೆ ಬೆದರ
ಬೇಡ. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಾಗಿ ಗುಡ್ಡದಂತಹ ಬಡ್ಡಿಯಿಂದ
ಸಾಲ ಕೊಟ್ಟರೆ ಜನರು ಅಡಿಕೊಳ್ಳುವರು ಎಂದು ಈ
ಸಾಹುಕಾರರು ಹಿಂಡುಗೂಡಿ, ಒಂದು ಸಂಘ ಎಂದು
ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಅದೇ ಬಡ್ಡಿಗೆಯ ಸಾಲ ಕೊಡುವರು;
ಸಂಘ ಎಂದರೆ ನಾಲ್ಕುಜನರಿಗೆ ಬೇಕಾದುದು ಎಂದು
ಒಂದು ಕಲ್ಪನೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಾವು ಕೂಡ ಒಂದು ಸಂಘ
ಕೂಡಿಸಬೇಕು ಎಂದು ನನ್ನ ವಿಚಾರ.

ಕಾಳಪ್ಪ:— (ನಿರಾಶೆಯಿಂದ) ಆ ಸಂಘದೊಳಗೆ ನಿಮ್ಮ ಯಿಚಾರ್ನೇ
ಬಡ್ಡಿಗೆ ಹಚ್ಚೋರೇನು?

ಸೆಟ್ಟಿ:— (ಅಸಮಾಧಾನದಿಂದ) ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳೊ, ದಡ್ಡಾ. ಸಾಹುಕಾ
ರರೆ ಸಂಘ ಕೂಡಿಸಬೇಕು ಅನ್ನುವ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ.

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಸಾಲಗಾರರದೊಂದು ಸಂಘ ಯಾಕೆ ಕೂಡಿಸಬಾರದು ?
ಯಾಕೆ ಕೂಡಿಸಬಾರದು ಎಂದು ನನ್ನ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಾಗಿಯೇ ಸಾಲ ತೆಗೆಯುವಷ್ಟು ಪತ್ತು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ
ಉಳಿದಿಲ್ಲ; ಹತ್ತಾರು ಜನರು ಕೂಡಿ ಸಾಲ ತೆಗೆದರಾ
ಯಿತು.

(ಹೊರಗೆ ಬಾಗಿಲ-ಸಪ್ಪಳ)

ಕಾಳಪ್ಪ:— (ಸಂಶಯದಿಂದ) ಮುಂದೆ ಅದನ್ನು ತಿರುಗಿ ಕೊಡೋದು ?

ಸೆಟ್ಟಿ:— (ನಕ್ಕು) ಹುಚ್ಚಾ, ಸಾಲ ತೆಗೆಯುವಾಗ್ಗೆ ಸಾಲ ತಿರುಗಿ
ಕೊಡುವ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವದು ವ್ಯವಹಾರ ಜ್ಞಾನ
ವಲ್ಲ. ಕಚ್ಚಾ ಮಾತಲ್ಲ ಇದು ಮತ್ತೆ.

ಜೋಯಿಸ:— (ತಲೆತೂಗುತ್ತ) ಇದು ಸರಿಯಾದುದು; ಇದನ್ನು ಕೈಕೊ
ಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಯಾವ ಅಡ್ಡಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ನಾನೂ
ಒಂದು ತಾತ್ಕಾರ್ಯಕ ಹಂಚಿಕೆ ಹಾಕಿರುವೆ.

ಕಾಳಪ್ಪ:— ಹೇಳ್ಕಿ, ಹೇಳ್ಕಿ ಚ್ಚಾಯಿಸ್ತ, ನಿಮ್ಮ ಹಂಚಿಕೆ ಅಂದ್ರೆ
ಕಾದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಹಂಚಿನ ಹಾಗೆ.

ಜೋಯಿಸ:— ಆದರೂ ಕೇವಲ ತಾತ್ಕಾರ್ಯಕವಾದ ಹಂಚಿಕೆ. ನಮ್ಮ
ರಾಯರ ಮಗ ಶ್ರೀಧರ ಇದ್ದಾನೆ. ಆತನದು ಇನ್ನೂ
ಮದುವೆ ಆಗಿಲ್ಲ. ರಾಯರ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವೆ, ಏನಾ
ವರೂ ಹಂಚಿಕೆ ಹಾಕಿ ಈ ಸಲ ಮದುವೆ ಮಾಡುವಹಾಗೆ
ಏರ್ಪಾಟು ಮಾಡುವೆ. ಅದೊಂದು ಕೆಲಸವಾದರೆ
ತಾತ್ಕಾರ್ಯಕವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆ ಅಧಾರವಾಗುವದು.

ಸೆಟ್ಟಿ:— (ನಿರಾಶೆಯಿಂದ) ಅಯ್ಯೋ, ರಾಯರನ್ನು ಒಲಿಸುವದೆಂದರೆ
ಅದೇನೂ ಕಮ್ಮಾರ ಕಾಳಪ್ಪನಿಗೆಯೆ ಶಕ್ತಿ; ಕಬ್ಬಿಣ
ಮಣಿಸುವ ರೂಢಿಯಿದೆ ಅವನಿಗೆ.

ಜೋಯಿಸ್:— (ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ) ಅದೇಕೆ? ಈಗಾಗಲೇ ಒಮ್ಮೆ ತಿಳುಹಿಸಿರುವೆ ಆನರಿಗೆ; ಒಪ್ಪುವ ಲಕ್ಷಣ ಮಾತ್ರ ಮೂಡಿ ಕಾಣ ಬಂದುವು.

ಕಾಳಪ್ಪ — ಒಮ್ಮೆ ಹೇಳಿದರೆ ಮಾಡುವ ಜನ ಅದು? ಮನಸಿನೊಳಗೆ ಇರಲಿ ಜಡಲಿ ಆ ಮಾತು ಬೇರೆ, ಆದರೆ ಮುಖ್ಯನೊಳಗೆ ರಾಯರಿಗೆ ಬಂದ ಮಾತು ಉಳಿಯೋದಿಲ್ಲ ನೆನಪಿನೊಳಗೆ. ಹೇಳ್ವೀಕ್ಲೇವ್ವೀಕು, ಹೇಳೇಹೇಳ್ವೀಕು.

ಸೆಟ್ಟಿ:— ಅದೇನು ಸುಳ್ಳಲ್ಲ. ರಾಯರ ಮರೆಯುವದೆಂದರೆ ಅದೊಂದು ಗಾದೆಯ ಮಾತು ಆಗಿಹೋಗಿದೆ. “ಆ” ಎಂದು ಆಕಳಿಕೆ ಬಂದರೆ ಮರೆತು “ಛಟ್” ಎಂದು ಸೀತುಬಿಡುವವರು ರಾಯರು.

(ಜೋಯಿಸರು ಖೊಳ್ಳೆಂದು ನಗುವರು, ಸೆಟ್ಟಿಯು ಹೊಟ್ಟೆಹಿಡಿದು ಕೊಳ್ಳುವನು; ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ “ಜೋಯಿಸರು ಇದ್ದಾರೆ” ಎಂದು ಕೊಂಕಣ್ಣನು ಬರುವನು.)

ಜೋಯಿಸ್:— (ನಗೆಯಿಂದ) ಇದ್ದಾರೆ, ಇದ್ದಾರೆ; ಇನ್ನೂ ನಾಲ್ಕು ದಿನ ಇರುವ ಹಂಚಿಕೆ ಹಾಕತಾ ಇದ್ದಾರೆ.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ಅವರೆಲ್ಲರೂ ನಗುವದನ್ನು ನೋಡಿ) ಹೀಗೆ ನೀವು ಉಲ್ಲಾಸ ಬಂದ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಾ ನಡೆದರೆ ನಾಲ್ಕು ದಿನ ಯಾಕೆ, ನಾಲ್ಕು ಯುಗಗಳವರೆಗೆ ನಡೆಯಬಹುದು ಜೋಯಿಸರ ಆಯುಷ್ಯ.

ಜೋಯಿಸ್:— ಕೊಂಕಣ್ಣಾ, ಕುಳಿತುಕೊ. ನಿನ್ನ ಭವಿಷ್ಯ ಸರಿಯಾಗ ಬಹುದಿತ್ತು; ಆದರೆ ನೀನು ಹಾಕಿದ ಕುಂಡಲಿ ತಪ್ಪಾದುದು. (ಕೊಂಕಣ್ಣನು ಜೋಯಿಸರ ಬಲಬದಿಗೆ ಕೊಂಚ ದೂರ

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವನು). ಕೊಂಕಣ್ಣಾ, ಉಲ್ಲಾಸವೆಲ್ಲಿ
ಯದಣ್ಣಾ! ಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಗಿನ ಕಿಚ್ಚಿನಿಂದ ಉಸಿರುಬಿಡು
ವದು, ಅದು ನಗೆಯಲ್ಲ.

ಕಾಳಪ್ಪ:— ನೀವು ಕಲಿತವರು; ನಿಮ್ಮ ಸುಖದ ದಿನಾ ಒಂದಿವೆ;
ನಮಗೆಲ್ಲಿಯ ಸುಖ?

ಸೆಟ್ಟಿ:— ನೋಡಿರಿ ಕೊಂಕಣ್ಣಾ, ದುಡ್ಡಿಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೆಷ್ಟು ದಿವಸ
ಪೇಚಾಡಬೇಕು ಎಂದು ನಮ್ಮ ಗೋಳು. ನೀವು
ನಾಲ್ಕುಕಡೆ ಓದಿದವರು; ಈ ಸುಖದ ಬರಗಾಲ ಎಂದು
ಹೋಗುವದು ಹೇಳಬಾರದೆ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಇದು ಸುಖದ ಬರಗಾಲವಲ್ಲ, ಬುದ್ಧಿಯ ಬರಗಾಲ;
ಎಲ್ಲರ ಬುದ್ಧಿಗೂ ಏನೂ ತಿಳಿಯದಂತಹ ಬೆರಗಾಗುವ
ಕಾಲ ಒಂದಿವೆ.

ಕಾಳಪ್ಪ:— ಅದೆಲ್ಲಾ ಸರಿ, ಆದರೆ ಸಮಾಧಾನ ಒಂದು ಬೇಕಲ್ಲರಿ
ಬುದ್ಧಿಗೆ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಸಮಾಧಾನಕ್ಕೆನು ಕೊರತೆ? ಯಾರು ಕಲಿಯುಗ
ಬಂದಿತು ಅಂತಾರೆ; ಕಲಿತ ಜನ ಅದನ್ನೆ world depres-
sion ಅಂದರೆ ಕೆಟ್ಟಾಲ ಎಂದು ಸಮಾಧಾನ ಕಾಣ
ತಾರೆ.

ಸೆಟ್ಟಿ:— ಅಂತಹಾ ಸಮಾಧಾನ ಬೇಕಿಲ್ಲ ನಮಗೆ. ಇದನ್ನು
ನೀಗುವದು ಹೇಗೆ ಎಂದು ನಮ್ಮ ದೊಡ್ಡ ತೊಡಕು.

ಜೋಯಿಸ:— ನಿನಗೇನಾದರೂ ಒಂದು ಉಪಾಯ ಗೊತ್ತಿದೆಯೆ ಹೇಗೆ
ಎಂದು ಅವರು ಕೇಳುವ ಪ್ರಶ್ನೆ.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ನಿರಾಶೆಯಿಂದ) ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ ಉಪಾಯ; ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಈ ದಿವಸದೊಳಗೆ ಕೇಳುವವರಾರು?

ಕಾಳಪ್ಪ:— ನಮ್ಮ ಹಿತದ ಮಾತು ಇದ್ದರೆ ಕೇಳಲೇಬೇಕು, ಬಿಟ್ಟೀತು ಹೇಗೆ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ಗಂಭೀರವಾಗಿ) ನಮ್ಮ ದೇಶದ, ನಮ್ಮ ಸಮಾಜದ ಈ ದುರದೃಷ್ಟವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಉಪಾಯ. ಯಾವ ಸಾಧನದಿಂದ ಭಾರತದೇಶವು ಸುರ್ವಣಭೂಮಿಯಾಗುತ್ತೋ, ಆ ಸಾಧನವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಕೈಕೊಳ್ಳುವದು; ಅಂದರೆ ಸನಾತನವೈದಿಕಧರ್ಮದ ಪುನರುತ್ಥಾಪನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವದು.

ಜೋಯಿಸ:— (ಆನಂದದಿಂದ) ಕೊಂಕಣ್ಣಾ, ಕೊಂಕಣ್ಣಾ, ಎಂತಹಾ ಮುಂತಿನಂತಹ ಮಾತು ಹೇಳಿದೆ! ನಾನಾದರೂ ಅದೇ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಯೋಚಿಸಿದ್ದೆ; ಆದರೆ ನಿಮ್ಮಂತಹ ಕಲಿತವರು ಅದಕ್ಕೆ ಹುಚ್ಚರಂತೆ ವಿರೋಧಿಸುವರು ಎಂಬ ಭಯವಿದ್ದಿತು ನನಗೆ.

ಕಾಳಪ್ಪ:— (ಸಂಶಯದಿಂದ) ಅದರಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬೋದೆ?-ಯಾವ ದೇನು, ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬೋದಾದ್ರೆ ಸಾಕು.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ಕನಿಕರದಿಂದ) ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬುವದೆ? ಇಹದಲ್ಲಿ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬುವದು, ಪರದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗ ಸಿಕ್ಕುವದು.

ಸೆಟ್ಟಿ:— ಇನ್ನಿಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಿಳುಹಿಸಿ ಹೇಳಬೇಕು ಎಂದು—

ಜೋಯಿಸ:— ಅಹುದು ನನ್ನದೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹಾಗೆಯೇ.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ನನಗೆ ತುಂಬಾ ಆನಂದವಿದೆ, ಅಭಿಮಾನವಿದೆ.—ಆದರೆ ನಿಮಗೆ ಬೇಜಾರವಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ?

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಕಾಳಪ್ಪ:— ಛೇ, ಛೇ, ಎಂತಹ ಮಾತು! ನಂ ಸುಖದ ಸಂಗತಿ ನಮಗ ಬೇಜಾರ ಆಗೋದೆ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ನೀವೇ ಬಂಟರಾದ ಮೇಲೆ ನಿರುಪಾಯವಾಗಿ ಹೇಳಲೇ ಬೇಕಲ್ಲವೆ? ನಮ್ಮ ದುರದೃಷ್ಟ ಹೋಗಲಾಡಿಸಬೇಕಾ ದರೆ ಸನಾತನ ವೈದಿಕಧರ್ಮದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನೆ ಮಾಡ ಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದೆನಲ್ಲವೆ? ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳುಂಟು.— (ನಕ್ಕು) ಕುಳಿತುಕೊಂಡರೆ ಲೆಕ್ಚರು (lecture) ಕೊಡುವ ಆವೇಶ ಒರುವದಿಲ್ಲ, ಅದುದರಿಂದ ನಾನು ನಿಂತುಕೊಂ ಡೆಯೆ ಮಾತನಾಡುವೆ. (ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲುವನು).

ಜೋಯಿಸ:— ಲೆಕ್ಚರು ಅಂದ ಮೇಲೆ ನಾವಾದರೂ ಎಳಬೇಕಾಗು ವದು.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ನೀವು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿ—

ಜೋಯಿಸ:— ಲೆಕ್ಚರು ಅಂದರೆ ನಿಂತುಕೊಂಡು ಕೇಳುವ ರೂಢಿಯೆ ಬಿದ್ದಿದೆ ನಮಗೆ.

ಸೆಟ್ಟಿ:— (ಕೊಂಕಣ್ಣನಿಗೆ) ನಾನೂ ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲುವೆ; ಕೆಲವು ಕಾರಣ ಗಳಿಂದ ನನಗೆ ಕೊಂಚ ತಡವಾಗಬಹುದು ಎಳಲಿಕ್ಕೆ, ನೀವು ಪ್ರಾರಂಭಮಾಡಬಹುದು. (ಜೋಯಿಸನೂ ಕಾಳ ಪ್ಪನೂ ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲುವರು).

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಈಗಿನ ನಮ್ಮ ದುಃಸ್ಥಿತಿಗೆ ವೈದಿಕಧರ್ಮ ಮಾಯವಾ ದದ್ದೆ ಕಾರಣ; ವೈದಿಕಧರ್ಮ ಎಂದರೆ ಆನಂದದಿಂದ ಅಭಿ ಮಾನದಿಂದ ಯಾವನಿಗೆ ರೋಮಾಂಚ ಎಳಲಿಕ್ಕೆಲ್ಲ? (ಸೆಟ್ಟಿಯು ಆಯಾಸದಿಂದ ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲುವನು). ವೈದಿಕಧರ್ಮ

ಎಂದರೆ ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ, ಮೋಕ್ಷಗಳಂತೆ ಉತ್ತಮ ಸಾಧನಗಳಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ವೈಶ್ಯ, ಶೂದ್ರ ರೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಜಾತಿಗಳು. ಬ್ರಹ್ಮನ ನಾಲ್ಕು ಮುಖಗಳಂತೆ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಣಗಳು. ಆದರೇನು? ನಾಲ್ಕು ವರ್ಣಗಳೂ ಹೋದುವು, ಆ ನಾಲ್ಕು ಕರ್ಮಗಳೂ ಹೋದುವು. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೆನ್ನುವವರು ತಮ್ಮ ಪರಂಪರಾಗತ ಕರ್ಮ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ವ್ಯವಸಾಯ, ಉದ್ಯೋಗ, ರಾಜಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಬಿಟ್ಟರು. ಸಮಾಜದ ಒಂದು ಆಧಾರಸ್ತಂಭವೆ ಸೊಟ್ಟು ಬಿದ್ದಂತಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂಚೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಆಯಾರೀತಿಯಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಒಟ್ಟು ಗೂಡಿಸಿ ಒಂದು ಯಜ್ಞದ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ ಹಾಕಬೇಕು.

ಕಾಳಪ್ಪ:— ಭಲೆ, ತಂತಂ ಜಾತಿಯ ಕೆಲಸ ಬಿಟ್ಟು ಎರಡನೆಯ ಜಾತಿಯ ಕೆಲಸದಾಗ ಕೈ ಹಾಕಿದರಲ್ಲ! ಇದು ತಿಳಿದಿ ದ್ವಿಲ್ಲ ಬಿಡು ನನಗೆ.

ಜೋಯಿಸ:— (ಅಸಮಾಧಾನದಿಂದ) ಇದು ಸರಿಯಾದ ಮಾತೋ, ಕೊಂಕಣ್ಣಾ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ಲಕ್ಷ್ಯವಿಲ್ಲದೆ) ಅದರಂತೆಯೇ ಕ್ಷತ್ರಿಯರೂ ಹಾಳಾಗಿ ಹೋದರು. ಕಯ್ಯೊಳಗೆ ಬಾಣ-ಬತ್ತಳಿಕೆ ಹಿಡಿದು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಾದರೂ ಜನರನ್ನು ಕೊಂದು ಚಲ್ಲುವ ವೀರ ಕ್ಷತ್ರಿಯರೆಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ ಈಗ್ಗೆ? ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡದ ಹೊಲದೊಳಗೆ ಕಸಕಡ್ಡಿ ಬೆಳೆದ ಹಾಗೆ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳೆದುಬಿಟ್ಟಿದೆ ನಮ್ಮ ದೇಶದೊಳಗೆ.

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಸೆಟ್ಟಿ:— ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯದೊ ರೋಗ-ಪಿಡುಗು ಸಾಕಾಗಲಿಲ್ಲವೇ ನಮಾ ನಿನಗೆ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ಗಂಭೀರವಾಗಿ) ಆದರೆ ರೋಗ-ಪಿಡುಗುಗಳು ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದುವು ಅಲ್ಲ; ಕ್ಷತ್ರಿಯ ರಾಜರಂತೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ವಂಶಪರಂಪರಾಗತ ಆಳಿಕೆ ಇಲ್ಲ.

ಜೋಯಿಸ:— (ನಗೆಯಿಂದ) ತಿಳಿಯಿತು, ತಿಳಿಯಿತು; ಕೊಂಕಣ್ಣ ಎಂದಿ ನಂತೆ ಎನ್ನೋದ ನಡೆಯಿಸಿರುವ. ಹಹಹ.

ಕಾಳಪ್ಪ:— ಆದರೂ ಅವರು ಹೇಳಿದ್ದರೋಗ ಎನ್ನೂ ಉಕ್ಕ ಏತಿ ಅಂತೆ—

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಕಾಳಪ್ಪಾ, ನಿನ್ನಿಂದ ಉಕ್ಕಿಬರುವ ಕಳಕೆಯಿಂದ ನನಗೆ ಎಷ್ಟೋ ಧೈರ್ಯ ಬಂದಿತು. ನಿನ್ನ ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಮಾನವಿದ್ದಿತು ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗೊತ್ತಿದೆಯೆ ನಿನಗೆ? ಮಾತುಮಾತಿಗೊಮ್ಮೆ, ಮಾಡಿದ ತಪ್ಪಿಗೊಮ್ಮೆ ಕಾದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಬರೆ ಕೊಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು; ಕಮ್ಮಾರರ ವೈಭವ ಆಗ್ಗೆ ಎಷ್ಟೆಂದು ಹೇಳಲಿ!

ಜೋಯಿಸ:— (ಸಿಟ್ಟಿನ ಸೋಗಿನಿಂದ) ಕೊಂಕಣ್ಣಾ, ಸಾಕುಮಾಡು ನಿನ್ನ ಎನ್ನೋದ. ಕಲಿತವ ಎಂದು ಮರ್ಯಾದೆಯಿಂದ ಕೇಳಿ ದರೆ—

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಜೋಯಿಸರೆ, ನಾನು ಹೇಳುವದಕ್ಕಾದರೂ ಕೊಂಚ ಮರ್ಯಾದೆ ತೋರಿಸಿರಿ, ಆ ಮೇಲೆ ಮಾತನಾಡಿರಿ. ನಾನು ಹೇಳುವದು ನಿಜವಲ್ಲವೆ? ನಮ್ಮ ಸನಾತನ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಹುಡುಗೆಗೆ ಎಂಟು ವರ್ಷಗಳು ತುಂಬಿದ

ಕೂಡಲೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದೊಂದು ಆಗ್ರಹ
ವಿದ್ದಿತು. ಒಂದು ಮದುವೆ ಎಂದರೆ ಎಷ್ಟು ಜನಗಳದು
ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬುವದು? ಈಗೇನಿದೆ? ಮದುವೆ ಮುಂದೆ
ನೂಕುವದು; ಅದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಬಾರದೆಂ
ಬುವದೊಂದು ಸುಧಾರಣೆಯಂತೆ! (ಸೆಟ್ಟಯ್ಯ ಖೊಳ್ಳೆಂದು
ನಗುವನು, ನಗೆ ತಡೆಯದಂತಾಗಿ ಹೊಟ್ಟೆ ಬಿಡುವನು). ಯಾಕೆ,
ಸೆಟ್ಟಿಗಳೆ, ನಾನು ಹೇಳಿದ ಮಾತು ನಿಮಗಾದರೂ
ಒಪ್ಪಿಗೆ ಆಯಿತಲ್ಲವೆ?

ಸೆಟ್ಟಿ:— (ಆಯಾಸದಿಂದ ನಗೆ ತಡೆದು) ಅಯ್ಯೋ, ಅಯ್ಯೋ, ಮಹಾ
ರಾಯಾ, ನಿನ್ನ ಬುದ್ಧಿ ನನಗಿದ್ದರೆ ನನ್ನನ್ನು ಕೂಡ
ಯಾರಾದರೂ ಉದ್ಧರಿಸಿ ಕೊಂಡುಕೊಂಡರೆ ಕೈಬೀಸುತ್ತ
ತಿರುಗಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ಅಯ್ಯೋ! ನಿನ್ನಂತಹಾ ಮಾತ
ನಾಡುವವನನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯೂ ನೋಡಲಿಲ್ಲ!

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಈಗಿನ ಶಿಕ್ಷಣವೆ ಹಾಗಿದೆ; ಕಲಿತಿದ್ದರೆ ನೀವೂ ನನ್ನ
ಹಾಗೆಯೇ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದಿರಿ.

ಕಾಳಪ್ಪ:— (ಒಮ್ಮೆಲೆ ನಕ್ಕು) ಹಹ! ಇದರ ಮುಂದೆ ಹಂಚಿಕೆಯ
ಇಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಸುಖಾ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡರೆ ಬಿಂಕಿ ಇಲ್ಲದೆ
ಕರಗಿಸಬಹುದು ಕಬ್ಬಿಣ!

ಸೆಟ್ಟಿ:— ನಡೆ, ಕಾಳವ್ವಾ, ಒಂದುದಕ್ಕೆ ಕೆಟ್ಟೀನು ಆಗಲಿಲ್ಲ.

ಕಾಳಪ್ಪ:— ಕೆಟ್ಟು! ಇನ್ನೆಂಟು ದಿವಸ ಉಟದ ಕಾಳಜಿ ಇಲ್ಲ;
ನೆನಪ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ನನ್ನ ಕ್ಕು
ಮನೇಅವರ ಹೊಟ್ಟೆ ಕೂಡಾ ತುಂಬಿಸ್ತೀನಿ.

(ಸೆಟ್ಟಿಯೂ ಕಾಳಪ್ಪನೂ ಉಲ್ಲಾಸದಿಂದ ಹೋಗುವರು)

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಜೋಯಿಸ್:— (ನಿರಾಶೆಯಿಂದ ತಲೆ ಅಲ್ಲಾಡಿಸಿ) ಕೊಂಕಣ್ಣಾ, ನಿನಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವ ಬುದ್ಧಿ ಎಂದು ಬರುವದೋ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಬುದ್ಧಿಯ ಮಾತು ಬುದ್ಧಿಯ ಚರ್ಚೆ ನಡೆದಲ್ಲಿ. ಈಗ್ಗೆ ನನ್ನದೊಂದು ಮಾತು ಸಡೆಯಿಸಬೇಕು.

ಜೋಯಿಸ್:— ಈ ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದ್ದೇ ಅಲ್ಲವೆ? ಶ್ರೀಧರನ ಮದುವೆಯು ಮಾತು? (ಕೊಂಕಣ್ಣನು ತಲೆತೂಗುವನು). ಅಯ್ಯೋ! ಅದು ಭವಿಷ್ಯ; ಎಂದಿಗೋ ಆಗಿಹೋಗಿದೆ; ಆಗಲೇಬೇಕೆಂದು ರಾಯರಿಗೆ ಆವಾಗಲೆ ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟಿರುವೆ.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ಕೈಮುಗಿದು) ಈ ತಮ್ಮ ಉಪಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಂಕಣ್ಣನು ಈ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಸಹಕಾರಿ ಸಾಲಗಾರರ ಸಂಘದ ಸಭಾಸದನಾಗುವನು. ಪ್ರವೇಶದ ಫೀ (ಹಣ) ಎಂದು ತನ್ನ ಎಲ್ಲ ಸಾಲದ ಚವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ನಿಮಗೆ ಕೊಡುವನು.

ಜೋಯಿಸ್:— (ನಕ್ಕು) ಸಾಲದುದಕ್ಕೆ ನೀನೊಬ್ಬನೆ ಸಭಾಸದನಾಗುವದು ಉಳಿದಿದೆ. ನಡೆ.

(ಇಬ್ಬರೂ ಹೋಗುವರು)

ದೃಶ್ಯ ೨

(ಮುಖ್ಯಹೃದಯ ನಾಲ್ಕು ಗಂಟೆಯ ಸಮಯ. “ರಾಯರು” ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಕೋಣೆ. ರಾಯರು ಕಯ್ಯಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಕಾಗದವನ್ನು ಓದುತ್ತಾ ಇತ್ತೀದತ್ತ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಿರುವರು. ಹೆಜ್ಜೆಗಳ ಕದವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ರಾಯರು ಅವುಗಳೇ ಒಂದು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಕುದಿಯುತ್ತಿರುವುದೆಂದು ಊಹೆಯಾಗುವಂತಿದೆ; ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ “ಬಾಯಿ”ರು ಬರುವರು. “ಬಾಯಿ”ರು ಅಂದರೆ ರಾಯರು ಅವುಗಳೇ ಒಂದು ಕಾರಣವಿಂದ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಗೆ ಇಟ್ಟ ಹೆಸರು. ಬಾಯಿರು ಪತಿಯ ರಭಸವನ್ನು ನೋಡಿ ತಡೆದು ನೋಡುತ್ತಲೆ ನಿಲ್ಲುವರು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ರಾಯರು ಅವರನ್ನು ನೋಡಿ “ಹೂಂ” ಎಂದು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದಲೆ ಉಪಸರ್ಗವೆಸಗುವರು. ಇವರ ಸಿಟ್ಟನ್ನು ಹೋಗಲಾಯುವ ಹವಣಿಕೆಯಿಂದ—)

“ಬಾಯಿ”ರು: (ಮುಗುಳ್ಳಗೆಯಿಂದ) ಅದೇನು? ಹೆಣ್ಣಿನೋರ ಕಡೆಯಿಂದ ಕಾಗದ ಬಂದಿದೆಯೇ?

ರಾಯರು:— (ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ) ಅಲ್ಲ, ಗಂಡಿನವರ ಕಡೆಯಿಂದ.

“ಬಾಯಿ”ರು:—(ಅಣಕಿನಿಂದ) ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಹೆಣ್ಣುಗು ಇಲ್ಲಾ ಅಂತೆ ನೆಟ್ಟಗಿದೆ; ಇದ್ದರೆ ಕಾಣ್ತಿದ್ದಿರಿ ಆ ಸುಖವನ್ನೂ.— ಗಂಡು—ಮಗುವಿನ ಮದುವೆಗೆ ಗತಿ ಇಲ್ಲ ಇದುವರೆಗೆ!

ರಾಯರು:— ನಿನ್ನ ಹೇಳಿಕೆಯ ಗತಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದರೆ ಅಧೋಗತಿಯನ್ನೇ ಕಾಣುವದೆ.—ಏನು ಹೆಣ್ಣೋ, ಏನು ಗಂಡೋ!—ನನಗಂತೂ ಇದ್ದ ಒಂದು ಹುಡುಗ ಹುಡುಗಿಯಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಭಾರವಾಗಿದಾನೆ.

“ಬಾಯಿ”ರು:—ಅಂತಹಾದೇನು ಮಾಡಿದೆಯೋ ಕೂಸು! ಬರಾಬರಾ ತನ್ನ ಪರೀಕ್ಷೆ ಎಲ್ಲ ಮೇಲೆಮೇಲೆ ಬಂದು ಮುಗಿಸಿದ ನಲ್ಲ. ಮಕ್ಕವರ ಹುಡುಗರ ಹಾಗೆ ಇದ್ದರೆ—

ಗರಿದ್ವನಾರಾಯಣ

ರಾಯರು:— (ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ) ಇದ್ದರೆ—ಇದ್ದರೆ. ನಿನಗೆ “ಬಾಯಿ”ರು ಅಂತೆ ಹೆಸರಿಟ್ಟಿದ್ದು ಅದಕಾಗಿಯೆ. ಬಾಯಿ ಇದೆ ಎನ್ನೋದೊಂದು ಕಾರಣಕಾಗಿಯೆ ಮಾತು ಕೊಚ್ಚುವಿ. ಮಿಕ್ಕವರ ಹುಡುಗರ ಹಾಗೆ ಅಂತೆ! ಈ ಲುಚ್ಚಾ ಹಾಳು ಮಾಡಿದಷ್ಟು ರೊಕ್ಕಿನಿಂದ ಹತ್ತು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ವರದಕ್ಷಿಣೆ ಸಾಗಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು! (ಕಾಗದ ವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತ) ನೋಡಿದೆಯಾ ಇದನ್ನು? ಪರೀಕ್ಷೆ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪೇಚಾಟದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಬಿಟ್ಟ ನನ್ನನ್ನು! ತಾನು ಬಂದು ಮನೆ ಸೇರಿಕೊಂಡ; ಈಗ ಅರಿವೆಯ ಅಂಗಡಿಯ ಉದ್ವರಿ, ಚಹಾದ ಅಂಗಡಿಯ ಉದ್ವರಿ, ತಂಬಾಕಿನ ಉದ್ವರಿ—ಛೇ, ಕಳಿಸಿದ ದುಡ್ಡೆಲ್ಲ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಮಾಡಿ ಉಫ್ ಎಂದು ಬಿಟ್ಟ ಈ ಅವಲಕ್ಷಣ ಹುಡುಗ!

“ಬಾಯಿ”ರು:—ಅಂತಹಾದೇನು ಆಪತ್ತು ಬಂದಿತೊ ಇವರಿಗೆ? ಏನು ಮನೆಯೊಳಗೆ ೮-೧೦ ಮಕ್ಕಳಿವೆಯೆ ಹಾಳು ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ? ಏನು ಹಿತ್ತಲದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾರದ ಗಿಡ ಹಚ್ಚಿದೆಯೆ ಕಡಿದು ಹಾಕಲಿಕ್ಕೆ?—ಇಂದಿಲ್ಲ ನಾಳೆಯಾದರೂ ತನ್ನ ದೆಯೆ ಎಲ್ಲ.

ರಾಯರು:— (ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ) ಇಂದಿನದ್ದೆಲ್ಲ ಮಂದಿಗೆಯ ಹೋಗುವದು; ಹೀಗೆಯೆ ನಡೆದರೆ ನಾಳೆಗಾಗಿ ಒಂದು ಕಾಸು ಉಳಿಯಲಿಕ್ಕೆಲ್ಲ.

“ಬಾಯಿ”ರು:—ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಇಲ್ಲ. ಅವನಿಗೇನು ದೇವರು ಕಡಿಮೆ ಬುದ್ಧಿ ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ; ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಗಳಿಸುವ.

ರಾಯರು:— (ಅಣಕಿಸಿಂಧ) ಓಹೊ! ಗಳಿಸದೆ ಏನು! ಮಂಗಳನೂರ
ಮಂತ್ರಿಯ ಪದವಿಯ ಸಿಕ್ಕುವದು ಇವನಿಗೆ!

“ಬಾಯಿ”ರು:—ಹಡೆದವರು ತಮ್ಮ ಮಗನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಕಾಳಜಿ
ಮಾಡಿದರೆ ಸಿಕ್ಕಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆ ಮಂತ್ರಿಯ ಪದವಿ?

ರಾಯರು:— ಆಗಲಿ, ಮತ್ತೆ ಎಲ್ಲ ದೋಷ ನನ್ನ ಮೇಲೆಯೆ.—ಕಾಳಜಿ
ಮಾಡುವದೇ ಈ ತುಂಟನ ವಿಷಯವಾಗಿ! “ಸದ್ಯಕ್ಕೆ
ಕೆಲಸ ಸಿಕ್ಕದಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲ, ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳೋ, ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ
ವರದಕ್ಕೆಣೆಯಾದರೂ ಏನಿಲ್ಲ-ಏನಾದರೂ ದೊರೆಯಬಹುದು,
ಮುಂದೆ ಅದೂ ಸಿಕ್ಕಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ” ಅಂದರೆ, “ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು
ಮೂರ್ಖತನ, ವರದಕ್ಕೆಣೆ ಮೋಸತನ” ಎಂದು ಹರಟೆ ಕೊಚ್ಚತಾ
ನಲ್ಲ ತುಂಟ!

“ಬಾಯಿ”ರು:—ಬೆಳೆದ ಹುಡುಗ; ಕೇಳಿದ ಕೂಡಲೆ ಮದುವೆ ಆಗುವೆ
ಎಂದು ಬಾಯಿಬಿಚ್ಚಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆಯೆ? ನಾನು ಹೇಳುವೆ.
ಅವರು ಯಾರೊ ಬಂದಿರುವರಂತಲ್ಲ, ಹುಡುಗೆಯನ್ನು
ತೋರಿಸಲಿ ಶ್ರೀಧರನಿಗೆ.

ರಾಯರು:— (ಅಸಮಾಧಾನದಿಂದ) ಹುಚ್ಚಿ ಇರುವೆ ನೀನು; ಹುಡುಗೆ
ಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದರೆ ಮತ್ತೆ ಮೈಮೇಲೆಯೆ ಪ್ರಸಂಗ.

“ಬಾಯಿ”ರು:—ಏನಾದರೊಂದು ಹೇಳಬೇಡಿ; ಶಿಷ್ಯಾಚಾರದಂತೆ
ಆಗಲೇಬೇಕು ಎಲ್ಲ.

ರಾಯರು:— ಆ ಶಿಷ್ಯಾಚಾರ ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಅಡಿಗೆಯ ಒಲೆಗೆ ಉಪ
ಯೋಗ. ಈಗ್ಗೆ ಮನಬಂದಂತೆ ಬೆಳೆದ ಹುಡುಗರು;

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಒಬ್ಬ ರೊಬ್ಬರನ್ನು ಬೆಟ್ಟ ಮಾಡಿಸಿದರೆ ಆಗಿ ಹೋಯಿತು,
ನಾವೂ ನೀವೂ ಮಾಡುವದೆ ಉಳಿಯುವದಿಲ್ಲ

“ಬಾಯಿ”ರು: -(ನಾಚಿಕೆಯಿಂದಲೂ ಅಣಕಿಸಿಂದಲೂ) ಇವರ ಮನೆಯೊಳಗೆಯೆ ನಡೆದು ಬಂದಿಲ್ಲ ಈ ಶಿಷ್ಟಾಚಾರ.

ರಾಯರು:— ಏನೆ, ಎಂತಹ ಹುಚ್ಚೆ ನೀನು! ಹುಡುಗರನ್ನು ಒಬ್ಬ ರೊಬ್ಬರನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಮದುವೆ ಮಾಡುವದಿದ್ದರೆ ಈ ಜಗತ್ತಿನೊಳಗೆ ಇಷ್ಟೊಂದು ಮದುವೆಗಳೆ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದಕಾಗಿಯೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರನ್ನು ತೋರಿಸುವ ರೂಢಿಯೆ ಇದ್ದಿಲ್ಲ; ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ವಿವಾಹ ವಿಧಿ ಮುಗಿಯುವವರೆಗೆ ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರನ್ನು ನೋಡಿಯಾರು ಎಂದು ನಡುವೆ ಅಂತಃಪಟ ಹಿಡಿಯುವ ರೂಢಿಯಿದೆ.— (ನಗೆಯಿಂದ) ಹಾಗೆ ಕಣ್ಣುತುಂಬ ನೋಡಿ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ರೂಢಿಯಿದ್ದರೆ ನಾನೆಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ (ಅವಳನ್ನು ಕೊಂಕನೊಟದಿಂದ ನೋಡುತ್ತ) ಮೋಸಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆ?

“ಬಾಯಿ”ರು:-(ನಿಟ್ಟಿನ ಸೋಗಿನಿಂದ) ತಾವು ಮೋಸಹೋದದ್ದಾಯಿತು; ಮಗನಿಗಾದರೂ ರಂಭಾ-ಉರ್ವಶಿ ಸಿಕ್ಕಲಿ.

ರಾಯರು:— ಅದೆಲ್ಲ ಸರಿ; ಆದರೆ ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕಲ್ಲ ಅಷ್ಟೊಂದು ತನ್ನ ಹಿತ!

“ಬಾಯಿ”ರು:—ನಮ್ಮ ಶ್ರೀಧರ ಸಣ್ಣಾತನಲ್ಲ; ತನ್ನದು ತಾ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲಿ. ಫಮಗಾದರೂ ಇಷ್ಟು ಯಾಕೆ ಹಟ?

ರಾಯರು:— (ಆಶ್ಚರ್ಯ ತೋರಿಸಿ) ಹಟ ಯಾಕೆ ಎನ್ನುವೆಯಾ? ಅದೇನೊ ಸಿನ್ನ ಮಗನ ನಡಾವಳಿಯನ್ನು ನೋಡು, ಆ ಮೇಲೆ

ತೀಯುವದು ನಾನು ಇಷ್ಟು ಯಾಕೆ ಹಟ ಹಿಡಿಯುವೆ
ನೆಂಬುದು ?

“ಬಾಯಿ”ರು:—ನೋಡುವಂತಹಾದೇಸಿಲ್ಲ ನನ್ನ ಹುಡುಗನ ನಡಾವಳಿ
ಯೋಳಗೆ. ಗುಣ ಎಂದರೆ ಹಣೆಯ ಮೇಲೆ ಬರೆದಿಟ್ಟ
ಹಾಗೆ.

ರಾಯರು:— (ಸಿಟ್ಟಿಸಿದೆ) ನಿಮ್ಮ ಮುಂದೆ ನಮ್ಮ ಹಣೆ ಗಟ್ಟಿಸಿದ
ಹಾಗೆಯೆ. ಅವರದು ಅದೇನು ಕ್ಲಬ್ಬೊ ಮಬ್ಬೊ—ಅಲ್ಲಿ
ಏನು ಮಾಡುವನು ನೋಡಿದೆಯೆಂದರೆ—

“ಬಾಯಿ”ರು:—(ನಡುವೆಯೆ) ಏನೂ ನೋಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ, ನಾಲ್ಕುಜನ
ಬಿಳಿದ ಗಂಡ ಹುಡುಗರ ಹಾಗೆಯೆ ಇದ್ದಿರಬೇಕು.

ರಾಯರು:— (ಹಟದಿಂದ) ನಾವೇನು ಹಾಗೆ ಇದ್ದಿಲ್ಲ ಆ ವಯಸ್ಸಿನೊ
ಳಗೆ.

“ಬಾಯಿ”ರು:—ಯಾರಿಗೆ ಗೊತ್ತು, ಗಂಡಸರೆಲ್ಲ ವದವೆಯ ಮುಂಚೆ
ಹಾಳಗೆ ಇರೋರೆಂಬುದು ?

ರಾಯರು:— (ಸಿಟ್ಟಿಸಿದೆ) ಏನೆ, ನಿನ್ನ ಮಗನಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟೊಂದು ನಿನ್ನ
ವಿಶ್ವಾಸವಿದ್ದರೆ ಇದ್ದುಬಿಡಿ ನೀವಿಬ್ಬರೇ; ಹೋಗಿಬಿಡುವೆ
ನಾನು ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನ ಹಾಗೆ ಕಾಡಿಗೆ.

“ಬಾಯಿ”ರು:—(ಮುಗುಳ್ಳಗೆಯಿದೆ) ಮುಂದಿನ ಮಾತು ಮುಂದೆ; ಸದ್ಯಕ್ಕೆ
ಈಗ್ಗೆ ಯಾರೋ ಬರುವವರು ಎಂದು ಹೇಳಿದಿರಲ್ಲ, ಆ
ಕಾಡಿನ ದೋತರ ಬಿಟ್ಟು ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರರಾಜಾ ಆಗಿರಿ
ಅಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ.

ರಾಯರು:— (ಆಸಮಾಧಾನದಿಂದ) ಮನೆಯೊಳಗೆ ಇದ್ದುದು ಒಂದೇ
ಗಟ್ಟಿ ದೋತರ; ಅದನ್ನು ಕಲಿತು ಸುಧಾರಿಸಿದ ನಿನ್ನ

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಮಗ ಉಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. (ಮುಂದೆ ನೋಡಿ) ಅದೋ, ಎಲ್ಲಿಯೂ ಹೊರಟನು ನೋಡು ಯುವರಾಜ! ಹೇಳಿ ನೋಡು ನೀನೇ ಅವನಿಗೆ, ಈ ಹೊತ್ತು ಮದುವೆಯ ಮಾತನಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಯಾರೊ ಬರುವವರು ಇದ್ದಾರೆಂದು. (ಶ್ರೀಧರನು ಹೊರಗೆ ಹೋಗುವ ಸಿದ್ಧತೆಯಿಂದ ಬರುವನು. ಅತ್ತಿತ್ತ ಏನನ್ನೂ ಹುಡುಕಿದಂತೆ ಮಾಡಿ ಹೊರಡುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ)

“ಬಾಯಿ”ರು:—ಶ್ರೀಧರಾ, ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೊರಟೆ?

ಶ್ರೀಧರ:— (ಉದಾಸೀನನಂತೆ) ಹೋಗುವೆ ಕ್ಲಬ್ಬಿಗೆ.

“ಬಾಯಿ”ರು:—ಹೋಗುವೆಯಂತೆ ಆ ಮೇಲೆ. (ಮುಗುಳ್ಳಗೆಯಿಂದ) ಈ ಹೊತ್ತು ಹೆಣ್ಣು ಕೊಡುವವರು ಯಾರೊ ಬರುವಂತೆ—

ಶ್ರೀಧರ:— (ಮಾತನಾಡದೆಯೆ ಹೊರಡುವನು).

ರಾಯರು:— (ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ) ನೋಡಿದೆಯಾ? ಮೈಮೇಲೆ ಎಚ್ಚರವಾದರೂ ಇದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ?—ಏನೋ, ಕೇಳಿದೆಯೇನು ಅವಳು ಹೇಳುವದನ್ನು?

ಶ್ರೀಧರ:— (ತಿರುಗಿ ನಿಂತು) ಕೇಳಿದೆ; ನನ್ನ ಸಲುವಾಗಿ ನೀವಿಷ್ಟು ತ್ರಾಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ ಆಭಾರಿಯಿರುವೆ. (ಹೊರಡುವನು).

ರಾಯರು:— (ಕೋಪಾತಿಶಯದಿಂದ) ಮೂರ್ಖಾ—(ಶ್ರೀಧರನು ಮತ್ತೆ ತಿರುಗಿ ಬರುವನು.) ನಿನ್ನ ಕ್ಲಬ್ಬಿನ ಸಭೆಯೊಳಗೆ ಮಾತನಾಡುವೆ ಯೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವೆಯೇನೋ? (ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ) ಮದುವೆ ನಿನ್ನದು.

ಶ್ರೀಧರ:— (ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕೆಂದು) ಆತುರತೆ ನಿಮಗೇಕೆ ಇಷ್ಟು?

ರಾಯರು:— ಮಗನ ಮದುವೆಗೆ ಆತುರನಾಗದೆ ಮಂದಿಯು ಮದುವೆಗೆ ಆತುರನಾಗಲಿಕ್ಕೆ ನಿನ್ನ ತಂದೆ ವೈದಿಕಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಎಂದು ತಿಳಿದಿರುವಿಯೇನೊ?

ಶ್ರೀಧರ:— (ಮೇಲಿನಂತೆ) ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ.

ರಾಯರು:— ತಂದೆ ಏನಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೆ ನಿನಗೆ! ನಿನ್ನಂತಹಾ ಮಗನನ್ನು ಹಡೆದದ್ದೆ ತಪ್ಪಾಯಿತಲ್ಲವೆ?

ಶ್ರೀಧರ:— ಆದದ್ದಾಗಿದೋಯಿತು, ತಪ್ಪಿಗೆ ತಪ್ಪು ಯಾಕೆ ಕೂಡಿಸಬೇಕು?

“ಬಾಯಿ”ರು:— ಹೀಗೇಕೆ ಮಾತನಾಡುವೆಯೊ? ನಿನಗೆ ಕೇಳದೆ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದೆ.

ಶ್ರೀಧರ:— (ಚೇಚಾರದಿಂದ) ಯಾರ ಮನಸ್ಸು ನನಗೇನು ಮಾಡುವದಮ್ಮಾ! ನನಗೇನು ತಿಳಿಯುವದಿಲ್ಲವೆ?

ರಾಯರು:— (ಅಣಕಿನಿಂದ) ಓಹೊ, ತಿಳಿಯುವದಲ್ಲವೆ ನಿನಗೆ! ಬೆಳೆದ ಮೇಲೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ನೀನೆಂದು ತಿಳಿಯುವದಲ್ಲವೆ ನಿನಗೆ! ಮದುವೆಗೆ ಮಾತ್ರವೆ ಸ್ವತಂತ್ರನಲ್ಲವೆ ನೀನು! ಬೆಳೆದ ಮೇಲೆ ಮನೆಯೊಳಗೆ ಬಿದ್ದುಕೊಳ್ಳಲು ಸ್ವತಂತ್ರನಲ್ಲವೆ ನೀನು!

“ಬಾಯಿ”ರು:— ಸಾಕು, ಸುಮ್ಮನುಮ್ಮನೆ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಏನಾದರೊಂದು ಮಾತನಾಡಬೇಡಿ.——ಶ್ರೀಧರಾ, ನನ್ನಾಣೆಯಾಗಿದೆ ನಿನಗೆ, ಶ್ರೀಧರಾ—

ಶ್ರೀಧರ:— ನನಗೆ ಬೇಡ, ಬೇಡ, ಈ ಮದುವೆಯೇ ಬೇಡ. (ಎಂದು ಹೋಗುವನು).

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ರಾಯರು:— ಎಲಾ, ನೀಚಾ—(ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಲಲಿತೆಯ ತಂದೆಯು ಬಂದುದನ್ನು ನೋಡಿ ಒಮ್ಮೆಲೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ಆದಷ್ಟು ಸಮಾಧಾನವಿಂದ) ಬರಬೇಕು, ಬರಬೇಕು, ತಮ್ಮ ದಾರಿಯನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಾ ಇದ್ದೆ. (ಸುಳ್ಳು ನಗೆಯಿಂದ) ಸಾಲಗಾರನೊಬ್ಬ ಸುಳ್ಳು, ನೆವ ಹೇಳಿಹೋದ, ಅವನ ಮೇಲೆ ಕೋಪ ಮಾಡುತ್ತಾ ಇದ್ದೆ, ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಿ. (ಇಬ್ಬರೂ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವರು; "ಬಾಯಿ"ರು ಹೋಗುವರು) ತಮ್ಮ ಕಾಗದ ತಲುಪಿತು, ಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಇದೆ, ಇದನ್ನು ಆದಷ್ಟು ಬೇಗ ನೆರವೇರಿಸುವದು ತಮ್ಮ ಭಾರ.

ತಂದೆ:— (ಸಂಶಯದ್ವಿಷ್ಟಿಯಾದ) ಅತಿಶಯ ಆನಂದ, ನಿಮ್ಮ ಹುಡುಗನಾದರೂ ಒಪ್ಪಿರಬಹುದು.

ರಾಯರು:— (ಉದ್ವವಾದೊಂದು ಉಸಿರು ಎಳೆದು) ದೇವರ ದಯೆಯಿಂದ ಹೇಳಿದಂತೆ ಕೇಳುವನು ನಮ್ಮ ಮಗನು.

ತಂದೆ:— (ಉಸುಗರೆದು) ತಾವೇ ಭಾಗ್ಯಶಾಲಿಗಳು.

(ತೆರೆ)

(ಮೂರನೆಯ ಅಂಕ ಮುಗಿದುದು)

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಂಕ

(ಹೂಬಿಸಿಲಿನ ಸಮಯ. ಮೊನ್ನೆ ಮಂಜಾವಿನಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ ಉದ್ಯಾನವಿದು. ಮಂಜಾವಿನ ಉದ್ಯಾನಶೋಭೆ ಬೇರೆ, ಸಂಜೆಯ ಉದ್ಯಾನಶೋಭೆ ಬೇರೆ ಎಂದು ನಾವು ಹೇಳಿದುದರ ಸಾಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಈಗ ಕೊಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆದರೇನು ? ನಮಗೆ ವೇಳೆಯಿಲ್ಲ. ಪ್ರೇಕ್ಷರಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗಾದರೂ ನೋಡುವ ಕುತೂಹಲವಿದ್ದರೆ ಅವರು—ಇದೋ, ಈ ಮಂಟಪದಿಂದ ಕಾಣುವದಲ್ಲ—ಆ ಹಾದಿಯಿಂದ ಮುಂದೆ ಹೋಗಬಹುದು. ಹಣವನ್ನು ಕೂಡಿಸುವದು ಸುಲಭವಲ್ಲ ಎಂದು ಆ ಜೋಲುಮೋರೆಯ ಮುಡುಕಿಸಿದ, ಎದನೆಯವರು ಗಳಿಸಿವ್ಯ ಹಣವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವದು ಸ್ವರ್ಗ ಸುಖವೆಂದು ಸ್ವರ್ಗದ ಅಪ್ಸರೆಯರಂತೆ ಕಾಣುವ ಆ ಮುಗುಳ್ಳಗೆಯ ತರುಣಿಯರಿಂದ ಕಾಣಬಹುದು. ಏನೇನು ಕಾಣುವದೋ ಇನ್ನೂ ! ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿಯೆ ವೇವ ಒಲ್ಲನೋ, ನರಕದೊಡೆಯನಾದ ಯಮ ಬಲ್ಲನೋ !—ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ನಮಗೆ ಶ್ರೀಧರನ ಬೆನ್ನು ಹಿಡಿಯಬೇಕಾಗಿವೆ. ಯಾಕೆಂದಾ ಕೇಳಲು ಕೂಡ ಇದು ಸಮಯವಲ್ಲ. ನೋಡಿರಿ, ಉಗ್ರ ಮತ್ತು ಉದ್ವಿಗ್ನ ಮುಖದಿಂದ ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತಿರಾ ! ಬೆದರಿರುವಂತೆ ಸುತ್ತಲೂ ನೋಡುವದರಿಂದ ಏನಾದರೊಂದು ಅವನಿಗೆ ಅನಿಷ್ಟಕಲ್ಪನೆ ಇರಬಹುದಲ್ಲವೆ ? ಶರ ! ಏನನ್ನೂ ನುಡಿಯುತ್ತಿರುವ.)

ಶ್ರೀಧರ.— ಹಾಳು—ನಮ್ಮ ಹಾಳು ಎಲ್ಲ ಹಾಳು.—ದೇಹದಿಂದೇನೂ ಬಲಿತೆ, ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಕೊಳೆತೆ. ಗುಡ್ಡದಂತಹ ಮಾತನಾಡಿ ಹೆಡ್ಡನಾದೆನಲ್ಲ ಕೊನೆಗೆ ! ಇಷ್ಟು ಧೈರ್ಯವಿಲ್ಲವೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ? —ಮನಸ್ಸು. ಹೇಡಿಯೋ, ದೇಹ ಪೇಡಿಯೋ ? —ಇಲ್ಲವೆ ಮನಸ್ಸು, ದೇಹ ಕೂಡಿದರೆ ಪೇಡಿತನ ಹುಟ್ಟುವದೋ ? —ಏನೇ ಆಗಲಿ, ಇಂದು ಈ ಮನಸ್ಸಿನ ಮತ್ತು ಈ ದೇಹದ ಸಂಯೋಗವನ್ನು ಮುರಿದೊಗೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ—(ಕನಕರದಿಂದ, ಕೊಂಚ ಕೋಪದಿಂದ) ಅಯ್ಯೋ, ಮುಂದಿನ

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಜನ್ಮ ಹಾಳಾಗಲಿ. ಇಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಏನು ಮಾಡಿ
ರುವೆ ಎಂದು ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮ ಬೇಡಿಕೊಂಬೆ? ಸಮಾಜ
ಸುಧಾರಕಸಂಘವನ್ನೇನೊ ಸುರು ಮಾಡಿದೆ, ಅದರ
ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ಕೂಡ ನಾನೇ ಆದೆ.—ದರ್ಶನ ಮಾಡುತ್ತಾ
ಮಾಡುತ್ತಾ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವದು ಮಾತ್ರ ಉಳಿದು
ಬಿಟ್ಟಿತು. ಹಿಂದುಳಿದು ನಾವು ಹಿಂದು ಎಂಬುವದು
ಮಾತ್ರ ಸಾರ್ಥಕವಾಯಿತು. —ಬೇಡ, ಬೇಡ,
ಇಷ್ಟೊಂದು ಜನ್ಮ ಬೇಡಿಕೊಂಬುವ ಬುದ್ಧಿಗಿಂತ ಬುದ್ಧಿ
ಯದೆ ಒಂದು ಜನ್ಮ ಬೇಡಿಕೊಂಬೆ.—ಆದಿದಂತೆ
ಮಾಡುವ ಬಂಟನಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಇದೇ ಯೋಗ.—ಲಲಿತೆಗೆ
ಇಲ್ಲಿಯೆ ಬರುವಂತೆ ಹೇಳಿರುವೆ. —ಮಾಡಲಿಯೇನು
ನಾನಾದರೂ?—ಇದ್ದು ಹೇಡಿಯಾಗುವದಕ್ಕಿಂತ ಸತ್ತು
ಶೂರನಾಗುವದು ಒಳಿತಲ್ಲವೆ? ಸ್ನೇಹಲತಾ ಸತ್ತು
ಹೆಂಗಸರು ಶೂರ ಎನ್ನುವ ಕಲ್ಪನೆ ಬಂದಿತು; ಶ್ರೀಧರನು
ಸತ್ತು ಗಂಡಸರು ಕೂಡ ಶೂರರೆಂದು ಮನವರಿಕೆಯಾ
ಗಲಿ ನಮ್ಮ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ. (ಮುಂದೆ ನೋಡಿ ಬೆದರಿದವನಂತೆ)
ಅದೊ, ಲಲಿತೆ ಬಂದಳು ಮುಖವನ್ನು ತೋರಿಸಲಿ ಹೇಗೆ
ಆವಳಿಗೆ? (ಲಲಿತೆಯು ಬರುವಳು; ಶ್ರೀಧರನು ಚೀಟಿಯ ಹುಲಿಯ
ಆವೇಶದಿಂದ ಒಮ್ಮೆಲೆ “ಲಲಿತಾ” ಎಂದು ಅವಳ ಕೈ ಹಿಡಿಯು
ವನು.)

ಲಲಿತಾ:— (ಬೆದರಿ) ಇದೇನು, ಇದೇನು?

ಶ್ರೀಧರ:— (ಹಠಾಶನಂತೆ) ಇದು ಶ್ರೀಧರನ ಕೊನೆಯ ಪ್ರಣಾಮ.
ಲಲಿತಾ, ನಿನಗೆ ಹೇಡಿಯೆಂದೆನಲ್ಲವೆ ನಾನು? ನಿನ್ನಂತಹ
ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದರೆ ದೇವರನ್ನು ಕೂಡ ಧಿಕ್ಕರಿಸುವೆ ಎಂದೆ

ನಲ್ಲವೆ? ಆ ದೇವ ಸಿಟ್ಟಾದನೇನೂ ನನ್ನ ಮೇಲೆ? (ಗಡ್ಡೆನಾಗಿ) ಲಲಿತಾ, ಲಲಿತಾ, ಇನ್ನು ಹೇಳುವೆ ನಿನ್ನ ಬಿಟ್ಟು ಯಾರದೂ ಕೈಹಿಡಿಯಬಾರದೆಂದು ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಿದ್ದೆ; ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಿದ ತಪ್ಪಿಗಾಗಿ ಹಿಡಿದ ಕಯ್ಯನ್ನೆ ಬಿಡಬೇಕಾಗಿದೆ....ಎಲ್ಲಿಯದೊ ಒಂದು ಸಿಡಿಲು ಬಡಿದು ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಎರವಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಲಲಿತಾ:— (ಕಣ್ಣೀರು ತಂದು) ಈ ಲಲಿತೆಯ ಸ್ಥಿತಿ ತಿಳಿದಿದ್ದರೆ ನೀವೇನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಿರೋ? ಈ ಲಲಿತೆಗೆ ಬೇವ ಕನಸಾಯ್ತು, ಈ ಲಲಿತೆಗೆ ಹೃದಯವೆಂದರೆ ಹುದುಗಿಸಿಟ್ಟ ಹಾವಾಯ್ತು. ಹರಿದಾಡುವ ರಕ್ತ ವಿಷವಾಯ್ತು. ನೀವೇ ನನಗೆ ಗತಿ ಎಂದು—

ಶ್ರೀಧರ:— (ಕಳಕಳಿಯುತ್ತ) ಲಲಿತಾ, ಲಲಿತಾ, ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೆ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರೇಮ? ಆದರೇನು? ಈ ಹಾಳು ಸಮಾಜ, ಈ ಕೀಳು ರೂಢಿ! ಸಾಕಾಯಿತವ್ವಾ ಬೇವನ! (ಕಣ್ಣೀರು ತಂದು) ಲಲಿತಾ, ಲಲಿತಾ, ಈ ನಶ್ವರಜಗತ್ತಿ ನಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಿಲ್ಲ. (ಆವೇಶದಿಂದ) ನಡೆ. ಬೂದಿಯಂತೆ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡ ಈ ದೇಹ ಉದು ರಿಸಿ, ಕಿಡಿಯಂತಿರುವ ನಮ್ಮ ಪ್ರೇಮದಲ್ಲಿ ಸುಖದ ಯಜ್ಞ ಮಾಡಿ ಸ್ವರ್ಗ ಸೇರುವಾ, ಸಂತೋಷದಿಂದ ಸೇರುವಾ.

ಲಲಿತಾ:— (ದುಃಖದ ನಗೆಯಿಂದ) ನನ್ನದಾದರೂ ಅದೇ ವಿಚಾರ ಇದ್ದಿತು; ಆದರೆ ಹೆಂಗಸಿನ ಹೇಡಿತನ ಎಂದು—

ಶ್ರೀಧರ:— (ಆಶ್ಚರ್ಯ ತೋರಿ) ಹೇಡಿತನ! ಲಲಿತಾ, ಈ ಹುಚ್ಚು

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಯಾರು ಹಾಕಿದರು ನಿನ್ನ ತಲೆಯೊಳಗೆ? ತತ್ವಕ್ಕಾಗಿ
ಸಾಯುವದು ಹೇಡಿತನವೆ? ಇದ್ದು ಕೊಳೆಯುವದು
ಕ್ಕಿಂತ ಸತ್ತು ಬೆಳೆಯುವದು ಹೇಡಿತನವೆ? ಎಲ್ಲವನ್ನೂ
ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವ ಸನ್ಯಾಸ ಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದರೆ—ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ
ಮಿಗಿಲಾದ ಜೀವನವನ್ನೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವದೆಂದರೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ
ತಮವಾದ ಸನ್ಯಾಸವಲ್ಲವೆ?

ಲಲಿತಾ: -- (ಅವನ ಕೈಗಳನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿದು) ಹಾಗಾದರೆ ಎಲಂಬ
ಯಾಕೆ? ಬೇಡಾದದ್ದು ಮಾಡುವ ಕೇಡು ನಿಮಗೆ ಒದ
ಗಿದೆ; ಬೇಕಾದುದು ಬಿಡುವ ಕೇಡು ನನಗೆ ಒದಗಿದೆ.
ಯಾಕೆ? ಎಲಂಬ ಯಾಕೆ?

ಶ್ರೀಧರ: -- (ಕೊಂಚ ಬೆದರಿ, ಅದನ್ನು ತೋರಿಸಬಾರದೆಂಬ ಹವಣಿಕೆಯಿಂದ)
ಎಲಂಬ! ಎಲಂಬವೆಲ್ಲಿಯದು? ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ
ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ, ಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿ ಮೀರಿದ ಮೇಲೆ,
ತೊಳಲಾಡುವ ತರುಣ ನಾನಲ್ಲ.— (ಅಧೈರ್ಯವನ್ನು
ನುಂಗುತ್ತ) ಕೊಂಚ ಕೆಲಸ ಉಳಿದಿದೆ; ಅದನ್ನಿಷ್ಟು
ಮುಗಿಸಿ ಈ ಯಾತ್ರೆಯಿಂದ ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ
ಹೋಗುವಾ.

ಲಲಿತಾ: -- (ಸಂಕಯದಿಂದ) ಉಳಿದಿದೆ! ಇನ್ನೇನು ಉಳಿದಿದೆ? (ಕಣ್ಣೀರು
ತಂದು) ಇನ್ನುಳಿದದ್ದು ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಕಲ್ಲು ಮಾಡಿ-

ಶ್ರೀಧರ: -- (ಆತುರತೆಯಿಂದ) ಮನಸ್ಸು ಎಂದಿಗೂ ಕಲ್ಲಾಗಿದೆ. ಆ
ಕಲ್ಲಿಗೆ ಅಪ್ಪಳಿಸಿ ಸಿಡಿದು ಬೀಳಬೇಕು ನಮ್ಮ ಸಮಾಜದ
ರೂಢಿ ಎಂದಲ್ಲವೆ ನಾವು ಸಂಘವನ್ನು ಸುರುವು
ಮಾಡಿದ್ದು? ನಾವು ಹೋದರೂ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿ

ತಿರುಗಿ ಬರುವವರೆಗೆ ನಮ್ಮ ಸಂಘ ಉಳಿಯಬೇಕಲ್ಲವೆ? —ಆಗಲಿ, ಆದಕಾಗಿ ಮೊದಲು ಸಂಘದೊಂದು ಸಭೆ ಕೂಡಿಸುವಾ. ಇಂತಹ ರೂಢಿಗೆ ತರುಣರು ಹೇಗೆ ಹಾಳಾಗುವರೆಂಬುದರ ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಈ ಲೋಕಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿದೆವು ಎಂದು ಒಂದು unanimous resolution ಪಾಸು ಮಾಡುವಾ.— ಆ ಮೇಲೆ ಅರ್ಜುನನ ಕೂಡ ಕಾದಲಿಚ್ಛಿಸುವ ಸುಧನ್ವ ನಂತೆ ಸರ್ವಸಿದ್ಧತೆಯಿಂದ—

ಲಲಿತಾ:— (ಸಂಶಯದಿಂದಲಿ) ಆದರೆ—ಆದರೆ—ಅಷ್ಟೊಂದರ ವರೆಗೆ ಜನರು ಆಡಿಕೊಳ್ಳುವರು ಎಂಬ ಹೆದರಿಕೆ ನನಗೆ.

ಶ್ರೀಧರ:— (ವೀರಾವೇಶದಿಂದ) ಹದರಬೇಡ, ಬೆದರಬೇಡ; ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋದರೂ ನನ್ನ ಸಹಾಯ ತಪ್ಪಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ನಿನಗೆ.
(“ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುವವರಿದ್ದರೆ ದುರಿತವರೇ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಯಾಕೆ ಬಂದಿರಿ?” ಎಂದು ಕೊಂಕಣ್ಣನು ಬರುವನು. ಲಲಿತೆಯು ಶ್ರೀಧರನೂ ನಾಚಿದರೂ ಹೆಸರಿದರೂ ತಿಳಿಯದು. ವಿಪುಲಗಿ ನಿಂತರು ವರು ಮಾತ್ರ).

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಇದೇನು, ಶ್ರೀಧರಾ, ಎಲ್ಲರ ತಂದೆಯಾದ ದೇವರ ಕೂಡ ಜಗಳಾಡಲು ಹೊರಟೆಯೋ, ಏನು ನಿನ್ನ ತತ್ವದ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕೊಂದು ಪರಲೋಕದ excursionಗೆ ಹೊರಟೆಯೋ?

ಶ್ರೀಧರ:— (ಕೆಳಗೆ ಮುಖ ಮಾಡಿ) ಅಣಕಿಸು, ಹಂಗಿಸು, ಈ ಶ್ರೀಧರನ ಜೀವ ಹಿಂಗಿಸು. ಆದರೆ, ಕೊಂಕಾ, ಇನ್ನು ಈ ಶ್ರೀಧರ ನಿಗೆ ಜೀವದ ಹಂಗು ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯ

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಬೇಡ. (ಈಕಳಯಿಂದ) ಕೊಂಕಾ, ಬೇವದಿಂದಿರುವದು ಯಾಕೆ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಸಾಯುವದಕ್ಕೆ ಹೆದರಿ.

ಶ್ರೀಧರ:— (ತಿರಸ್ಕಾರದಿಂದ) ಸಾಯುವದರ ಹೆದರಿಕೆ. ಈ ಶ್ರೀಧರನಿಗಿಲ್ಲ.—ಆದರೆ, ಇಂತಹ ಸಮಾಜದೊಳಗೆ ಇರುವದಕ್ಕೆ ಹೆದರಿಕೆಯೇ ಯಾಕೆ, ನಾಚಿಕೆ ಬರುವದುಂಟು ನಾಚಿಕೆ.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ಸಂಶಯದಿಂದ) ಏನಾಗಿದೆಯಪ್ಪಾ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ?

ಲಲಿತಾ:— (ಮುಂದೆ ಬಂದು ತ್ಲೇಷದಿಂದ) ಏನಾಗಿದೆ ಒಡೆದು ಹೇಳಬೇಕೇನೆ?—ಆಗುವದೇನೂ ಉಳಿದಿಲ್ಲ, ಉಳಿದದ್ದರಿಂದ ಏನೂ ಆಗುವಂತಿಲ್ಲ. —ಏನಾಗಿದೆಯಂತೆ! ನಮ್ಮ ಸ್ಥಿತಿಯೇ ಸಾಲದೇನಪ್ಪಾ ಉದಾಹರಣೆಗೆ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ನಿಮ್ಮ ಉದಾಹರಣೆಯೊಂದು ಬಿಟ್ಟು ಏನೂ ಆಗಿಲ್ಲ ನಮ್ಮ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ.

ಶ್ರೀಧರ:— (ಈಕಳಯಿಂದ) ಅಯ್ಯೋ! ಏನೂ ಆಗಿಲ್ಲವಂತೆ! ಬೆಳೆದರಲ್ಲವೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮಾಜವೆನ್ನುವದು? ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವದು ಯಾವದು? ತರುಣ ಮನಸ್ಸು, ತರುಣ ಶಕ್ತಿ, ಅಲ್ಲವೆ? ನಮ್ಮಂತಹ ತರುಣರನ್ನು ಬೆಳೆಯಗೊಡದ ಸಮಾಜವೆಂದರೆ ಅದೊಂದು ತಮಾಷೆ ಅಲ್ಲವೆ? ಸ್ವತಂತ್ರವಿಚಾರ ಬೆಳೆಯಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಅದು ಬೆಳೆಯಲು ಅನುವು ಕೊಡಬೇಕಲ್ಲವೆ? Scope ಇಲ್ಲದೆ freedom ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದು ತಿಳಿಯಬಾರದೆ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಒಂದು ನಿಮಿಷ ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡೆನೆಂದು ತಿಳಿ ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಸರಿಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಸಾಯಬೇಕೆ?

లలితా:— సరి మాడువదలల్లి సత్తరే స్వర్గ.

శ్రీధర:— నావు సాయువదరింద సరియాగువంతిద్దరే తూర
రంతే సాయబారదేకే?

శోంకణ్ణ:— అల్లొ, సత్తు స్వర్గకే యోదమేలీ ఇద్దల్లి
ఎను మాడిదేయెందు కేళిదరే ఎను హేళువే?

శ్రీధర:— (జెప్పేయింద) నన్న యదాహరణీయింద యత్సాహ
కుట్టిసిదే ఎందు హేళువే.

శోంకణ్ణ:— ఇష్టు హేళువదకే ముంచిత సిరుత్సాహనాగి
సాయువేయల్లవే? శ్రీధరా, నీసగే నాను ఎందినిం
దలొ హేళిదే, జాత్రేయ మాతు, గోరిత్రద మాతు
బిడు ఎందు. జనర జాత్రే సేరిదల్లి మాతనాడ
బారదు, జనరు గోరిత్ర కేళిదల్లి మాతనాడబా
రదు; ఎరడొ సాయువవరేగే కుత్తిగేగే యరులు.—
నన్న మాతు కేళిలిల్ల; సంఘవేందే, సుధారణా
ఎందే—

లలితా:— (సిట్టిసింద) ఇన్నొ హేళువే. సంఘ బేరికేబేరికు.
సమాజ సుధాచిసలేరి బేరికు. ఆదకాగి నావు
బేరివనన్న కేరిదలేరిబేరికు.

శోంకణ్ణ:— నంనిమ్మ బేరివదింద యావ తక్కుడియ తూక కేళి
మేరిలాగువదు? సత్త మేరి బేరికాద మాతనా
డలి. యారూ బిన్నుకుత్తి కేళువదిల్ల. ఇరువ
వరేగే ఆగలారద్దన్న యాకే మాతనాడబేరికు?

లలితా:— శోంక, నీను ఎను హేళిదరూ అష్టే. ఈ హాళు

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಸಮಾಜದ ಗೋಳಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾದವರು ಎಂದು ತೋರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ನಾವು ಸಾಯುವವರೆ.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:-- (ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ) ಆಹುತಿ!

ಲಲಿತಾ: (ಅಣಕಿಸಿ) "ಆಹುತಿ". ಇನ್ನಾದರೂ ಕಣ್ಣು ತೆರೆಯಲಿ ಸಿಮ್ಮದು.

ಶ್ರೀಧರ:-- (ವಿಷಾದದಿಂದ) ಆಹುತಿಯಲ್ಲವೆ? ನಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಯ ಆಹುತಿ, ನಮ್ಮ ಸದಿಚ್ಛೆಯ ಆಹುತಿ, ನಮ್ಮ ಪ್ರೇಮದ ಆಹುತಿ. ಕೊಂಕಾ, ನಮ್ಮ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನೇ ನೋಡು. ನಾನು, ಲಲಿತೆ; ಪರಸ್ಪರಪ್ರೇಮ ನಮ್ಮದು. ಆದರೆ-- ಆ ಪ್ರೇಮಚಂದ್ರನ ಬೆಳದಿಂಗಳು ಸೂಸಬಾರದಂತೆ ಸಮಾಜದ ಮೇಲೆ!

ಕೊಂಕಣ್ಣ:-- (ಅರಿವುಬರದಂತೆ ಕೆಲಹೊತ್ತು ದಿಟ್ಟಿಸಿ) ಒಟ್ಟಾರೆ ನೀವು ನೀವು ಮದುವೆ ಆಗಬೇಕೆಂದೋ? ನಿಮ್ಮನ್ನು ತಡೆದವರಾರು?

ಲಲಿತಾ:-- ಕೇಳು ನಿನ್ನ ಹಾಳುಸಮಾಜಕ್ಕೆ. ಬಾತಿಜಾತಿ ಎಂದು ಮುಖ ತಿರುವಿ ಮೂಲೆ ಹಿಡಿದ ಪಂಡಿತರಿಗೆಯೆ ಕೇಳು.

ಶ್ರೀಧರ:-- ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಹಿರಿಯರೆಂದೂ, ಹುಡುಗರಿಗೆ ಆದರ್ಶರೆಂದೂ, ಮಕ್ಕಳ ಕಲ್ಯಾಣ ಮಾಡುವವರೆಂದೂ ಹೆಸರಾದ ನಂನಮ್ಮ ತಂದೆಯರನ್ನೇ ಕೇಳು.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:-- (ಮುಂದೆ ನೋಡಿ) ಕೇಳುವಂತಿದ್ದರೆ ನೀನೇ ಕೇಳು, ಇಲ್ಲಿಯೆ ಬಂದರು.

(ಶ್ರೀಧರನೂ ಲಲಿತೆಯೂ ಆಂ ಎಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯಪಡುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ರಾಯರೂ ಲಲಿತೆಯ ತಂದೆಯೂ ಬರುವರು).

ರಾಯರು:-- (ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ) ಎಲ, ನಮ್ಮ ಶ್ರೀಧರ!

ರಂವೆ:— (ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ) ಇದೇನು! ನಮ್ಮ ಲಲಿತಾ!

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ರಾಯರಿಗೆ) ಇವಳೇ ಲಲಿತಾ, ನಿಮ್ಮ ಶ್ರೀಧರನಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದ ಹುಡುಗ. (ಶ್ರೀಧರನಿಗೆ) ಇವರೇ ಲಲಿತೆಯ ತಂದೆ.—ರಾಯರೆ, ಕ್ಷಮಿಸಿ ನನ್ನನ್ನು. ಏನೋ, ಶ್ರೀಧರ, ಲಲಿತಾ ಇಬ್ಬರೂ ನನ್ನ ಕೂಡ ಕಲಿತವರೆಂದು ಕಂಡುಬಂತು—

ರಾಯರು: -- ಏನೂ ಅಡ್ಡಿ ಇಲ್ಲ; ಅವಸರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಧರನಿಗೆ ಕನ್ಯಾ ತೋರಿಸುವದು ಆಗಿದ್ದಿಲ್ಲ ನಮಗಾದರೂ.

ತಂದೆ: - ರಾಯರೆ, ನಡೆಯಿರಿನ್ನು. ಕೂಡಬಂದ ಕಾಲದಂತಹ ಮುಹೂರ್ತ ಬೇಡಿದರೂ ಸಿಕ್ಕುವದಿಲ್ಲ. (ಹೊರಡುವರು).

ರಾಯರು:— (ಹೋಗುವಾಗ್ಗೆ) ಕೊಂಕಣ್ಣಾ, ಎರಡೂ ಮನೆಗಳ ಪುರೋಹಿತ ನೀನು. ಜೋಕೆ.

(ಇಬ್ಬರು ಹಿರಿಯರೂ ನಗುತ್ತ ಹೋಗುವರು).

ಶ್ರೀಧರ: — (ಒಮ್ಮೆಲೆ) ಕೊಂಕಾ, ನೀಚನಿರುವೆ ನೀನು.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ತಲೆತೂಗುತ್ತ) ನಿಜ. ಇದುವರೆಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮಾಜ ನೀಚವಾಯ್ತು; ಈಗ್ಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿದನೆಂದು ಈ ಕೊಂಕ ನೀಚನಾದ. ಅಂತೂ ಯಾರಿಗಾದರೊಬ್ಬರಿಗೆ ನೀಚ ಎನ್ನುವದು ನಿಮ್ಮ ಸಂಘದ ನಿಯಮವೆಂದು ಕಾಣುವದು.

ಲಲಿತಾ: — (ಸಿಟ್ಟಿನ ಸೋಗಿನಿಂದ) ಇದೇನೋ ಕೊಂಕ, ಮಂದಿಯ ಮದುವೆಯೆಲ್ಲ ನಿನ್ನ ಕಯ್ಯೊಳಗೆಯೆ ಇದ್ದ ಹಾಗೆ ಮಾತನಾಡುವೆಯಲ್ಲ.

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಕೊಂಕಣ್ಣ: - ಓಹೊ, ತಪ್ಪಾಯ್ತು; ನಿಮ್ಮ ಮದುವೆ ನಿನ್ನಿಮ್ಮ ಕಯ್ಯೊಳಗೆ, ಅಲ್ಲವೆ? (ಶ್ರೀಧರ ಮತ್ತು ಲಲಿತೆಯರ ಕೈಗೂಡಿಸಿ) ಲಲಿತಾ, ಮೇಲಿನ ಆರುಂಧತಿಯನ್ನು ನೋಡು ನೀನು; ಶ್ರೀಧರಾ, ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚು ನೀನು. ಎರಡನೆಯ ಹೆಂಗಸರನ್ನು ನೋಡೀ ಮತ್ತೆ ಕಣ್ಣಿತ್ತಿ.

ಶ್ರೀಧರ: - ಕೊಂಕಾ, ನಮ್ಮನ್ನು ಹುಚ್ಚು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆಟ ಹೂಡಿದೆಯಲ್ಲವೆ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ: - (ಗಂಭೀರವಾಗಿ) ಜಗತ್ತೇ ಹುಚ್ಚಾಟವಿದೆ. (ಶ್ರೀಧರನಿಗೆ) ಶ್ರೀಧರಾ ಇನ್ನುಮೇಲೆ ಈ ಹೊಸ ಸಂಘಕ್ಕೆ ನೀವು ಬ್ಬರೂ ಮೆಂಬರರು. ಈ ಸಂಘದಿಂದ ಹೊಸ ಸಮಾಜ ವನ್ನೆ ಹುಟ್ಟಿಸಬೇಕು ನೋಡು.

ಲಲಿತಾ: - (ನಿಟ್ಟಿನಿಂದ) ಸಾಕು, ಇದು ನಿನ್ನ ತತ್ವವೇನು?

ಕೊಂಕಣ್ಣ: - ನಾನು ತತ್ವದವನಲ್ಲ, ತಪಸ್ಸಿನವನು.

ಲಲಿತಾ: - (ನಕ್ಕು) ಅಮ್ಮಯ್ಯಾ, ಕೊಂಕ ಇನ್ನು ಗಡ್ಡ ಬೆಳೆಯಿಸುವನೇನೇ!

ಕೊಂಕಣ್ಣ: - (ಗಂಭೀರವಾಗಿ) ತಪಸ್ಸು ಬೇರೆ, ಗಡ್ಡ ಬೇರೆ; ತಪಸ್ಸು ಕಾರಣ, ಗಡ್ಡ ಕಾರ್ಯ.

ಶ್ರೀಧರ: - (ನಗುತ್ತ) ಋಷಿಯಾದ ಮೇಲೆ ವೇದಾಂತ ಹೇಳುವೆ ಯಂತೆ. ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುವ ಬುದ್ಧಿ ಯಾಕೆ ಬಂದಿತು?

ಲಲಿತಾ: - ಅವನಿಗೆ ಗೊತ್ತಾದರೂ ಇದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ತಪಸ್ಸು ಎಂದರೆ ಏನೆಂಬುದು? ತಪಸ್ಸು ಅಂದರೆ ಕೆಲಸ ತಪ್ಪಿಸು ಎಂದೂ ಅವನ ಆಶೆ.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:- (ನಕ್ಕು) ತಪಸ್ಸು ಎಂದರೆ ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೆ? ಉದ್ಬರಿ ವಸೂಲ ಮಾಡುವ ಮಾರವಾಡಿಯ ಹಾಗೆ ದೇವರ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಕುಳಿತುಬಿಡುವದು.—ಇನ್ನೊಂದು: ಕೊಟ್ಟಿ ಗಿಲ್ಲದೆ ಉಪವಾಸ ಬಿದ್ದರೆ ದರಿದ್ರ ಎಂದು ಉಗುಳು ವರು; ತಪಸ್ಸು ಎಂದು ಉಪವಾಸ ಬಿದ್ದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಎಂದು ಹೊಗಳುವರು.

ಲಲಿತಾ:- ದೇವರ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಸಿಂತು ಬೇಡಿದರೆ, ದರಿದ್ರಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಎಂದು ಬೊಗಳುವರು.

ಶ್ರೀಧರ:- ಏನೇ ಇರಲಿ, ದರಿದ್ರ ಬೇರೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಬೇರೆ ಎನ್ನುವ ದೊಂದು ಕೂಸ ವಿಚಾರವೆ. ಆಗಲಿ, ನೀನು ಬೇಡುವ ದೇನು?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:- ನಾನು ಬೇಡುವದು ನಿನುಗಾಗಿ. ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು, ಶಿವ, ಸರಸ್ವತಿ ಈ ನಾಲ್ಕು ದೇವರನ್ನು ಒಲಿಸುವದು ನನ್ನ ತಪಸ್ಸು.

ಲಲಿತಾ:- ಸರಸ್ವತಿಗೇನು, ಮುಂದಿನ ಚಂದ್ರಿಯಾದರೂ ಕೃಪೆ ಮಾಡು ಎಂದು ಬೇಡುವೆಯಾ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:- ನನ್ನ ಸಲುವಾಗಿ ಬೇಡುವದಿಲ್ಲವೆ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಲಿ ಲ್ಲವೆ? ಸರಸ್ವತಿಗೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳುವೆ:-

“ದೇವೀ, ಸರಸ್ವತಿ, ನೀನು ದೇವಲೋಕದವಳು. ಆದರೂ ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ್ಗೆ, ಭರತವರ್ಷಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ್ಗೆ, ನಿನ್ನ ನಡತೆಯು ಸರಿಯಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಆರೋಪಣೆ ಇದೆ ನಿನ್ನ ಮೇಲೆ. ನೀನು ದೇವತೆಯಾದರೂ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳಲ್ಲವೆ? ಈ ಆರ್ಯಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಬಂದೆಯೆಂದರೆ ಆರ್ಯಸ್ತ್ರೀಯರಂತೆಯೇ ನಡೆಯಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಮಾನವಿಲ್ಲದೆ, ಮರ್ಯಾದೆಯಿಲ್ಲದೆ, ಕೇವಲ ಗಂಡಸರ ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವೆಯಂತೆ! ಹೀಗೆಯೇ ಗಂಡು-ರಾಮೆಯಂತೆ ನಡೆಯೆಂದರೆ ಆರ್ಯಸ್ತ್ರೀಯರ ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಎಂದಿಗೂ ಪ್ರವೇಶ ದೊರೆಯಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ; ಕಾರಣ ಎಚ್ಚರಿಕೆ—

ಶ್ರೀಧರ:— ಅಲ್ಲೋ—

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಇನ್ನೂ ತಾಜಾ ಕಲಮು—post scriptum—ಇದೆ, ಕೇಳು. “ಇದಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮ ಹೆಂಗಸರು ಬೇಡಿದಾಗೆಲ್ಲ ವರನನ್ನು ಕೊಡು ಎಂದರೆ ವರನನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಓಡಿ ಹೋಗುವೆಯಂತೆ.”

ಲಲಿತಾ:— (ಅಸೂಯೆಯಿಂದ) ಸಾಕು, ಬಹಳ ಬುದ್ಧಿವಂತ ಗಂ. ನೀನು.

ಶ್ರೀಧರ:— ಅದಿರಲಿ, ಕೊಂಕ; ಸರಸ್ವತಿಯಂತಹ ಹೆಣ್ಣು ಮಗಳ ಕೂಡ ಹೀಗೆ ಮಾತನಾಡುವ ನೀನು ಬ್ರಹ್ಮ ಕೂಡ ಬೈದಾಡುವೆಯೇನೋ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಹೇಳುವದು ಕಷ್ಟ; ಅವನೇನೋ ಪಿತಾಮಹಾ ಅಂತೆ! ಎಲ್ಲಿ ಕಿವುಡು ಆಗಿರುವನೋ ಎಂಬ ಹೆದರಿಕೆ. ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಏನು ಹೇಳುವೆ ಗೊತ್ತಿದೆಯೆ?

“ಪಿತಾಮಹಾ, ಉಳಿದ ಧರ್ಮದೊಳಗಿನ ಸೃಷ್ಟಿ-ಕರ್ತರು ವಾರಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಪಡೆಯುವರಂತೆ. ದಯಮಾಡಿ ನೀನಾದರೂ ಕೊಂಚ ದಿವಸ ವಿಶ್ರಾಂತಿ

ಪಡೆದು ನಮ್ಮ ದೇಶದೊಳಗಿನ ಸೃಷ್ಟಿನಿರ್ಮಾಣ ತಡೆಯ ಬೇಕು ಎಂದು ವಿನಂತಿ ನಿನಗೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮ ಸ್ವರ್ಗದ serviceನಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಸೇರಿದವನೆಂದರೆ ನೀನು; ಕಾರಣ ನೀನು retire ಆಗತಕ್ಕದ್ದು. ಅದಾಗದಿದ್ದರೆ ಕೆಲವು ದಿವಸ ರಜೆಯ ಮೇಲಂತೂ ಹೋಗಲೇಬೇಕು. ಒಂದು ವೇಳೆ ನಿನ್ನ ದೊಡ್ಡ ಸಂಸಾರ pensionದ ಮೇಲೆ ಸಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಉದ್ಯೋಗ-ವ್ಯವಸಾಯ ಇಲ್ಲವೆ ಒಕ್ಕಲತನದ departmentಗೆ transfer ಅಂದರೆ ಬದುಕು ಮಾಡಬಹುದು. ಇದಲ್ಲದೆ ನೀನು ಇದ್ದ ಹುದ್ದೆಯೊಳಗೆ ಬಡವರ ಮೇಲೆಯೇ ಪಕ್ಷ ಪಾತ ಮಾಡಿರುವೆ ಎಂದು ಆರೋಪಣೆ ಇದೆ. ಕಾರಣ ನೀನು retire ಆಗುವದೇ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತಕರ”.

ಲಲಿತಾ:— ಬ್ರಹ್ಮ retire ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಕೊಂಕ ಹೋಗುವನೇನು ಆತನ ಜಾಗೆಯಲ್ಲಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮ!

ಶ್ರೀಧರ:— ಕೊಂಕಾ, ನೀನು ಬೇಡುವದರಲ್ಲಿ ಏನೂ ಅರ್ಥವಿಡಿಯೆಂದು ನನ್ನ ಸಂಶಯ.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಸಂಶಯ ಬರುವದು ಬುದ್ಧಿಯ ಮೊದಲನೆಯ ಲಕ್ಷಣ.

ಲಲಿತಾ:— ನಿನ್ನಂತಹ ಬುದ್ಧಿ ಇರುವದೆಂದರೆ ಅದೊಂದು ಅವಲಕ್ಷಣ. ಸಾಯುವವರೆಗೆ ನೀನು ಹೀಗೆಯೇ ಎರಡನೆಯ ವರೆಗೆ ಬಾಯಿ ಬಿಡತಾನೆಯೇ ಸಾಯುವೆ!

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ನಕ್ಕು) ಅದರ ಚಿಂತೆ ಬೇಡ ನಿನಗೆ. ಎರಡನೆಯವರು ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ಬಾಯಿ ಬಿಡುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡುವೆ.

ದರಿದ್ರ ನಾರಾಯಣ

ಶ್ರೀಧರಾ, ನಡ-ನಡುವೆ ಇಂದ್ರಪದವಿಗೆಂದು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುವೆ.

ಶ್ರೀಧರ:— ಇದೇನು ಮತ್ತೆ !

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೆ ನಿನಗೆ ? ಇಂದ್ರನೆಂದರೆ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮುನಿಸಿ ಪಾಲಿಟಿ ಪ್ರಸಿಡೆಂಟ್ ಇದ್ದ ಹಾಗೆ. ಒಮ್ಮೆ ಆರಿಸಿ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಸಾಯುವವರೆಗೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಬಾರದೆಂಬ ದುರಾಶೆ. ಇಂದ್ರಪದವಿಗೆ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದೆನೆಂದರೆ ಸಾಕು, ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಹೆದರಿಕೆ. ತಪಸ್ಸು ಕೆಡಿಸುವ ಹುಚ್ಚಿಕೆ. ನನಗೇನು ? ಯಾವರಿತಿಯಿಂದಾದರೂ ನಡ-ನಡುವೆ ರಂಭಾ-ಉರ್ವಶಿ ಮುಂತಾದ ಸ್ವರ್ಗಸುಖ ಸಿಕ್ಕರೆ ಸಾಕು. ಕುಲ-ಕೆಟ್ಟು ಸುಖ ಪಡಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿಲ್ಲವೆ ?

ಲಲಿತಾ:— (ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ) ಹೀಗೆ ನೀ ಕೆಟ್ಟು ಮಾತನಾಡಿದರೆ ಅಸಹ್ಯ ಬರುವದು ನೋಡು ನನಗೆ. ಗಂಡಸು ಆದ ಮಾತಿಗೆ ನಾಚಿಕೆ ಬೇಡವೇನು ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ನಾಚಿಕೆಯ ಆಣೆ ಹಾಕುವದೆಂದರೆ ನಾಚಿಕೆಗೇಡಿತನದ ಧೈರ್ಯ ನೋಡು, ಲಲಿತಾ. ಮಾಡಿದ ತಪ್ಪು ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವವರಿಗೆ ನಾಚಿಕೆ.

ಲಲಿತಾ:— (ಮೊದಲಿನಂತೆ) ನಾಲಗೆ ಇದ್ದರೆ ನಾಚಿಕೆ ಅಲ್ಲವೆ ?

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಕೇವಲ ನಿಜ. ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ನಾಲಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಒಂದು ನಾಚಿಕೆ ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಹುಟ್ಟಿತು. ನಾಚಿಕೆ ಮರೆಮಾಚಿಕೆ. (ನಕ್ಕು) ಲಲಿತಾ, ಯಾವ ಪಾಪಕ್ಕಾಗಿಯೊ ಮನುಷ್ಯನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದುದನ್ನು ಹೇಳುವದಕ್ಕೆ ನಾಚಿಕೆ. ದೇವರ

ಮನೆಯೊಳಗೆ ನಾಚಿಕೆ ಎಂಬುವ ವಸ್ತುವಿಲ್ಲ. ದೇವರಿಗೆ ನಾಚಿಕೆಯಿದ್ದರೆ ಯುಗಯುಗಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮ ನಿಮ್ಮಂತಹ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು? ಆದೇಕೆ? ನಾಚಿಕೆಯಿದ್ದರೆ ಕೃಷ್ಣಾವತಾರದ ಕತೆಯೇ ಹೇಳುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ.

ಶ್ರೀಧರ:— (ಕೈಮುಗಿದು) ಮಹಾಶಯ, ಕೇಳಿದವರಿಗೆ ನಾಚಿಕೆ ಹುಟ್ಟಿಸುವ ತಮ್ಮ ಲೆಕ್ಕರು ಸಾಕುಮಾಡಿರಿ; ನಾಚಿಕೆ ಬಿಟ್ಟು ತಮ್ಮ ತಪಸ್ಸಿನ ಕತೆ ಮುಂದೆ ಸಾಗಲಿ.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ನಕ್ಕು) ಯಾಕೆ?

ಲಲಿತಾ:— ವಿಷ್ಣುವಿನ ಮುಂದೆ ತಾವೇನು 'ಶಿವಶಿವಾ' ಎನ್ನುವಿರಿ ಕೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— (ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಬಂದಂತೆ) ಓಹೋ, ನನ್ನ ತಪಸ್ಸಿನ ಲಿಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುಮಹಾಶಯನೊಬ್ಬನಿರುವನಲ್ಲವೆ? ಆತನಿಗೇನು ಬೇಡುವದು? ಕೈಲಾಗದ ಗಂಡಸು. ಮನೆಯೊಳಗೆ ಹೆಂಡತಿಯ ಕಾಟ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕಾಗಿ 'ಅವತಾರ' ಎಂದು ಭೂಮಿಗೆ ಓಡಿ ಬರುವ. ನೋಡಬಾರದೆ? ವಿಷ್ಣು ಹುಟ್ಟಿದನು ನಮ್ಮ ದೇಶದೊಳಗೆ; ಹೋದ ಹೋದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಧರ್ಮಶಾಲೆಯ ಹಾಗೆ ಗುಡಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ದಿವಾಲು ಬಾಯಿಗೆ ನೀರು ತರುವ ಅನ್ನ ಉಣ್ಣಿಸುವೆವು. ಆದರೇನು ಈಗಿನ ಹುಡುಗರ ಹಾಗೆ ಹೆಂಡತಿಯ ಕೈಚಂಡು. ಇಲ್ಲಿ ನಾವು ಇಷ್ಟೊಂದು ಕಷ್ಟ ಪಟ್ಟರೂ ನಮ್ಮ ಕೈನೆರವು ಆಗುವ ಹಾಗೆ ದುಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಕರೆಯಿಸಬೇಕು ತನ್ನ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು? ಮುದುಕ

ದರಿದ್ರನಾರಾಯಣ

ಅತ್ತೆ ಮಾವಂದಿರಿಗೆ ಉಸಿರುಹತ್ತಿದಾಗ್ಗೆ ಸೊಸೆಯು
ಹವೆ ತಿನ್ನಲಿಕ್ಕೆ ಹೋದಳಂತೆ! ಹಾಗೆ, ನಾವು ಕಷ್ಟ
ಪಡುವಾಗ್ಗೆ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಪರ-ಊರಿಗೆ—
ಪರದೇಶಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿರುವ.

ಬಲಿತಾ:— (ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ನಕ್ಕು) ಕೊಂಕಣ್ಣಾ, ನೀನು ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ
ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಬಿಡು. ಹೊರಗೆ ಇಂತಹ ಮಾತು
ನಾಡಿದೆಯೆಂದರೆ—

ಕೊಂಕಣ್ಣ:— ಅಯ್ಯೋ, ನನ್ನನ್ನು ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕರೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕಾಲಿ
ದಾಸ ಇದ್ದಾನೆಯೇ ಕರ್ನಾಟಕದೊಳಗೆ? ಅದಕಾಗಿ
ನಾಟಕದ ಅಧಿಷ್ಠಾನದೇವನಾದ ಶಿವನಿಗೆ ಬೇಡಿಕೊ
ಳ್ಳುವೆ:—

“ಶಿವಶಿವಾ, ನಮ್ಮ ಕಲೆಗಳ ತಂದೆಯೇ, ನಿನ್ನ ಮಗ
ನಾದ ಗಣೇಶನನ್ನು ಕೊಂಚ ಹೆದರಿಸಬಾರದೆ? ಅವನ
ನ್ನೇನೊ ಸ್ಕೂಲ್ ಇನ್ಸ್ಪೆಕ್ಟರನಂತೆ ವಿದ್ಯಾಖಾತೆಗೆ
ಅಧಿಕಾರಿ ಮಾಡಿ ಕಳುಹಿಸಿಬಿಟ್ಟೆ. ಅದಕ್ಕೂ ಮುಂಚಿತ
ವಾಗಿ ಅವನಿಗೊಂದು ಪಶುಗಳೊಳಗೆ ಮಿಗಿಲಾದ ಪಶು
ವಿನ ತಲೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟೆ. ಅದೂ ಹೋಗಲಿ; ನಿನ್ನ
ಮಗನು touringಕ್ಕೆ ಹೊರಟರೆ ಅದೇನು ಪೇಚಾಟ!
ಅವನ ವಾಹನವಾದ ಇಲಿಯೊ, ಜನರಿಗೆ ಪ್ರಾಣಸಂಕಟ.
ದಯಮಾಡಿ ನಿನ್ನ ಮಗನಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ನಡಾವಳಿ—
ನಾಲ್ಕು mannersಲು ಕಲಿಸಿ, ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ೫ ದಿವಸ
ಬಂದು ನಮ್ಮ ದುಡ್ಡನ್ನೆಲ್ಲ ಬಳಿದುಕೊಂಡು ಹೋಗು
ವದಕ್ಕಿಂತ—ತನ್ನ ಆನೆಯನ್ನು ಮಠಕ್ಕೆ, ಇಲಿಯನ್ನು

